

SEBRANÉ SPISY BELETRISTICKÉ J I N D Ř I C H A Š . B A A R A

Svazek I. **Paní komlsarka.** 10. vydání Kč 30.—, váz. Kč 43.—. Poctěno cenou »Svatobora« z fondu Václava Beneše Třebízského.

Svazek II. **Osmičtyřlícátníci.** 9. vydání Kč 30.—, váz. Kč 43.—. Poctěno cenou České Akademie.

Svazek III. **Poslední soud.** 6. vydání Kč 25.—, váz. Kč 38.—. Poctěno cenou České Akademie.

Svazek IV. **Skřivánek.** 8. vydání Kč 14.—, váz. Kč 27.—.

Svazek V. **Na srdci přírody.** 5. vydání Kč 25.—, váz. Kč 38.—.

Svazek VI. **Lúsy.** 7. vydání Kč 35.—, váz. Kč 43.—.

Svazek VII. **Páter Kodýdek.** (Farských historek díl I.) 6. vydání Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek VIII. **Hanče. — Pro kravičku.** 5. vydání Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek IX. **Hu nás.** Poctěno cenou »Svatobora« z fondu Václava Beneše Třebízského. 4. vydání Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek X. **Holoubek** Poctěno cenou České Akademie. 4. vydání Kč 28.—, váz. Kč 41.—.

Svazek XI. **Jan Cimburá.** 10. vydání Kč 27.—, váz. Kč 40.—.

Svazek XII. **Báby a dědkové.** Obrázky z Chodska. 3. vydání Kč 25.—, váz. Kč 38.—.

Svazek XIII. **Farská panička. — Kohouti.** 5. vydání (Farských historek díl II.) Kč 22.—, váz. Kč 35.—.

Svazek XIV. **K Bohu.** 3. vydání Kč 22.—, váz. Kč 35.—.

Svazek XV. **Poslední rodu Sedmerova.** 3. vydání Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek XVI. **Žolinka. — Kanovník.** (Farských historek díl IV.) 4. vydání Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek XVII. **Cestou křížovou.** (Farských historek díl III.) 4. vydání Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek XVIII. **Počtář.** 3. vydání Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek XIX. **Panská přízeň.** (Hu nás. — Kniha druhá.) 2. vydání Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek XX. **Stavěl.** 3. vydání Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek XXI. **Chvilé oddechu.** Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek XXII. **Druhá kniha z přírody.** Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek XXIII. **Dětské obrázky.** Kč 18.—, váz. Kč 31.—.

Svazek XXIV. **Z duchovní správy.** Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek XXV. **V různých barvách.** Kč 27.—, váz. Kč 40.—.

Svazek XXVI. **Mžkové obrázky.** Kč 25.—, váz. Kč 38.—.

Svazek XXVII. **Milovatí budeš.** Kč 20.—, váz. Kč 33.—.

Svazek XXVIII. **Hloží a bodláčí. — Mžkové obrázky.** II. Kč 25.—, váz. Kč 38.—.

Svazek XXIX. **Poslední povídky.** Kč 22.—, váz. Kč 35.—.

V dalším vydávání se pokračuje.

„NOVINA”

TISKAŘSKÉ A VYDAVATELSKÉ PODNIKY

společnost s ručením obmezeným,

V PRAZE II., HAVLÍČKOVO NÁM. 10.

Na skladě u všech knihkupců.

ICH Š. BAAR:
CESTOU KŘÍŽOVOU

ČESKOMORAVSKÉ PODNIKY TISKAŘSKÉ A
VYDAVATELSKÉ V PRAZE.

JINDŘICH Š. BAAR:
SEBRANÉ SPISY BELETRISTICKÉ

SVAZEK XVII.

CESTOU KŘÍŽOVOU

ŽEBRAČKA

V PRAZE 1935

»NOVINA«, TISKAŘSKÉ A VYDAVATELSKÉ
PODNIKY, ZAPS. SPOL. S R. O. V PRAZE.

JINDŘICH Š. BAAR:

CESTOU KŘÍŽOVOU

Deváté vydání.

ŽEBRAČKA

Páté vydání.

(Farských historek díl III.)

V PRAZE 1935

»NOVINA«, TISKAŘSKÉ A VYDAVATELSKÉ
PODNIKY, ZAPS. SPOL. S R. O. V PRAZE.

CESTOU KŘÍŽOVOU

Román českého kněze.

*Kniha napsána a po prvé vydána pod titulem »Cestou křížovou«
roku 1899 v Novém Životě. — Druhé a třetí vydání knižní vyšlo
r. 1900. — Vydání čtvrté, věnované Dru Ant. Cyr. Stojanovi, vyšlo
1901. — Vydání páté a šesté pod titulem »Román českého kněze«
vyšlo r. 1911 a 1921.*

I.

Šero dralo se oknem a tma ulehla uvnitř sel-
ské světnice po nenatřené nábytku. — Seděli
tam všichni potmě a mlčeli. — Matka dnes zúmy-
slně nerozsvítila lampu visící na silném, rezavém
drátu nad stolem. Je někdy lépe neviděti si do
očí... Už kolikráte k večeru takhle seděli v trap-
ném tichu — potmě — se stejnou myšlenkou ve
hlavách. Dusila je jako můra, tlačila jako kámen
— seděla na jazyku jako bolavý vřed. Byl to
stín, který se ustavičně po celé prázdniny stavěl
mezi rodiče a syna. Neměl nikdo z nich tolik síly,
aby jej odstrčil, aby bylo jasno mezi nimi.

A zase dnes už tak seděli, zalknout se mohli
tím tichem — myslili na jedinou věc — na je-
dinou otázku: „Jak bude dál?“ Ta tři slova na-
plňovala celou světničku, plula ve vzduchu a —
svítila ve tmě — až konečně to bylo k nesnesení
— musila býti vyslovena — odstraněna...

Za stolem chraptivě chvíli pokašlával stařecký
hlas: „Nu což,“ chtěl promluvit, ale selhal, svezl
se, zasípal jen — odkašlal si tedy znovu, prudce
— a nyní zazněla rozhodně ta slova; náhle drsně,
úsečně vyhrklo to z otce: „Jak bude dál?“ a vši-
chni si oddechli — a pomyslili si: „Chvála Bohu
— už je to tu!“ Začátek učiněn — otec hned

lehce nacházel slova, přicházel do proudu a rozpovídal se: „Gymnasium jsi šťastně odbyl, tak co říkáš nyní, jak bude dál — co? Co chceš teď počít, kam se vrhnout?“ Útočil těmito otázkami, dotíral tak na syna schválně — „teď anebo nikdy — teď se to rozhodne,“ posiloval se v duši. — „Nu mluv přece, mluv, ať víme co a jak, na čem jsme?“ S protější strany ozval se druhý hlas ze tmy, byl třesavý, bojácný. —

„Ó rád, tuze rád bych studoval v Praze práva, rád bych na universitu — do Prahy...,“ jako by ho škrtil, pomalu — nejistě vykládal syn.

„A toto! hochu, to ne! Jen to ne! Všecko, jen to ne — nemohu ty lidi — ty advokáty ani cítit — co ti to vlezlo do hlavy — to ne! — to ne!“ — Kvapně — jako by ta slova synova svými slovy chtěl utlouci, zničit, mluvil otec a na konec odporem přemožen si odplivl. Ale nato hned pokračoval hlasem změněným, vlídným až sladkým:

„Tuhle matka chce, abys byl knězem. Co tomu říkáš? Nu?“

Nyní teprve onen stín zmizel a bylo jasno mezi nimi. Rodiče napjati, obrátili oči do tmy, kde seděl syn. Tento svěsil hlavu a položil ji do dlaní. Cítil, že mezi ním a rodiči otevřela se propast — která je dělila. Překlene ji? Najde most se své strany k nim a oni k němu? Jak jim to říci? Na štěstí začal znovu otec: „Nenutím tě — i toto — dělej jak chceš — jak rozumíš, ale jsme tak dost zadluženi, platit na tebe už nemůžem, už ne — věř nám, že ne — a proto chceme s matkou, abys šel do semináře...“

„Bylo by to tak nejlepší“ — promluvil náhle dobrý, jakoby prosebný, pláčem zalitý hlas odněkud z kouta — byl to hlas matčin — třásl se

jemně jako napnutá struna při hře — když dále mluvila: — „hleď — co se nadřem — a jsme už s otcem staří, sedření... Ach, dokud jsme byli mladí!... Ale dnes už to nejde... při díle lámou se nohy a klesají ruce... musíme přijednávat — dluh nás tlačí... Ten úrok — ten úrok!“ zabědovala trpce stařena a odmlčela se.

„Ulevíš nám, okřejeme, oddechnem si — budeš zaopatřen — budeme míti po starosti,“ — dotíral znovu otec. I on byl dobrý, cítil smutek synův a proto, aby sám nepodlehl — nutil se do téhle své tvrdosti. „Nesmím povolit, nesmím“ — říkal si v duši — „zničil bych se, ožebračil, nic by nám nezbylo pro stáří!“ „Je to dobrý hoch,“ ozval se v otci jiný měkčí hlas, „až vystuduje, on vám i ostatním dětem vše nahradí — nedá vám trpěti — strádati.“

„A co, kdyby umřel?“ šťvalo to v nitru hned zase dál, „kdyby se zkazil — oženil — kdo nám co dá? Nepovolím, nesmím.“ — Vtom hodiny zahrčely. Tlouklo deset...

„Tatíčku, nemohu,“ hlesl syn.

„Nemůžeš! — a proč nemůžeš? — Nechceš!“ dotíral zlostně otec. „A proč jen nechceš? Nemají se kněží nejlíp? Co jim schází? Kdyby byli v lese — za nimi se nese. Kdyby byli na odře — mají se tam dobře! Chcem jen tvoje štěstí, budeš vážen, ctěn — a lehčeji živ — než my tuhle s matkou — — Kolik to bilo hodin?“ optal se náhle lhostejně — škrtl sirkou a posvítil si — „deset už,“ sám si odpověděl a obrácen ke koutu, kde seděl syn, měkkým, něžným tonem doložil: „Tak hochu, rozmysli si to do rána, rozmysli — a teď půjdeme spat. Jen aby nepršelo — máme tam všechno ječmen...“

Ten den uléhali potmě. Už si nerozsvítili...

Byla noc smutná a beze hvězd. Těžké mraky jen, jako černý dým pod obrovským kotlem, válely se pod černým bezhvězdným nebem.

V přístěnku na svém loži převaloval se mladý abiturient. Ležel obut, oblečen — tak, jak se sem dopotácel večer ze světnice. Jako veliké klubko červů proplétaly se a prolézaly jeho hlavou zmatené myšlenky. Šumělo to v té jeho hlavě neustále — a z hloubi až ze dna duše zarmoucené vynořovalo se tisíce nápadů jako bublina a rychle vždy splasklo. Marno všecko — nezachráním se sám — nepomohou-li rodiče. To před jeho vytřeštěným zrakem stály pyšné sny — smělé naděje a pečlivě tajené plány. Nic z toho všeho nezachráním... nic, pranic. — A proč? Co mu schází? Síla? Chuť ku práci? Nadání?

Tu se v dáli kdesi zablesklo... Jiřímu se zdálo — že ten klikatý blesk — žlutý — ohnivý — napsal mu odpověď do černé tmy — děsné slovo: Peníze...

„A co! protluku se — budu žebrať o obědy, o hodiny — o stipendia — o tvrdou skývu trpké almužny...“ napadlo mu náhle. „A to bys snesl? — to mravní kopání, ústrky, ponižování, okázale — veřejně udělované dobrodiní, za něž musíš ruku, která je dává, hned zlíbat?“ až se hnusem obrátil. Věděl, to že by nemohl. — Studem by shořel...

„A což na kněze! Musíš zrovna na kněze? Necítíš k tomu stavu povolání. — Jdi na učitele! Jdi k poště — ke dráze —“ stříkalo to hlavou... „Zde budeš dřív hotov!“ —

„A k tomu máš chuť? K tomu cítíš povolání?“ ptal se jiný hlas v nitru. „Také ne!“ — „Nu a

proč tedy nechceš studovat na kněze? — No proč — proč?“

Tu v duši jeho mihla se bílá tvář dívčí. Ano — zde je ten důvod hlavní. Otec to předvídal, když včera večer mluvil i o jeho budoucí ženě — tu udeřil na pravou strunu, odkryl jeden a snad nejsilnější kořen jeho odporu k semináři.

Viděl tu měkkou, hladkou tvář — ale ne samu. Těsně vedle ní spatřil i tvář starou, zažloutlou a vráscitou. To viděl ustaranou, utrápenou matku svou — a hned za ní shrbenou postavu otce. Ti to chtějí. Pro něho se ti dva tak sedřeli, jemu všechno dali, pro něho děsí se otec deště a chvěje se o ječmen, pro něho nemají místa v jejich hlavách jiné myšlenky. Zarmoutí je. Strašně zarmoutí. Viděl je oba plakat, seděli vedle sebe, pláč jimi třásl — a zdálo se mu, že slyší jasně, zřetelně houkavý nářek rodičů. To naříkají nad ním — nezdárným synem...

Venku blížila se bouře. Blýskalo se častěji — hřmělo prudčeji. V tom hluku bouře svíjel se na loži děsným bojem. Kdykoli zařval hrom, trhl sebou a v duši se ozvalo: „Pro kterou? — Tak pro kterou se rozhodneš? Co?“ To viděl stále ty dvě tváře před sebou — tu dívčí mladou — a tu matčinu utrápenou. — Jako vichřice to táhlo jeho duší, zhášelo všechna ostatní světla a plány, odvanulo všechny jiné myšlenky a jen ta otázka tam stála — hořela — pálila. „Pro kterou?“ Kterou srazí s oltáře? Které se zřekne? Kterou smrtelně zraní? Kterou? Kterou? Buchalo v srdci, ve spáncích, dotíralo naň, šlehalo, bičovalo ho neúprosně. Kalná mlha valila se jeho duší, tma ji plnila až ho pojímala úzkost.

Vedle ve světnici zakašlala právě matka a hla-

sitě si zanaříkala: „Můj Bože, můj Bože!“ Slyšel jasně její flétnový, naříkavý hlas — a viděl ji v duchu — ji samotnou už. Viděl její vyschlá, zapadlá prsa, obnošenou režnou sukni, modračku, ohnutý hřbet... Byla mu zosobněnou starostí, těžkou, dusivou, která na člověka uléhá a spáti mu nedá... „Bože! — Bože! to je starost!“ šeptávala si často už ze zvyku — a ty starosti — jen ty ji tak tlačily — tížily — ohýbaly k zemi, takže už se nyní narovnatí a pohlédnouti vzhůru ani nemohla... Co už vytrpěla! Pro něho vytrpěla! A měla by trpět znova? Hrdlo se mu stáhlo — a v očích ho pálilo... Zamrkal prudce a po rozpálených lících skoulely se dvě horké slzy — měl jich plnou duši — až z očí mu vytékaly... Už se neptal „pro kterou“ — už viděl jasně, že podlehne, neodolá. —

Venku dalo se do tichého deště a bouře rychle se vzdalovala.

Jiří utišil se konečně na loži — nepřevracel se — jen slzy tekly z jeho rozevřených zraků... Cítil, že teď, v tomhle okamžení prohrál svoji životní bitvu. — Rodiče, vlastně matka zvítězila. „A ta druhá?“ Šlehlo duší ještě jako vzdálený blesk... Zmizela z duše. S křikem zvedlo se tam jen jako hejno pestrobarevných, zlatých ptáků zpěvavých — hejno krásných snů a sladkých pocitů... Zamávaly křídly a odletěly z duše pryč... Díval se za nimi — —

„Vraťte se ke mně! Neopouštějte mě!“ vztáhl po nich ruce do tmy.

„S Bohem na vždy!“ odpovídaly mu tiše a smutně.

Jiří rozplakal se bolestněji.

I venku přidal deště... a blížilo se k ránu. Svítalo.

„A ty ostatní tvé pyšné sny — tvé plány do budoucnosti?“ slabě, matně jen ještě ptalo se nitro... „Utopeny!“ — vzdychl si... Cítil, že se teď odehrává strašná tragédie. Ztroskotala se (tak se mu aspoň v té chvíli zdálo) jeho pyšná loď s celým vzácným nákladem dřív ještě, než s ní vyjel na vysoké moře. Z divokého víru tryskla slaná voda do výše — až do očí... Plakal pro tu loď svou dál a víc... Loučil se s ní. Slyšel praskati ráhna, lámati stěžně a trhati plachty... Najednou viděl jasně známý Stöwclův obraz: „S Bohem na věky“ — ten kapitán — to byl on sám — on Jiří... Stál na můstku admirálském, tiskl všem snům a plánům — drahým dětem své duše — ruce — šeptal: „Na věky s Bohem!“ — a koráb se potopoval — zvolna se ztrácel a s ním všechno: „ona, i ona“... zahořekoval...

Vtom venku strhl se lijavec... pleskal do oken a v potůčkách sléval se se střechy pod okap...

„Prší“ — najednou ozval se ve světnici otec. Déšť ho probudil. — Hrozně vykřikl — a zlostně — seskočil s postele... „Prší!“ zvolal několikrát.

Bylo ráno — rodičové vstali — chodili po světnici a naříkali...

„Takový liják — a všečen ječmen — všečen tam máme,“ žalovala matka...

Tu otevřely se u přístěnku dveře a z nich Jiří jakoby zraněn — stlučen vyvlíkl se ven...

Matka seděla právě u kamen na stoličce a přikládala na oheň...

Priklekl k ní — objal její hlavu — a radost-

ným hlasem jí řekl: „Nenaříkejte, maminko, půjdu jistě do semináře...“

Bílý den díval se do oken, z lesů se kouřilo jako ze spáleniště, mokrá země syrově voněla jako čerstvě vykopaný hrob a po nebi plula na kusy roztrhaná mračna...

II

„Je to hodný syn... dobré dítě... ten student. Poslechl — půjde do semináře“ vyprávěli si lidé po vsi.

„U Holubů — v té bídě — budou mít také pana pátera“ — záviděli jiní.

„Však jím ještě není,“ škodolibě se mnozí těšili. Všichni o tom mluvili, jen Jiří chodil, jakoby neslyšel — a na dotěrné otázky neodpovídal. Otevřené rány dosud ho pálily. Nedotýkal se sám svého bolavého nitra, tím méně snesl, aby do choré duše sahala mu drsná ruka druhého...

Vyhýbal se lidem — sám a sám nejraději chodil po dlouhých zelených mezích — aneb se toulal vysokým, smutným lesem. Bylo krásně po oné bouři, slunko svítilo včera, dnes, po celé prázdniny... Boží úroda dostala se šťastně domů.

U Holubů byli blaženi, spokojeni — i Jiří se uklidnil. Najednou padla rána, která je z klidu všecky vzrušila. Bylo to jednou na samý večer, když ve dvířkách objevil se kostelník a mávaje bílým listem papíru nad hlavou, volal silným hlasem přes dvůr na otce, jenž právě pod kůlnou klepal na babce kosy na zítřek:

„Už je to tu...“

Otec pustil hned kladívko a matka vyběhla ze stavení na práh.

„Už je to tu. Jiříček jest přijat! Dnes jsme to dostali na faru — tuhle vám to nesu — jemnostpán vzkazuje, aby pan majstr přišel zítra k němu“ — hlučně mluvil kostelník — „pan majstr, pan majstr! — musí se mu teď říkat,“ poučoval se zvláštním důrazem.

A Jiří ve své světničce slyšel ještě, jak se otec rozpačitě kostelníkovi omlouvá: „Nemám právě, nejsem při penězích — zůstanu vám za tu službu dlužníkem, Jakube, však já na vás nezapomenu“ a matku, jak zvolala radostnějším jaksí hlasem: „Buď Pán Bůh pochválen! Je po starosti! Už je to tu!...“

Víc Jiří z venku neslyšel... protože uvnitř — v jeho nitru — vyrojily se dojmy a myšlenky — jako z jara ze spánku procitlé včely. „Už je to tu!“ šumělo mu stále v uších. Zdálo se mu, jako by v něm znova vstávalo cosi udupaného, něco zlomeného znovu se rovnalo. Ale jen chvíli mu tak bylo... a hned představil si otce — nemajícího ani groše, jímž by odměnil nepatrnou službu... Černý netvor — bída — stála těsně před ním, vycenila naň se smíchem zuby, kostnatou rukou vlíkla ho ku propasti a řvala naň: „už je to tu! Skoč tam, skoč dolů — rychle — hned!“... Jako přišlápnutý červ chvíli opět se svíjel a kroutil — hledě vypoulenými zraky do hlubiny. A aj — v té tmě — dole — ve hlubině spatřil zase bílou hvězdu — matčinu tvář, bolestnou a smutnou, jako tvář svaté mučednice.

Prudce se zvedl, pohodil hlavou a sešel dolů k večeři. Uprostřed nad stolem visela hořící lampa — pod ní seděl otec s brejlemi na očích

a bílým kusem papíru v ruce. „Tak už je to tu,“ přivítal syna radostně — a u kamen matka chystajíc večeři, rozplakala se radostným pláčem.

„Už je to tu — jsi přijat — 4. října tam máš nastoupit — a zde stojí, co máš mít s sebou“ — rozhovořil se otec — „koupíme to, vydlužím se znovu a rád — budeš tam zaopatřen — staneš se knězem — do smrti se budeš mít dobře — nepoznáš, co je bída, nouze... Kyne ti takový klidný — bezstarostný život...“

Otec dál ještě mluvil — — ale Jiří už ho zase neslyšel... Představoval si obrazně ten svůj život dosavadní i budoucí... Dosud tekł prudce, šumně jako ten potůček kdesi v Podčerchoví... Prodíral se úzkými břehy, křovím, skákal přes kořeny a kameny, neviděl nikde ve stínu lesů zlatý úsměv blaživého slunka... až vyletěl z lesa ven — do kraje. Tu se přihnál ke srázu... Zarázil se, chvíli se točil a váhal, ale pak v mírném oblouku přes uhlazený balvan vrhal se s výše do hluboké tůně. Slyšel zřetelně šum a hukot toho známého horského vodopádu — a pak viděl ten potok, jak v mělkém řečišti klidně, skoro líně, bez hluku vinul se květinatými břehy a zelenými lučinami a hledal nejbližší cestu splynouti s velikou, pyšnou řekou, zesílit její tok a rozmnožit její sílu...

Tak mu připadal jeho život minulý i ten budoucí. Přítomný okamžik pokládal za ten vodopád — zavřel oči, ruce nad hlavou zalomil a pustil se po proudu do hlubiny.

O jak se tenkrát mýlil...

Pak byl svědkem, jak otec sháněl peníze — jak kupovali s matkou, starali se o šaty, peřiny, i švadlena nastěhovala se k nim, stříhala plátno

a šila — a na každý kousek ušitý vyšila červeně jakoby krví číslo 104... Tak smutně mu při pohledu na to číslo bylo.

Vídal ve městě švadronu husarů. A každý jejich kůň měl na pokrývce vyšité a pod kyčlem vypálené svoje číslo... Zdálo se mu, že i jeho „já“ je setřeno, ztraceno — že se stal bezejmenným člověkem — pouhým číslem...

„Tak zítra — dá-li Pán Bůh — pojedeme,“ — řekl po čase najednou otec... Jiřím to trhlo. — „Už je to tu?“ pomyslil si. Bylo opravdu zítra už 4. října... Čas, kdy musil nastoupit.

Švadlena byla hotova a truhlář přivezl veliký, černě natřený nový kufr.

„Tak zítra už nám, synáčku, odjedeš! zítra!“ plakala matka, a skládala pozorně do kufru prádlo, peřiny a šaty...

Ráno zapřáhli do fasuňku hubeného koníka, hodili tam kufr jako rakev, na něj usedli Jiří s matkou — otec vzal do ruky opratě — a jeli. — Jeli zvolna ranním, studeným vzduchem — v mlhavém pološeru — mlčky, sami v sebe pohroužení — až otec první promluvil:

„Už jsme tu“ a zastavil koně před nádražní budovou, stojící o samotě uprostřed polí...

„Rychle — rychle!“ — pobádal je kdosi ze stanice — „hnedle byste byli zmeškali“ — a silné ruce chápaly se kufru.

V dáli hučel vlak.

Nad hlavou ozvaly se signálové zvonky, laděné ve quartách; tloukly smutně — třikrát po třech úderech, jakoby bily na poplach.

Jiří ještě kupoval si lístek, když ozval se už řezavý hvizd a do stanice veběhla divoce jako štvaná šelma špinavá lokomotiva, vlekoucí za

sebou šupinatý ocas: řadu osobních vozů.... V šíleném letu svém se zastavila, aby si oddechla, odpočala, jako pot kapala jí z pístů teplá voda — a ventilem unikal ven kužel bílé páry.

„Už je to tu“ — vzdychla matka a v Jiřím jako ve zvonu rozbuchalo se srdce...

„Tak se rozloučíme! Buď jen hodný — spokojený“ — promluvil stísněně otec...

„Jedna minuta. Rychle — rychle! Nastoupit!“ — mísil se do této scény tklivého loučení — studený — přísný hlas.

Z vozů zasklenými okny dívaly se mrzuté tváře cestujících.

„Nastoupit,“ ozvalo se znovu.

To tvrdé slovo odtrhlo Jiřího od rodičů, vehnalo ho do vozu a provázelo ho celou cestu...

Slyšel je stále v náraze vozů, hrkotu kol — a když v jeho mysli bledlo, zapadalo, zřetelně už je volali znova v nejbližší stanici... Nezbavil se ho a musil o něm rozjímati, přemýšleti. „Nastoupit!“ to život přísný tak naň volal, poroučel. Nastoupí do jisté řady a na určité místo — a až do smrti — až padne, musí na něm vytrvat... Nastupuje svou životní dráhu... Pohroužen cele v meditaci o tom slově, krčil se v koutě nehybný, s očima přimhouřenýma — až ho vyrušil pokřik:

„Praha! Praha!“ — to tak volali všichni ve voze a hrnuli se k oknům.

Teprve teď se probudil a viděl, že už není sám, bylo tu s ním plno lidí mladých, veselých, směřujících se radostnými tvářemi.

„Tamhle je Vyšehrad — nalevo Hradčany, ta první a nejvyšší věž tam to je velechrám sv. Víta, vedle je sv. Jiří — Bílá věž — Belveder,“ znělo to vozem.

„A to zelené tam — to je Letná, — tam nás budou v zimě všechny vodit na procházku“ — vysvětloval jeden z nich...

I Jiří při těch slovech se vrtěl na tvrdé lavičce — neviděl nic — ale oči přece mu svítily a přece natahoval krk k obsazenému oknu.

Praha! Neznal ji — ale už ji miloval dávno a horoucně. Když četl později — mnohem později Mrštíkovu „Pohádku máje“ — ještě potom cítil s Rýšou, a znovu v něm vstával obdiv a nadšení pro Prahu.

„A kde je seminář? Kde je? Kde?“ — tázalo se několik mladých hlasů najednou. Oči všech sjely s těch věží dolů a zabořily se do šedé mlhy, když starší theolog vykládal: V tom dýmu tam, u Vltavy, v té směsi střech asi uprostřed... hnedle — za chvíli tam budem.“

Vystoupili z vozů, prošli nádražím, a už ovavul je horký, dýmem a prachem prosycený vzduch velkého města. — To Praha políbila, uvítala své syny.

S hloučkem ostatních kráčel i Jiří špinavými ulicemi jejími. Ohlušení, unavení nezvyklými dojmy, stanuli u zavřených, tmavých, železem pobitých dveří. „Už je to tu“ — řekl kdosi.

Byl to seminář.

Uvnitř zarachotil zvonec, brána se otevřela a všecky je přivítala seminářská chodba. Hned hrnuli se a cpali po ní kupředu — jen Jiří překvapen přitiskl se ke zdi a jako přibit stál na jejím kraji. Pustá a prázdná, šerá a smutná byla ta chodba. Na zemi dlážděna vyšlapanými kvádry, po jedné straně ve tlusté zdi ve výklencích měla prolámaná, zaprášená okna a nad hlavou viselo mu vysoké, oprýskanými malbami pokryté kle-

nutí. Stisklo mu to srdce a do pláče mu bylo. Přišel z domova, kde byly tmavé hvozdy, zelená luka, modravé rybníky. Viděl dvorek v daleké vesnici, plný drůbeže, zahrádku plnou aster velkých a slunečnic — to vše pod krásnou klenbou azurového nebe, polité zlatou září sluneční... A tak radostný byl i jeho život v tom.

A zde ho vítá jiný svět, smutnější a truchlejší. Báł se ho, protože ho neznal. Stýskalo se mu po minulém, známém, a to šero a smutek z chodby vkrádalo se do jeho duše. Zamrazilo ho. Zraky jeho proběhly znovu tou dlouhou chodbou před ním. Tu zpozoroval tam — až na druhém konci obraz nějaký a před ním kmitalo se v rudé lampičce malé, slabé, ale radostné světélko.

„K tomu světlu v životě se dostat musíš — musíš,“ projelo mu hlavou — a vtom vlna nových příchozích sebrala ho sebou a nesla ho kupředu — k tomu světlu tam — dovnitř — do semináře...

To všecko dnes táhlo jako mraky hlavou Jiřímu. Byl ve čtvrtém ročníku a na jeho sklonku. Bylo po zkouškách a scházelo jen několik dnů do ordinace. Ležel v seminářské zahradě ve trávě pod kvetoucí kustovnicí. Pod ním v šedém oparu kouře, mlhy a prachu dýchala Praha. Bylo sem slyšeti drnčet vozy, ze Žofína vířivou hudbu a z Holešovic hvízdati parní píšťaly. Po Vltavě líně vlekly se vory, mihaly se malé loďky a nehybně trčely v ní těžké lodi pískové.

Jiří však neviděl a neslyšel. Hleděl vzhůru — k nebi a před zrakem jevil se mu život v semináři.

Nejprve vzpomněl si na první časy seminářské, když „nastoupil“. — Bez víry sice tenkrát

nebyl — ale také jí neměl... Byl to ten zvláštní stav nejistoty, pochybování, má-li věriti či ne... Kráčel po půdě zrádné, jež se mu pod nohama třásla a chvěla — jako po papíru kdyby kráčel, každé chvíle mohl se probořiti do bahna... Cítil odpor jakýsi k tomuto vnucenému povolání, odpor ke kněžím, v nichž viděl nepřátele pokroku a svobody — odpor k církvi, které na vrub připisoval Husa a Bílou Horu... zcela tak, jak na gymnasiu to slýchal a čítal... „Jak to všechno skončí?“ myslíval si tenkrát — a vždy míval jen jednu odpověď: „Utec!“ ale po každé, když seděl v museu s tou myšlenkou v hlavě, uprostřed houfu abiturientů, sehnaného ze všech gymnasií Čech, když nad hlavou jako zmiže syčely mu žluté plameny plynové a teskným okem místo do skript díval se do tmy ven, po každé do té hlavy smutné snesl se spásný paprsek: vzpomínka na matku — a na jejich bídu doma...

Zůstal — neutekl — ale ještě teď se třásl při vzpomínce na ty krise, které prodělával.

Sedohlavý kněz — pater spiritual — svými meditacemi probouzel v něm spící svědomí. Poslouchal ho dlouho bez účasti — nepozorně — obíraje se sám vlastními myšlenkami. Slyšel vždy jen spoustu slov — která padala na skálu... Jako bílá pěna usedla a točila se na povrchu jeho nitra. Odfoukl ji vždy, splaskla, ztratila se a černé tůně pod nimi ukázaly se znovu.

Až jednou ráno, při ranní meditaci slyšel po prvé ono slovo spásné, slovo silné, které probudilo ho z lhostejnosti. Kathedrálním sklem vnikalo do oratoře tlumené světlo sluneční — svaté ticho rozkládalo se kolem — a se rtů bledých, vymořených askesí, se rtů líbajících kříž jen a

rány Kristovy, se rtů kněze ne takového, jakých tučty znal, usměvavých, zarudlých, dobře živých, ale rtů kněze vážného, zachmuřeného — kněze přísného, splynula ta slova Augustýnova, procítěná, vřele promluvená, z přesvědčení, s neobyčejnou suggestivní silou —:

„si non es vocatus — fac, ut voceris“*) — a zraky meditatora snad náhodou — spočinuly na Jiřím.

Jiří sklonil hlavu a zapálil se jako oheň...

„Fac, ut voceris!“ Přičiň se, abys byl povolán! znělo to jako zvony jeho duší... „Zažeh ty tmy, překonej všechny pochyby — propracuj se k pravdě — k světlu — alespoň se pokus! Probuď se, studuj, modli se, medituj! — Fac, ut voceris!“ A v té chvíli ranní jakoby propuklo vnitru jeho zemětřesení — hučely sopky, chrlily horkou lávu, která spalovala jeho minulost... podmílala ty sloupy, kterým říkal věda a na nichž stavěl celých osm let...

„Jest přece Bůh? — jest nebe —?! Pravdu má ten přísný kazatel!“ —

Tu viděl zřetelně ten první kříž, který na sebe bral: boj víry s nevěrou, boj na život a na smrt, příměří, kompromis zde možným nebyl — a vyhnutí už také ne.

I kdyby odešel ze semináře, těch myšlenek a pochyb už se nezbaví. Tak lhostejně, jako dosud, dál žít nemůže.

A začal proto hned s chutí.

Jako roj štíplavých, krvelačných komárů dorážely naň steré pochyby a námitky. Dříve si jich mnoho ani nevšímal, kdy pronikavě bzučíce, pro-

*) Nejsi-li povolán, přičiň se státi se povoláním.

vozovaly kolem jeho hlavy své reje. Mávl jen rukou a odletěly. Tentokráte však ho štípaly — bodaly — neodbytně bzučely a zapuditi se nedaly a nedaly...

Chytil tudíž jednu tu pochybu po druhé, rdousil a škrtil je, vlekl je na pitevní stůl své duše, řezal a zkoumal, vydlužoval si knihy a studoval; a sotva s jednou byl hotov, dával se do druhé — studoval vášnivě dogmatiku a filosofii — a ejhle! brzy zvítězil — na čas zprvu — na chvíli pouze.

Podobal se věži, na kterou se z musea dívali. Kdykoli v ní hodiny bily, vždy s křikem zvedly se poplašené černé kavky, vylétly — chvíli ji oblétalý — ale jak přestaly bít, zase směle vracely se do věže, usedaly na křížku až nahoře, na římsách, v oknech, všude, kde se jen usaditi mohly, aby po chvíli znovu se zvedly... I k jeho hlavě jako lační supové přilétaly steré myšlenky, rvaly ho steré pochyby a námitky, ale už měl zbraň proti nim, už se jim jen tak za oběť nepoddával, už je dovedl rázně zaplašit, zahnat... ubránit se jim.

Celý život — stále snad ho budou pronásledovat, ale stále, do umdlení je bude zahánět... Bude míti s nimi kříž, ví to — ale směle jej na sebe bere... Unese ho — to věděl — ale za to jiného kříže se děsil.

Čím více prospíval a mužněl, tím více ho kříž ten tlačil — tím více jiný nepřítel naň dorážel a jiný boj ho týral. Boj čisté jeho duše s nečistým tělem.

Věděl, že slíbil jako kněz ustavičnou čistotu, a jen aby ji zachoval ve všech okolnostech a náladách — o to se nyní chvěl... Pripadal si jako mythický kentaur, až po pás člověkem čistým —

ale ostatek jako bujný, nezkrocený mladý hřebec. Jak Zola to nazval: Člověk-bestie v něm se svářili. V semináři dosud vždycky zvítězil člověk nad zvířetem, a přemožené zvíře zavřel do klece, spoutal je, zkrotil postem, prací a meditacemi... Ale když opouštěl seminář, když vyšel z toho ticha, o jarních svátcích — o prázdninách, když před fortnou zaslechl šumění Vltavy, jak padá přes jezy a roztlouká se ostře o tvrdé pilíře kamenného mostu, když zaslechl šumění lidských hlasů toho druhého proudu, který nahoře po mostě proti němu se hrnul, když ho obklopili lidé, dotýkaly se ho vyzývavé pohledy, úsměvy — tu cítil, že to zvíře zkroceno není, ale jak v novém vzteku vstává a zoufale lomcuje mřížemi. V takových chvílích vždy s chvatem vracel se do semináře, do jeho ochranných zdí... A zase trápil tu bestii v sobě hladem, nenasytil jí nikdy, nikdy jí nebyl po vůli, myslel, že pojde, ale zatím cítil, čím starší byl, tím že řve a zuří víc, že je to nezmar, který neumírá, ale čím méně je živěn, tím silnějším se zdá.

Bylo mu útěchou, že i světcové — jako Pavel, Antonín — na kříž svého těla si stěžovali...

Často mu jeho duše připadala jako pelech jedovatých plazů, oslizlých, ošklivých, s nimiž bojoval, jež šlapal — ale kteří rostli znova a znova. Pamatoval se na jeden ze studentských bytů. Měli tam štěnice. Paní je polévala petrolejem, tloukla střevíci — ale marně. Znovu a znovu se ukazovaly. Byly neúmorné. Tak se mu zdálo, že i ze své duše nečisté myšlenky a žádosti nevypleje. Bujely tam jako sveřepec uprostřed ušlechtilých snah a svatých žádostí... Konal vše, co mu zkušený zpovědník radil... Ale byly i chvíle, kdy

cítil únavu v boji tom. Zdálo se mu, jakoby slevoval, jakoby si na tu neřest zvykal a dával se jí klidně štípati... Takových chvílí se nejvíce bál...

Kdykoli šel „na hrad“ akolytovat, zastavil se vždy na třetím hradním dvoře, před fontánou sv. Jiří. Ne snad proto, že to byl jeho svatý patron, ale proto, že viděl v něm obraz toho svého boje. I on, Jiří — jako ten světec zde, potýká se s drakem, se zlou jedovatou saní... Kdy zvítězí nad ní? V dáli před ním vstal vyhublý přízrak: Smrt! Vzdychl si vždy a rozbolněn vlekl se dále.

„A aj! I to pominulo, i tyto útoky se zeslabilý“ — řekl si Jiří a převaliv se na bok — opřel se o ruku a myslil dál... To vše už prožil — pro dělal... Jaký je rozdíl mezi jeho nitrem před čtyřmi lety a dnes!

Přišel do semináře s duší zlomenou, zpleněnou... Přišel sem s duší, ve které zuřila krutá bouře, s duší sešlehanou vichrem a krupobitím... To byly smutné chvíle...

Hned nato však se viděl při veselejší práci. Vzpomínal si, jak se učil poznávati čistší radosti a vyšší rozkoše — než které opustil a pro které plakal. Sám vlastní rukou tehdy lámal a rval ze své duše ten malý zbytek touhy po smyslných požitcích... Jen krátkou chvíli měl v duši tmu. Brzy už v duši i hlavě počala proskakovati nová světla, klíčily nové snahy. Po jednom duševním bankrotu počal na zbořeništi stavěti znovu. Duše jeho zazelenala se novým mlázím, vyhnala do výše jako věže nové snahy a pokryla se bílými květy radosti.

Chvatně ucpával a zazdíval staré průlomy — a otvíral okna nová, kde se mu zjevovaly nové, krásnější perspektivy, nové krajiny. Byly sice jednotvárnější, nebylo na nich ohnivých rudých květů — s omamující vůní... Ty mu zčernaly, uvadly — umřely provždy — provždy... Ale netesknil pro ně... neboť nové kraje byly za to větší — jasnější — čistší, radostněji se v nich žilo a bezpečněji dýchalo.

Cítil dnes, že je spokojen... Směle přistoupí k ordinaci a dá se posvětit na kněze Kristova. Vezme ten kříž na sebe — vynasnaží se, aby Mistra následoval.

Ovšem, zlá to bude cesta. Tu se díval už do budoucnosti...

Starý, dřívější život byl zasypán... Celá čtyři léta padal naň bílý, jiskřivý sníh — a nad ním rozkládal se nový, neznámý život... Nepřehledná, úbělová, čistá pláň života kněžského... Proto se bál na ni s tím křížem vkročit, ježto věděl, že každý krok jeho příštích cest zanechá stopu — otisk v tom sněhu bílém... Svou vlastní cestu tím sněhem prošlapati si musí...

„Ale co bych se bál!“ — napadlo mu zas — vždyť vidí své kolegy, jak klidní — bez bázně o něco výš hrají kuželky...

To ho posilovalo.

Vtom rozklinkal se zahradou zvonec. Jako mravenci se všech stran ze stinných úkrytů vylézali majstři v černých sutanách a spěchali k východu.

I Jiří se zvedl a odešel...

III.

Bylo dne 5. července, svátek sv. apoštolů slovanských Cyrila a Methuda — když kolem jedné hodiny ze svatyně svatovítské vyšel houfec bleďých novosvěcenců. Lidé čekali už na ně venku. Zdaleka, ze sladkých domovů smály se na ně známé tváře — tlačily se k nim — ruce po nich vztahovaly — něžnými jmény na sebe volaly... Jakmile se našli svoji — tu štěstím zpití vzájemně se líbali. Jeden z posledních vyšel z kleneb chrámových Jiří. Chvilí stál a oči jeho bloudily smutně kolem — až se náhle rozzářily jako dva drahokamy. Spatřil ji, svoji matku, schýlenou, uplakanou, ale smějící se naň zdaleka. Nahnul se k ní — lépe: kostnaté, žilovité její ruce stáhly ho k sobě dolů a tiskly ho vroucně k zapadlé hrudi; vzali se pak za ruce a beze slova spolu odcházeli.

Jiří mocným pohnutím dosud na celém těle se chvěl. Měl ještě rozevřené rty, jak po prvé byl četl konsekrační slova, bál se až jimi promluvit, na rukou jako žhavý uhlí cítil měkký palec biskupův, kterak dotýká se jeho prstů a maže je svatým olejem, a v uších hučely mu vítězné zpěvy varhan. I slova biskupova: „Pax Domini...“ jako slunce hřála mu v duši... Tak

lehkým byl... Výš a výše se mu letět chtělo a zatím přitisknut ke své matičce staré s královských Hradčan po nových zámeckých schodech sestupoval zvolna dolů, níž a níže na Malou Stranu, do prachu ulic a všedního života denního.

Ba ještě dlouho potom, když už bylo po primici, když zevšedněl lidem — a když o prázdninách sám a sám toulal se rodným krajem — vzpomínal si rád na tu zvláštní náladu, prožíval znova svoji ordinaci, hrál se na tom teple a vzpřímen chodil silný v čistém světle mladého kněžství svého. S brevířem v ruce vídali ho lidé kráčet k tmavému lesu, buď s hlavou schýlenou na prsa — aneb pozdviženou k nebi a se zrakem upřeným v nedozírnou dál. Neodvážili se naň ani promluvit. Jen hlavy obnažovali a uctivě ustupovali s cesty.

„Zblázní se ještě,“ říkali jedni.

„Je svatým,“ tvrdili druzí a chodili si k němu pro požehnání.

Jen jeho matka doma občas si povzdychla: „Kampak toho chlapce asi pošlou? Jakpak se asi bude mít?“

„A co bys se bála?“ usmál se po každé otec a opakoval svoje přísloví: „dobře se bude mít. Je knězem. A kněz kdyby byl v lese, tak se za ním nese, a kdyby byl na odře, tak se tam má dobře; jen aby to uznal a byl vděčným. Pro něho jen jsme se zakrváceli.“

I Jiřího dráždily často myšlenky, jakou bude asi ta první štace jeho. Půjde všude, kam ho pošlou. Ale přece vroucně se za to modlil, aby to bylo do duchovní správy — ven někam, do malé vesničky třeba, mezi lid, jež půda živí. S tím lidem cítil, v něm byly kořeny jeho by-

tosti, z něho vyrostl a jej znal. K tomu lidu chtěl — táhlo ho to k němu.

Nečekal dlouho, brzy zatřepal se mu v rukou arch potištěného papíru s jediným vepsaným slovíčkem. Byla to jurisdikce a to slovíčko do kancelářského šimlu vepsané inkoustem, to jediné skrývalo v sobě tolik moci, že Jiřímu trásly se ruce, dech se úžil a v očích tančila mu písmena.

Matka i otec stáli u něho a se zrakem zvědavostí rozšířeným dívali se naň.

„Tak kam? kam?“ první jako ustrašený ptáček ozvala se matka.

„Do Trňan — za kaplana,“ usmál se Jiří a zhluboka oddychl. Měl štaci.

Blížil se už září, počátek školního roku. Jiří jako jiná léta chystal se na cestu, ne však na studie už, leč na cestu do svojí první štace, na cestu do Trňan.

„Jaké to tam asi bude?“ usilovně přemýšlel a před ním v duchu táhly se obrazy všech známých vesnických kostelů a far.

„Ano, tak nějak podobné to tam asi bude,“ říkal si vždy na konec svých úvah. Ale neupokojilo ho to. Znovu a znovu ho tam cosi táhlo. Býval zamyšlen, roztržit. Jen tělem byl ještě doma. Duchem už byl stále v té příští osadě — procházel ji, prohlížel, do škol chodil, kázal, sněhem se brouzdal k nemocným v zapadlých vískách. Až se kolikrát rozesmál, jaký je pošetilý fantasta. Ale nemohl si pomoci. Těšil se, těšil na tu osadu, na dobu, kdy „od slov přejde ke skutkům“, jak si říkával, a proto rád do ní zalétal.

Zvláště teď, když se blížil už k té svojí štaci. Když už ho jen několik hodin jízdy vlakem od

ní dělilo, podobné myšlenky ležely mu v hlavě — jenže byly ještě silnější — vážnější. Ani nevěděl že jede, neslyšel trhaný dech lokomotivy, ani rachot kol pod sebou, tak byl celý v sebe pohroužen. Cítil za to na svých rtech svadlé, okoralé retы matky a na svém čele její tvrdé, rozpukané prsty, jak mu třesavě dělaly malinký křížek. Jako kámen na srdci mu ležel prosebný hlas otcův: „Jen na nás nezapomeň, až se ti dobře povede!“

O jak smutno mu z toho všeho bylo. Vždyť jel se rvát se životem. Dobývat si chleba. Sel, aby úroky nesl, bohaté úroky, ten kapitál, co na něho rodičové obětovali. Ponese je? A jakým bude ten chléb? Trpký? Lehký? A zbuďte z něho opravdu skýva starému otci, udřené matce?

„Trňany, jedna minuta...“, a vlak na ta slova zarazil před malým domkem hlídačovým.

Jiří překvapen rychle se vzchopil a vyskočil.

Vlak odsupal. Zraky Jiřího teskně dívaly se za ním. Úzkost se ho zmocnila. Stál tu sám a sám. Rozhlížel se kolem, neviděl nikde ani vesničky. Před ním na dřevěném kolu přibita byla tabulka: „Zastávka Trňany“. Cizí, cizí, všecko tak cizí mu bylo. Stále se ohlížel, jestli tu nebude někdo, kdo s ním promluví, přivítá, povede nebo alespoň cestu mu ukáže. Nikdo. Nikdo. Jen hlídač rukou ukázal směr, kde prý hned za tím kopcem je ves.

Zvolna, těžce, sám a sám kráčel Jiří tvrdě ujetou cestou středem požatých polí a posekaných luk k nové zastávce života. Zdrží se na ní minutu věčnosti: rok, dvě léta? Kdy a kde asi přijede vlak, aby ho zavezl až na konečnou stanici, jejíž jméno je smrt? Najednou ho to píchlo v očích. Jako jehla vyskočila na obzoru špička

věže — a rostla. Za každým krokem vylézala víc, a Jiří šel rychleji, rychleji, natahoval krk, stavěl se na špičky a už už vcházel mezi první domky.

Veliká vesnice, na mírném svahu rozházená, ležela před ním.

Viděl kostelík a u něho skrčenou faru. Obojí oprýskané, zašlé, takže kameny jako nahé tělo roztrhanou omítkou prokukovaly. Opodál viděl velikou budovu, nově vystavěnou — svou novostí a tuctovou nádherou v odporném kontrastu se svým okolím chudičkým.

„Co to asi bude?“ Ale hned si odpověděl: „To bude jistě škola!“

A když se mu svezl zrak o něco níž, přes šedé střechy doškové dolů, viděl celý řetěz budov semknutých pevně ve veliký čtverhran, zděných, taškami pokrytých. „Panský dvůr,“ přeletělo mu duší, a už stál u samého prahu jednopatrové fary.

Srdce jako zvon se mu rozbuchalo, postavil kufřík na zem a bral za kliku. Bylo zavřeno. Zazvonil tedy.

Uvnitř kdesi rozštěkali se psi, zlobivé hlasy jejich zřetelně dorážely až k němu ven na náves.

Chvilí čekal než cvakla klika. Psi přiběhli až k samým dveřím domovním, jež se maloučko pootevřely, ale hned už otevřely dokořán, a psi vyletěli na Jiřího, takže se měl deštníkem co oháněti. „Nebojte se, nebojte se! Oni nic nedělají. Budeš mlčet, Fifinko! — — Reku — lehněte hned!“ krotila je služka... Dlouho v nastalém rámusu nebylo slyšeti slova. Jiří díval se apaticky na ty štěkající feny — a až se nabažily — tázal se, je-li pan farář doma.

„Račte jen jíti dále, bude asi nahoře.“

Zase tak pomalu, jakoby olovo měl v nohou, lezl Jiří do schodů — — několikrát klopýtl — i oči se mu zamžily.

To kříž ho počínal tížiti... Leč brzy se potěšil.

Pan farář přijal ho nahoře ve svém pokoji vlídně a laskavě. Dobrácká jeho tvář se na Jiřího usmívala a v očích hrála mu upřímná radost.

„Už mě to přemáhá, bratříčku, čtyři tisíce duší a sám. Hlavně ty školy — ty školy! Máme na osadě pět škol s dvanácti třídami! A ty cesty do nich! Nu, však to poznáte. Tož jsem žádal o příprěž. V páru lepší táhnou... A poslali sem vás... Jen abyste byl spokojen... ale pojdte, ukáži vám kaplátku — — nábytek už tam máte složený — hned včera vám ho dovezli naši koníci z nádraží“ — vykládal cestou — „mnoho toho nemáte“ — řekl, otvíraje dveře.

Jiří vešel do malého pokojíku s jedním oknem. Žádostivě hned přistoupil k němu a podíval se ven. Spatřil veliké hnojiště před chlévy, na němž hrabalo a batolilo se plno drůbeže... Stáhlo se mu srdce. Ani nevěděl, co mu pan farář povídá — — ani nevěděl, že už je sám. Seděl na svém studentském kufru — a rozhlížel se teskným zrakem kolem sebe...

Náhle prudce vstal, pohodil hlavou a svlékl kabát. Počal si rozestavovat nábytek. Prohlížel každý jeho kousek a bolestně ohmatával na něm odřeniny a otlučená místa. Bylo mu ho líto. Tak těžko mu jej rodičové koupili a už je nelítostně odřen...

Když byl hotov, sáhl po brevíři — rozhlédl se kolem — a požehnáv se křížem hlasitě vzdechl:

„Deus in auditorium meum intende!“*) — byl doma — ve svém — byl kaplanem a chutě chápal se prací...

Jako hlemýžď ze své budky, vytahoval se i Jiří z kaplanky. Seznamoval se s dětmi i s jejich rodiči. Poznával brzy horlivé osadníky, kteří se k němu tlačili vždycky s jasným v očí a úsměvem lásky na rtech. Ale potkával i takové, z jejichž zraku šlehaly blesky a mračivá čela stažena byla ve zlostné vrásky — a tito poslední nejvíce ho táhli k sobě. Potkával je brzy ráno, když běžel do filiální kaple — potkával je v poledne i večer, když unaven vracel se ze škol domů.

Chodili do práce na panské. Teď na podzim na řípu a na brambory — chudí a otrhaní byli, oblečení v hadry, umazáni zemí... I ti čeledínové, co jezdili s potahy — nebyli lepší.

Bída — zoufalá bída hleděla ze všech.

„Líto jest mi zástupu“ — šlehlo duší mladého kněze — a oči se mu zalily. Bylo mu líto těch lidí — v neděli i ve svátek pracujících — stále zamračených, stále jako zvířata k zemi schýlených — nemajících ani času ani chuti — pozdvihnouti se z prachu a mračná čela obrátiti k laskavému Bohu...

Stále je měl před očima a nešli mu už z mysli...

„Povznést je na tu výši kulturní, na které sám stojím,“ hořelo mu v srdci vroucí přání. Učiniti jim život snesitelný, otevřít to, co jmenuje se „radostí života“, — pomoci jim nejdříve hmotně, opatřiti jim chléb, zbaviti je bídy — a pak i duševně je zušlechtit, povznést — to si vroucně přál mladý kněz a šel do zámku prosit, aby při-

*) „Bože, ku pomoci mé vzezři!“

dali na mzdě, zkrátili dobu pracovní, nedovolili falešnou mírou okrádat ty žebráky tam venku na hraběcích polích, když se jim dávala práce „na akkord“ v řepách, v seči i jindy.

Vedl je zvolna k střídmosti také a šetrnosti, založiv jim záložnu, nabádal je k tělesné čistotě, přednášaje jim často i v kostele celé statě zdravotné. Chtěl všem býti vším.

To druhé, nač s bolestí se díval — to byl jejich kostelíček.

V duši jeho zjevoval se mu stále obraz seminářské oratoře i chrámu; visely tam obrazy kaplí a kostelů pražských i jiných, co už jich kde viděl — v každém se potěšil a našel dosud něco krásného. Až v tomto chrámu — zde ve svém chrámu se rděl a klopal oči, aby neviděl, že tento chrám — pověsiti musí na místo nejposlednější... Jak ho to v duši mrazilo!

„Ó, trápí mě to, trápí také,“ naříkal smutně pan farář, „ale nelze pomoci — nelze. Kostelík jest chudý jako já — pan patron nedá — ani slyšet nechce... A osadníci? Nu však je poznáte — poznáte je...“

Jitřivá bolest sápara Jiřímu nitro.

„A co ten patron — nemá snad? — Nevynáší mu ten dvůr?“

„Ohoho — nevynáší? Bratříčku! Osmnáct tisíc čistých putuje jenom od nás za ním do Vídně... Tam žije a utrácí — zde ho ani neznáme...“ trpce znělo to z úst šedovlasého kněze...

V hlavě Jiřího vyvstala představa cizopasníka. Jako jmelí na dubě, tak žije ten pan patron ze šťávy a mozolů jiných. Kostelu před lety sebral jmění — za několik stovek koupil panství v 17. století se všemi právy a povinnostmi, za den

práce, těžké práce dá muži půl zlatého a ženě dvacetník — nemá ani tolik citu, aby těm lidem postaral se o slušný byt a o útulný kostelík, kde by si mohli oddechnout, na duši okřát. Jen peníze, peníze brátí. Peníze, co na nich lpí zdraví, pot a kletby tolika lidí... Dal postavit koním nové stáje, pro jalovinu nové chlévy, přestavěl špýchar — ale nemá groše pro dělnické byty a patronátní kostel...

Ale kostelík si opraví, opraví i bez pana patrona třeba — anebo ho donutí...

A po čase povstal opravdu na osadě „Spolek pro opravu farního chrámu Páně“ — —

Tu se pan farář po prvé lekl. Až dosud mlčel a když kaplan něco nového zaváděl, jen vždy opatrně podotýkal: „I s Pánem Bohem — ale na mne nepočítejte — jsem už stár — miluji už pokoj“; ale když mu Jiří s tímhle přišel, tu se lekl.

„A do čeho se to pouštíte? Poštíte osadu proti pánům. Úřednictvo vás u pana patrona očerní — a až po čase budete prosit o faru, odkopnou vás — odstrčí. A nač je vám toho třeba, nač?“ — — Ale před očima Jiřího stál urputně obraz kostelíka obnoveného — plného lidí zpívajících — aspoň v kostele šťastných, spokojených...

Leč tu se do toho vložil sám pan ředitel velko-statku, a poslal farnímu úřadu dopis, nad nímž pan farář lomil rukama. Pan ředitel stěžoval si na kaplana, že se zahazuje, ujímaje se dvorní čeledi, že se míchá do věcí, do nichž mu nic není, upozorňováním úřadů na byty dvorské chasy, na ratejny a založením spolku pro opravu chrámu že štví proti milostivé vrchnosti, což patronátní-

mu úřadu lhostejno býti nemůže a ježto se tak děje patrně s vědomím a za souhlasu farního úřadu — že se odnímá faře celé „precarium“ — totiž: užívání kostelních polí za mírné nájemné a dvacet metrů dříví...

To byl stručný obsah dopisu, který pana faráře zděsil.

„A on — jenom on je tím vinen! Jenom on — kaplan — rýpal — i v kázáních se jich dotýkal. S ničím nebyl spokojen, ani s tím, že v neděli orali, seli, parnicí mlátili, řípu vozili... A co dělat — co dělat? Jak zachrániti precarium? Musí se to změnit, kaplan musí přestat s těmi hloupostmi,“ rozhodl konečně a s dopisem v ruce odešel rozčilený farář do kapláanky.

„Neštěstí, pane bratře, neštěstí“ — pronесl rozechvěle hned na prahu.

„Co se stalo?“ vyskočil Jiří od stolku.

„Přečtěte si to — čtěte jen — čtěte! A to vy — vy sám jste tím vinen. Takový svatý pokoj jsem tu měl, až vás mi sem zlý vítr zanesl. Samý spolek, samá kniha, samý časopis — a nač vám toho bylo třeba? nač? Tuhle to nám to vyneslo. Rozeštlval jste mou tichou jindy osadu — a proč? Proč nejste jako jiní? Co je vám do lidí na panském — ať jim platí, co platí, ať bydlí, kde bydlí! Proč nejste s pány? Proč zavádíte novoty? Udělejte si své — a dost. Nemáte dost škol — kázání — zaopatřování? Nač si ještě přiděláváte práce? Proč nenecháte vše při starém?“ — —

Pod Jiřím třásla se kolena. Bylo mu, jako by ho ten starý farář hlasem pololítostivým a polovyčítavým mrskal — bičoval. Myslil, že každou chvíli klesne. Nerozumí mu — nechápe jeho

snahy — — Jiří mlčel — neodmlouval, jen oběma rukama držel se stolu.

„Ale snad vám rozumím, velebníčku —“ pokračoval nyní kmet rychleji — odvážněji — a v jeho hlase zazněl jako tón hněvu a jizlivosti — „chcete si zde u nás dobýti ostruh, chcete ukázati, co vy dovedete, zahanbit chcete svého faráře, to chcete vy — a za to potom nějaký dekret pochvalný, vyniknout — došplhat se na nějaké místo, upozornit na sebe — to chcete vy. — — Ale zmýlil jste se — zmýlil. Až dosud jsem mlčel. Dvacet let jsem na patronátu a mám dobrou vůli s pány. A teď na stará kolena mají mi k vůli vám ubrati více než dvě stě? Teď teprv nedostanu nic — ani do kostela, ani do kuchyně — ani potah — a kdybych žádal o faru — Bůh mi buď milostiv! A to k vůli vám — k vůli vašim choutkám!“

Jiří zakryl si oběma rukama tváře, zarděl se a rozplakal — — třásl jím ten pláč a lomcoval jako vichr...

„Až sem a ne dál — chci míti pokoj! Buď ty spolky vámi vyčarované zažehnáte, anebo se rozejdem — musíte odtud — čel jste: pan ředitel si to přeje —“ prudce vyhrkl pan farář a odešel...

„Takhle se mi rozumí? Takhle se chápe moje práce? Takové vzpruhy se mým snahám přičítají?“ skučel a hvízdal ten zlý vichr celou bytostí Jiřího, lámal v něm zelené ratolesti rašících tužeb, až praskalo mu v hlavě...

Duše vichrem tím vysoušená mu prahla, byla jako zahrada mrazem sežehnutá, vedrem spálená. U jeho nohou se otevřela černá propast. Až závrať ho pojala, když zoufale pohlédl do ní.

Rychle zavřel oči a když je otevřel — spatřil bílé tělo zmučeného Krista. Padl na kolena a dlouho na nich ležel pod křížem... Padl pod křížem... Zde — na tomto místě že padne — nikdy se nenadál... Připadal si jako kůň, jenž je na oprati. Letí — letí — plným klusem — ale něčí ruka trhne dlouhým řemenem — uzda štípne, sevře jazyk — kůň bolestí se zatřese — a musí, musí zmírniti krok, zahnouti vlevo nebo vpravo — zaraziti. Takovou bolest štípací uzdy cítil. Nebyl ničeho tak dalek, jako snahy vyšplhati se, vyšinouti, najíti si teplejší, pohodlnější místo — než snad mají druzí. Už v semináři hnusili se mu kolegové, kteří čím blíže měli k ordinaci, tím horlivěji pročítali schematismus kněží, slídili po dobrých patronátech, počítali staré, na smrt zralé faráře, pátrali po mocných protektorech, aby jim na to či ono vyhlédnuté místo pomohli. Byli mu za to odporní jako hadi a vyhýbal se, aby žádného se ani nedotekl. Nyní sám je z toho podezříván. Viděl v duši čistý svůj ideál kněžský roztržštěný. Bylo mu, jakoby drahá, vzácná váza mu z ruky vypadla a roztržštěla se na tisíc kusů... Díval se na ni upřeně a viděl znovu střepy svých snů a tužeb. — Má se ještě níž sehnout? Šesbírát je a znovu stmeliti? Ještě jako hlemýžď ze své budky ani celý se nevytáhl — celou činnost nerozvinul a už ta rána přes hlavu, až se schoulil — už aby stáhl tykadla a jako zmlácený pes po výprasku zalezl do své boudy: kaplanky.

A kdo ho bije? Pan farář? Ne — stokrát ne! On sám nemůže si pomoci.

Jak jmenuje se ten tvrdý kámen, co ho tak surově udeřil? Patronátní právo.

Odvalí ho? Vzepře se? Změní církevní poměry?

Cítil svou slabost... Ležel pod kamenem jako červ... Nezmůže ho — pryč z Trňan. Poleví faráři i sobě...

Vtom kdosi zaklepal.

Listonoš donesl mu psaní. Stará matka mu psala, že asi za týden k němu přijede...

IV.

Na zastávce Trňanské dlouho, dlouho před příjezdem vlaku procházel se už Jiří...

„Čekáte někoho, velebný pane?“ — pozdravoval hlídač. „Ano, ano“ — radostným, skoro až chlubivým hlasem odpovídal — „maminka moje přijede — maminka“ — byl skoro rád, že to mohl někomu říci, že se ho někdo optal... Samota v radosti je horší než v bolu...

„Maminka přijede“ — teprve když to řekl nahlas, zmocnila se ho veliká, jásavá radost — stále si ta dvě slova opakoval. Jen jeden stín mu padal do té bílé radosti... napětí doma s panem farářem. Jak ji tam přijmou? Jak ji uvítají? — A jak asi vypadá matka? — Zestárlá? Či se jí polevilo — omládla — když on už nestuduje —

S těmi myšlenkami chodil Jiří a toužebně se díval do zářezu, kde se měl zjevit vlak.

Zatím matka seděla ve voze třetí třídy, nasmělá, stlačená v koutku a špinavým oknem dívala se do kraje, který kolem ní dozadu letěl... Líbila se jí ta jízda vlakem... ano velice líbila... zdálo se jí, že nejede — ale pluje po řece lemované zelenými břehy, po takové, jako je u nich doma v Hoře; jako řečiště připadaly jí koleje dráhy, stlačené s obou stran živým plotem hloho-

vým a morušovým. Líbilo se jí na nádražích, na nichž letící vlak si odpočíval chvilčku; dívala se, jak je před nimi hezky bílým pískem posypáno, všude stojí v řadě košaté lípy, kaštiny a ze zahrádek smějou se na ni bílé a krvavé růže... Z očí široce rozevřených vyzařovalo její niterné štěstí, radost jí hrála stařeckou duši a scvrklé rety se blaženě usmívaly. Všichni cestující se na ni dívali a všichni byli jednoho mínění: „Tu stařenku jistě polkalo nějaké veliké štěstí...“ Ovšem očekává ji štěstí: uvidí syna — své dítě — Jiřího... Vrtěla sebou a nemohla se toho dočkat. Kdykoliv vlak se zastavoval, napínala uši, nebude-li konduktér volati: „Trňany“ a vždycky zklamaneč sklonila hlavu. Ale hned se potěšila. Na každém nádraží viděla poštovní vozy, do nichž poslíčkové nosili balíky a režné pytle s bílými psaními. Usmívala se na ně oknem. — I u nich doma často ukázal se teď ve vratech listonoš — a po každé nesl psaní od Jiřího. Vlak jel podél cesty, spatřila houfec dětí vracejících se ze školy. „Když Jiří tak chodíval“ hned se jí ozvalo v duši — a už ho viděla určitě před sebou jako hochu v šedém, šerkovém kalmučku s koženou taškou na zádech, jak statně uhání do školy — a zase tak blaženě se usmála. Vše ji zajímalo, vše pozorovala. Viděla hlídače u strážních domků s běločervenými terči v rukou. Jí zdálo se, bílá zrcátka v rámcích červených tak nehybně že drží, aby se mohl ten vlak kolem se řítící v nich shlížeti. Když lidé vstupovali neb vystupovali, ptala se sama sebe: „Za kým pak asi ti jedou? Snad taky za synem.“ Spatřila u cesty v poli kříž, kapli, anebo se na ni usmál bílý kostel — tu hned se zbožně pokřižovala a zvědavě si myslila, jaký je asi ten kostel,

kde její drahý Jiří má každý den mši svatou.

Vtom jí kdosi vložil tvrdou ruku na rameno:

„Tady vystoupíte — nejbližší stanice už jsou Trňany“ — byl to konduktér, který ji budil z těch myšlenek.

Rychle vyskočila a oběma rukama chápala se uzlu. Vezla tam Jiřímu z domova trochu hrušek sušených, s té hrušky — hniličky, co pod ní nejraději sedával, nitěné ponožky, co chladí v létě, sama na ně upředla, pak tam měla pro sebe kousek bucht, staré svoje modlitby a růženec. Rychle se hrnula ke dveřím.

„Počkejte, počkejte“ — zdržovali ji všichni — „až vlak zastaví.“ — Zastyděla se a kárala se v duchu „jak jsem splašená“, ale už si nesesdla. V jedné ruce držíc opatrně uzlík, druhou držela za kliku dveře.

Vlak vysokým tónem jásavě zavýskl, ohlašoval svůj vjezd a mírnil se v běhu.

Stařenka přitiskla hubenou líc na chladné, špinavé sklo, a oči zkroutily se napravo, hledající Jiřího. „Je tu, je tu!“ vykřikla náhle, a konduktér jí otvíral chvatně, úslužně jí pomohl se schůdků, a i on s vlídným úsměvem, nakažen tou radostí, díval se na ni, kterak s rozpiatou náručí padla mladému knězi kolem krku. Z celého vlaku dívali se cestující a mimovolně se usmívali. „Ta si ho dobře vychovala, nestydí se za ni,“ myslili si všichni stejnou myšlenku.

„Maminko, maminko,“ šeptal Jiří a tiskl si to vetché tělo, třesoucí se radostným pláčem, v zachvatu prudké lásky na svoji mladickou hrud. Zvedl uzel se země, vzal ji za ruku a hrdě jako král odváděl si matku svoji s dráhy domů. Vyprávěli si, tulili se k sobě, usmívali se blaženě

a nic si nevšíмали všetečných pohledů, jež za nimi lidé upírali. „Pojďte, honem pojdte,“ svolávali se lidé po vsi k oknům a dvírkám, „náš pan páter si tady vede maminku.“

„Jaj, ta je divně oblečená!“ divili se všichni. „Má krátké sukně a pantoflíčky jen. — Co to má na hlavě?“

„To je šátek na babku, nosí se tak v horách,“ vysvětlovali zkušenější.

„A jak se kroutí? Nevíďáno — že má syna knězem, proto je to přece jenom horanda,“ a odcházeli od oken.

Ale to všecko uchvácení radostí matka se synem přehlédli, neviděli toho, neslyšeli, necítili. — Až tam, u něho, v kaplance teprve stařenka se zarazila. Ta první, veliká vlna radosti se převalila, byla zde u něho, u syna — a vzpomněla si na své těžké poslání, na to, proč vlastně přijela.

Odmlčela se a zesmutněla.

„Co je vám, matko, co je vám?“ optal se Jiří kvapně.

„Tlačí mě to, synáčku, jako balvan na srdci mi to leží, pokojné chvíle bych tu neměla, musím, musím ti hned, hned než si sednu, povědět, proč přicházím. Dítě, chalupu nám prodávají. Do podružstva nás z ní vyhánějí. Pomoz nám, hochu, pomoz“ — a vztahovala k němu staré, vrásčité, žilovité, prací znetvořené, sepiaté ruce...

„Dej nám! Půjč nám! Pomoz nám!“ zněl plačtivý její hlas. — Jiří tu stál, jako by zkameněl. Takovou bolest, hanbu a stud cítil, že myslil, že se zalkne...

Bylo mu, jako by stál nahý před matkou, a její slova jako by ho bolestně bičovala. Bylo mu k zoufání, když matka pokračovala:

„Synáčku, otec, to otec mne k tobě posílá, otec tě prosí, sám se stydí prosit, půjč nám, pomoz nám, a všichni tam doma ti budem vděční, modlit se za tebe budem...“ Řezala, pálila ho ta slova, že bolestí zaskučel jako zvíře a padl před matkou na kolena. Cítil tu nepřirozenost, že matka ho o něco prosí, že jí to sám nedal už, že dopustil, aby k této scéně došlo, aby se matka musila před ním tak ponížit, jeho tak zahanbit, potupit, chtěl na kolenou ji odprosit, proto klekl před ní jako před mučenou světicí, ale nezmohl se na víc, než na krátkou větu: „Ach, ach, matko, nemohu — nemám.“ —

Matka jakoby ostrým kamenem do hlavy udeřena, zapotácela se a klesla na židli, syn objal její kolena a celou hlavu studem zardělou skryl do jejího klínu. Položila obě ruce svoje na ni a dlouho — dlouho mlčeli oba.

„Tak nemáš, dítě moje, nemáš? Ani tři stovky ne, ani úrok abychom zaplatili? — Vždyť jen pro tebe jsme si ten dluh nadělali, jen pro tebe, pomoz nám, pomoz, střechu nad hlavou nám prodají, vyženou nás...“ začala znovu matka a viděla ten úzký, dlouhý, potištěný papír, směnku, znějící na tři stovky, která za týden propadala.

„O nemám, nic nemám,“ probouzel se nyní Jiří, a kleče před ní, vyprávěl jí celé svoje mučednictví, zápas o groš... Líčil jí, jak dostává tři sta padesát zlatek ročně, po zaplacení stravy jak mu zbývá stovka čistá. Mluvil k ní o bídě matek, matek ze dvora i továrny, od nichž ostýchá se vzítí dva, tři šestáky za křest aneb úvod a víc ze štoly že mu nepatří. — Povídal jí o dětech bez oděvu, bosých, hladových, kterým kupuje katechismus a často i chleba v poledne. „Jsme tu

všichni chudí, jen tři, čtyři boháči," končil Jiří. — „Kdybych mohl, matko, už dávno bych byl poslal, vím, co jste pro mne učinili — ale nemohu, nemám..."

Šero zatím sneslo se do kapláanky, i do obou nešťastných duší.

„Tak ty se nemáš dobře?“ optala se matka, jako by procitla ze sna.

„Dobře?“ opakoval syn. „Tak, jak vy si to doma představujete — nemám. Pracuji tak jako vy, ba víc než vy“ — a zase hovořil o své práci, o školách, kázáních, nemocných, o kanceláři, matrikách.

„Od noci do noci jsem zapřažen“ — hovořil více k sobě než k matce, „vstávám před pátou ráno, modlím se brevíř, o sedmé mám mši svatou, mám tři filiální školy, dvakrát v týdnu navštívím každou a do nejbližší je skoro hodina, odpoledne přijdou křty, volají mne k nemocným, když se vrátím, sedám k matrikám a večer ke knize, péru a papíru. Usínám únavou kolikrát, ale znovu se vzpružuji, polévám hlavu studenou vodou a dodělávám, nač za dne času nebylo. Už spíte dávno a všichni v Kosovci s vámi, když já na lože uléhám.“

„O jak jsi ubohý! Jak jsi ubohý!“ přerušila ho matka a mozolovitá její ruka hladila ho po vlasech i po vyhublé líci, „a my myslili, jak dobře, jak lehce žiješ, jak pěkně jsme tě zaopatřili,“ vzpomněla si na to jitro, kdy z lásky k ní se rozhodl, že půjde do semináře a kvílivý nářek zklamané duše bolestně houkal jako nad hrobem malou světničkou trňanského kaplana.

Po dvou dnech ji Jiří vyprovázel na dráhu. Šli zvolna, těžce. Jiří mluvil tlumeně, má dostat za

školy, vydluží si na to, sežene, co bude moci, za týden pošle, jistě pošle, nevyženou je, toho nedopustí. Matka mlčela, jenom tiché, horké slzy tekly jí po tvářích a padaly na tvrdou zemi.

Teprve když ji do vozu posadil, když její ruku pozdvihl ke rtům a políbil ji na vlhké tváře, ovinula mu ruku kolem krku a vykřikla: „Nechod ještě, nechod! Aspoň ještě chvílečku tu se mnou pobuď!“

Ale venku zaznělo „hotovo“ a Jiří vyskočil z rozjíždějícího se vozu.

Tu stulila se znova do kouta vozu, ale ven se ani nepodívala. Plakala celou cestu. Číšel z ní smutek. Lidé, co s ní jeli, ztichli, i ti nejhrubší přestali se smát. Všichni podléhali jejímu zármutku.

„Copak se vám stalo, stařenko? Umřel vám někdo?“ optal se jí neznámý jeden muž.

Ani neodpověděla.

„Tu potkalo jistě nějaké velké neštěstí,“ podotkla jiná z protějšího kouta a po těch slovech přestali a pohřížili se v smutné, soucitné mlčení.

„Ano, umřel mi!“ myslila si matka, „všechna radost mého života mi uvadla. Je mu zle,“ řekla si prostými slovy. Potom, když zaplakalo dítě, jež jedna žena měla na klíně, vzpomněla si na Jiřího, hned jak byl v peřince, co už tenkrát zkusil. Sotva ho mlékem svým napojila, už ho kladla do kolébky, později na zem, aby nespádla a odcházela po práci. Brávala ho s sebou na pole, když brambory okopávala, len pléla, obilí sbírala a jen občas sehnuta k práci obracela k němu laskavé, starostlivé oko. Když zaplakal, zvedla se od díla a běžela k němu. Sedla si na mez a bručíc nějakou písničku, rozpínala režnou košili, aby ho vychudlým ňadrem napojila. A pak s košem

trávy na zádech a s Jiřím v náručí k polednímu spěchala domů. Vyrostl a učil se. Dali ho na studie do města, chodil po obědech, dával hodiny, i hlad jistě trpěl, jen aby je to mnoho nestálo. Jak býval vymořený, když se vracel na prázdniny. Co si té hlavy jenom natrápil a co strachu poměl před zkouškami. I doma se zaň modlivali, aby to všechno šťastně přestál. A nyní, když je hotov? Co zkusí zas! Spatřila ho ubledlého, pokračávajícího, kterak upocen vrací se ze školy, máje na pootevřené rty přitisknutý bílý šátek, zřela ho shrbeného, písícího katechesi a kázání a pozdě večer s breviářem v ruce. Znala tu černou tlustou knihu se zlatou ořízkou, i jmenovat ji uměla. Bože! Bože! Ani času hrubě neměl za dne s ní pohovořit — jako v kole šel z jednoho do druhého. A ona myslila, jak krásný, pohodlný život mu opatří.

Potopovala se celá ve velkém smutku tom. Seděla tu bez hnutí, s rukama sepiatýma na klíně a zoufalá slova „vede se mu zle“ jako ostré trny drásala její mateřské srdce.

I ta jízda vlakem se jí hnusila. Zdálo se jí, tam vpředu ta lokomotiva zakousnutá do řady vozů trhaným dechem svým že se její bolesti posměšně chechtá a terče vozové že k jejímu smutku zlomyslně tleskají. Jako chrapot umírající bestie, vydychují ze svého lesklého těla dlouhým krkem spousty smrdutého dýmu, tak připadala jí chvílemi ta jízda. Obehнала se hlubokým mlčením, zoufalým smutkem.

Lidé kolem na ni po chvíli zapomněli, rozpovídali se, smáli se zas, kouřili, na zem plivali, ó jak ji to vše uráželo, jak bezcitným se jí to zdálo.

Jen doma, doma kdyby už byla, aby sama a sama se vyplakala.

Konečně dojela. Na nádraží čekal na ni muž a sotvaže se vyvlíkla z vozu, upřel na ni tázavý pohled.

„On také nemá, nemá, je žebrák jako my,“ povídala trhavě a chvíli dívali se ti dva staří lidé zoufalým pohledem na sebe.

„Lump je, utrácí,“ vybuchl otec zlostně.

„Ne, to není, křivdíš mu,“ bránila jako lvice matka své dítě a vyprávěla, co viděla a slyšela a starému otci bořil se, padal, trhal jako pavučina krásný sen o blahobytu syna-kněze. „Jsou prý taková tučná místa kaplanská,“ končila matka, „ale on nemá štěstí. Jeho kaplanka jest chudá, nevýnosná...“

V.

Jako když slunéčko zapadne za vysoké hory — bylo Jiřímu smutno na kaplánce trňanské po odchodu matky. Smutno mu bylo. Počítal měsíce a dny, kdy se postěhuje. A stěhovat se musí, musí. Nelze mu žítí tam, kde jedovatý rez padá na nejkrásnější květy jeho duše.

„Jen pryč, pryč odtud!“ volal podrážděně samotén ve své světničce a pobyt stával se mu zde nesnesitelným. I to, čeho jindy si ani nevšiml, na příklad, jak se farář mazlí se psy, jak ustavičně počítá příjmy své a vydání, i to ho nyní rozčilovalo.

„Jen v dobrotě se rozejít,“ to přání hořelo oběma v duši. „Jemnostpane“ a „pane bratře“ říkali si navzájem, ale Jiří cítil tu neupřímnost, konvenční lež, oběma se chvěly rty, když spolu mluvili, nutíce se do vlídnosti a přátelství.

Látky zápalné bylo v nich plno, „jen ne vybuchnout,“ přáli si oba. Čela jejich byla vrásčitá a oči, když na sebe pohlédli, oběma zaplály. Nebe bylo černými mraky pokryto a blýskalo se. Dosud nehřmělo. A jak snadno mohl zaburáceti hrom a uhodit. A přece tak rádi oba po dobrém by se byli rozešli.

Jiří se hroužil sám v sebe a zpytoval kořeny.

té svojí nálady, stísněné, bázlivé. Proč nemůže nenuceně hovořit, vesele, srdečně se zasmát? Co ho to dusí? Rval se s takovými myšlenkami stále a poznal, že do srdce vplížil se mu had, proti jeho vůli, ležel tak zkroucen, stlačen, ukryt, jako ke skoku připraven a jmenoval se nenávist. Ošklivá, hříšná nenávist to byla, která opanovala jeho bytost. Proto chodil smuten, mluvil málo a odměřeně, jen aby nepropukla v něm.

Den ode dne bylo hůře oběma, když stýkali se v poledne a večer u stolu. A nejhorší byly pondělky, kdy pošta nepřinášela novin. Noviny, to byla ta oasa, na kterou se utíkávali v zoufalých chvílích trapného mlčení. Čím dál, tím chvatněji jedli a pili, jen aby mohli ukrátit tu dobu, kdy byli nuceni seděti proti sobě.

„Bratrská láska,“ rozchechtal se Jiří jednou, když zas po takovém trapném obědě vtáhl se do kaplanky a vlastní jeho hlas připadal mu jako hadí sykot. Duše jeho byla prázdná. Zmizely v té chvíli, uprchly jako sladké vůně všechny tužby mladého života kněžského. Cítil, jak had zvedá hlavu hrozivě v něm, nenávist, tma jak chápe se v jeho nitru vlády.

Sklonil hlavu, bílé jeho ruce spiaté, spiaté ne, ale jako dravé spáry křečovitě v sebe zařáté, ležely mu nečinně v klínu. Kříž ho tiskl dolů, do prachu.

Tou chvílí rozstříhával pan farář ve svém pokoji úřední psaní.

„Konečně,“ vykřikl radostně a pružně vyskočil, „už má štaci! Buď Pán Bůh pochválen“ a s jeho čela zmizely vrásky a tvář se mu radostně usmívala, když drobnými, veselými krůčky cupal ke dveřím kaplanky:

„Gratuluji, gratuluji!“ volal dovnitř a podával Jiřímu novou jurisdikci.

Oba si oddechli. Zmizelo to, co je oba dusilo, rozejdou se jako přátelé v dobrotě. Nehodili se k sobě, kdo za to může? A rychle už jim utíkala doba rozchodu.

Večer před svým odjezdem, uprostřed beden s knihami a mezi nábytkem zabaleným ve slámě a starých hadrech uléhal Jiří na postel, která jediná stála ještě netknutá. Usnouti nemohl. Rozčilením bušila mu krev ve spáncích. Díval se, ohlížel se za sebe a přemýšlel o všem vážně. „Nové zastavení — nová štace,“ šeptal si. „A co činit, aby i tam k takovým koncům to nedošlo jako zde?“ ptal se sama sebe.

Věděl dobře, že na té první štaci zde často se ukvapoval, přenáhlil. Byl příliš horlivým, byl jako mladý kůň, který neumí tahat... vyplýval síly, ztratil čas a neudělal nic...

„O Bože, Bože, jak tam se povede? Jaké tam to bude? Jaké? Jaké?“ bušilo na jeho duši... Viděl stádo svých myšlenek. Stál v jejich středu. Práskl do nich bičem svého rozumu i vůle, aby se jich zbavil, a usnul; — honil je však jen dokola, znovu a znovu se vracely.

Nemohl spáti — spocen vstal a přistoupil k oknu. Díval se ven před sebe do černé noci. Neviděl nic, ani nebe, ani zemi, která s hnojištěm a chlévy ležela pod ním, nic, tma neproniknutelná, tajemná obklopovala ho se všech stran.

Stál tak až do rána, kdy probudil ho hrkot vozu, který ho měl odvézt. — — —

Jel dlouhou uprášenou silnicí, vroubenou vysokými topoly, jež připadaly mu jako metly hrozící. Konečně obrátil se k němu kočí a ukázav pružným, černým bičem před sebe, řekl nedbale: „Za tímhle kopcem už jsme doma.“

Jiří slezl a šel napřed.

S kopce dolů proti němu, pomaloučku, opíraje se jednou rukou o hůl a v druhé máje roztažený bílý deštník nad sebou, slézal starý kněz. Chvilími se zastavoval a hleděl před sebe. „Pan farář,“ hádal Jiří, a jakoby ho někdo měkkou rukou pohladil, tak mu bylo milé, že mu přichází naproti. Přidal hned do kroku, aby byl dříve u něho, ale i stařec, spatřiv mladého kněze, s blaženým úsměvem sestupoval k němu dolů.

A tak si letěli v náruč.

Po malé chvíli už kráčel skutečně Jiří po levici svého nového pána nedlážděným náměstím malého města.

Lidé si ho zvědavě prohlíželi. Viděl jejich nosy, přitisknuté na sklo, i tváře, vykukující z pootevřených dveří.

„Ach, ten je suchý,“ divili se všichni.

„Bude asi churav,“ hádali někteří, „i však on se tu u nás vykrmí,“ zase svorně všichni tvrdili.

Zatím pan farář horlivě mu vykládal; chvílemi se zastavil a ukazoval svojí zahnutou holí: „Tenhle dům tady je naše radnice,“ „tamhle to je škola,“ „tuhle bydlí pan purkmistr,“ až přišli do fary. I zde hafal pejsek jim naproti, ale Jiří už se naň nerozpřáhl deštníkem, ale sešpulil ústa a mlasknuv jazykem volal: „I to je hezký pejsek! Jak pak se jmenuje — nu, pojd' sem, pojd' — nezlob se...“

Pan farář i stařícká hospodyně blaženě se u-

smívali. „Kochan mu říkáme — Kochan,“ pro-
nesli skoro současně...

Takových sebezapření umiňoval si Jiří přinést celou řadu. „Je to oběť,“ říkal si už cestou, „kterou přináseti musíme společenskému soužití... Jsme každý nějaký...“

„A do ničeho se neplést, do ničeho,“ umiňoval si svatosvatě. Ale nedalo mu to. Dlouho to vydržel, zaměstnává se rovnáním knih, nábytku... Dlouho stačila mu nová krajina a sytily jeho duši nové dojmy. Konečně zdomácněl a vracel se k sobě zas. Cítil znovu přebytek sil svého ducha, dráždilo ho to, aby je vyplýtl, utratil, aby je zaměstnával. Ale jak? Jak?

A před jeho zrakem stály Trňany s celou hrůzou bolestného nepochopení... Ještě dosud se z té rány nevzpamatoval a nepovstal. Má začít znovu? Aby znovu snad tak surově byl sražen do prachu? A proč? Pravdu měl tenkrát pan farář: Proč není jako jiní? Proč zavádí ty novoty? Proč nenechá vše při starém? Nač ztrpčovat sobě i jiným život? Ať udělá jenom co musí, jde do společnosti, pobavit se, učiní se oblíbeným, ztloustne a zpříjemní si život. Celá řada kněží — dobrých kněží — kráčí tou cestou a jsou šťastni, spokojeni. A už se zdálo, že kříž Jiřího umačká, zadusí. Navštěvoval v průvodu pana učitele „Měšťanskou besedu“, kde hrával s podivuhodným úspěchem taroky... Zbavoval se kříže, zapomínal naň, byl by sešel málem s cesty křížové...

„Utone,“ říkával staříčkový farář, a bolestně potřásl šedivou svojí hlavou, „a škoda ho bude, nezachráníme-li ho,“ dodával, když večer sedával sám a sám po večeri, dopíjeje odměřený džbánek piva.

A zachránit, pozvednout mladého bratra svého, postavit ho, aby zpříma kráčel životem, bylo vřelou touhou, předmětem vroucích modliteb starého kněze.

„Jen opatrně,“ umiňoval si a pozoroval Jiřího. Věděl, že duše lidská je taková křehká, delikátní věc, jakoby byla z tenkého skla, že je to jemná květina, dotkni se jí buď nevhodně, v nečas nebo hrubě — a zlomíš ji, roztrčíš — zničíš... A ta duška kaplanova zdála se mu zvlášť citlivou, až churavou.

Vlídne s ním mluvíval, půjčoval mu knihy, k práci ho pobízel, jen aby ho zaměstnal, doma udržel.

Tak ho ten dobrý farář se země zvedal, polámaného napravoval, rovnal a sílil. A sníh na mladé duši zvolna tál a svěží zeleň na červených lánech odpočaté půdy rychle rašila.

Jiří pod vedením svého faráře chápal se chutě díla, nacházel znovu radost a štěstí ve svém povolání, ve své osadě a ve své kaplance. S odporem jen vzpomínal si na blbé, neplodné, plané hádky hospodské o politiku, na sprosté vtipy, pitky a hry, na řvaní polyfonu špinavým výčepem. Brr! otrásal se... Ne, nevrátí se k tomu už nikdy. Litoval času tam zmařeného. „Číst! Číst!“ volalo mu to v duši a „budeš opět číst!“ — přidával k tomu. Ponořil se celý do pokladů literatury a pil plným douškem, opíjeje se krásami poesie.

Na podzim vídával často honby na koroptve. Vyletělo jich někde ze strniska najednou veliké hejno. Pes nějaký vždy je vyplašil. Všichni střelci hned do nich namířili, a už sypaly se rány. Jedna nebo dvě koroptve klesly k zemi mrtvé, a ostatní prudce, zděšeně prchaly na vše strany. Ale k ve-

čeru potom, když všechno ztichlo, když zmizeli slídiví psi a střelci, slýchal vždy v zelené jetelině krhati samce. Svolával zase kolem sebe svoje drahé a ty k němu — třeba raněné — zdaleka běžely. A tak bylo Jiřímu teď. Uletěly mu na čas z duše jeho ideály kněžské. — Ale jen na krátko psi mu je rozplašili. Co ho zde ten farář starý pozvedl, už zase na sebe volaly, slétaly se do houfu a vracely se zpět do jeho duše. — O jeden, o dva byl ten houfec sice menší, život mu je odstřelil, ale přece jich ještě v duši zbylo a zpívalo mnoho, mnoho.

Už smyl, smazal ten celý obraz, který s takovou láskou v semináři ohnivými barvami byl si vykreslil; zbylo mu jen to šedé, režné plátno. Nyní sedal s očima rozevřenýma s duší zánícenou k němu po druhé, znovu nanášel barvy, zkoušel, pracoval, tentokráte volněji, důkladněji — s rozmyslem. Sáhl po péru a opřel se o ně. Vstal se země se svým křížem, a znovu pod jeho tíží nabýval rovnováhy.

„Jen rozvážně a vytrvale,“ napomínal ho často farář, „ponesete pak kříž pohodlněji, a dál s ním dojdete,“ a bystře sledoval studie kaplanovy, jež sem tam kmitly se v časopisech.

„Jste můj Šimon Cyrenský,“ říkával mu vděčně kaplan.

„A taky opatrně, bratříčku, opatrně,“ dodával stařeček, dívaje se na různé návštěvy, jež ke kaplanovi přicházely.

Přicházelo jich poměrně mnoho a často. Klepaly naň otázkami, aby mluvil. Dívaly se skulinami do jeho duše, jak cítí, a do jeho hlavy, jak smýšlí. Měl v mnohém jiné názory, než které byly právě běžnými. Netajil se tím, a bořil směle

co se jiným zdálo nedotknutelné. Neklaněl se každé modle, kterou veřejné mínění, modní směr na podiu povýšilo. Plnými ústy i perem odsuzoval způsob polemiky, obrany katolické věci. Býval vždy velice smuten, kdykoli čítal články anebo řeči plné nadávek a záští. Znovu se díval, nechtěje věriti, zda to kněží tak mluvili. Chytal se při tom za hlavu, volaje: „Neumělé učití a ne neumělým nadávati! Nač kaziti lid! Nač učití ho šfavnatým nadávkám? Nač štváti a duše zbavovati míru!“

„Je to nebezpečný člověk,“ lekali se mnozí a krčili se před jeho smělostí. „O ne, není, docela ne!“ omlouval ho farář, „je hodnější, užitečnější, než my všichni dohromady.“ Ale doma potom vždycky volal kaplanu do duše svoje: „opatrně, bratříčku, opatrně!“

Jiří po některých trapných zkušenostech byl opatrnějším. Stával se nepřístupným jako temena hor. Vyhýbal se lidem, studoval mnoho, sebou se obíral, uvažoval a cítil při tom, jak vystupuje výš a výš. Co jindy zdálo se mu důležitým, krásným, velebným, tomu útrpně se usmíval. Viděl malichernost bojů, titěrnost sporů, jejich nevěcnost, viděl, jak všude běží o osobnost a proto i rozhovory se mu zhnusily a vyhýbal se jim. Stál na té výši ojedinele, sám. Zima mu tam často bylo, mrzlo tam, vichr tam fičel, ale přece se mu nechtělo dolů, kam — znajíce jeho cenu — lákali ho často: „sestup dolů!“ To ho pokoušeli, aby žil s nimi ten tuctový, denní život, ale on zůstával nahoře, dívaje se jen s útrpností na měkká, špinavá, vlažná bahna, nad nimiž nehořela světla, ale kmitaly se bludičky, a v nichž válelo se a rvalo množství — dav. Stačil si se svým farářem,

kterého miloval, a za kus té lásky, dobré vůle, za kus upřímnosti a pochopení, jež v jeho domě našel, dřel se za něho a pracoval v duchovní správě, v kostele i ve škole. Odměňoval se faráři, pomáhal mu tak jeho práce a jeho břemena nésti...

VI.

Jiří žil šťastně nyní ve společnosti svých snů, svých prací v malé kaplance. U jediného okna při malém stolku ztrávil chvíle nejčistších radostí... Modlil se tam a studoval... Ve skříní jeho každý rok přibývala nová řada knih... „V knihách byla jeho spása,“ tak nějak zněl titul knížečky, kterou mu kdysi jako malému žáku půjčil pan učitel...

Netoužil po jiné společnosti. Vzpomínal si hořce na to, jak ho ta „společnost“ kolikrát pokorovala, ponižovala, podezřívala a urážela...

Chodil do schůzí — a křičeli naň: „nevěřte mu, lže,“ zakládal spolky vzdělávací a říkali: „ohlupuje lid,“ a když za čistě náboženským účelem sháněl Jednotu sv. Ludmily, plivli po něm: „touží po ženách“ — a on chtěl opravit chrám...

O, jak zcela jiné byly jeho cíle... Jak vysoko svítily jeho hvězdy — jak málo mu porozuměli! Ne, nechtěl štvát, ale smiřovat, ne ohlupovat, ale uvědomovat, nechtěl hřích, ale ctnost — „probudit lid nábožensky,“ tak si říkal — „aby žil dle toho, co věří a vyznává,“ tomu věnoval své zdraví, svůj čas, své vzdělání i svoje všechny peníze.

Co snesl už bolestí a přehlédl sprostoty. Ani štolu už bráti nesměl... Hlasem chvějícím, s oči-

ma sklopenýma když říkával „máte dát zlatý nebo dva“ — „prosím, já jsem členem vašeho spolku,“ slýchal v odpověď, anebo dostal-li je, jistě za dveřmi slyšel nadávku: „lakota špinavá, proto jsem se k nim dal, a on si řekne dvě zlatky“ a nazítří jistě dostal přípis, kde ohlašuje ten či onen, buď své nebo svého kmotra, strýce, muže vystoupení ze spolku...

Všecko ho tlačilo, rmoutilo, ale všecko to snášel. Když roztrpčen někdy všeho se zříkal, všeho se zbavoval a jako raněné zvíře v pelechu chtěl se uzavřít jen a jen v sebe, byl to vždy jeho starý farář, který ho brával za ruku a vodil do zahrady, odkud viděl na zřícený starý zámek. Kloubovým prstem, jako srp zahnutým na třesoucí se ruce ukazoval mu k němu a říkával pohnutým hlasem: „Taková zřícenina jenom zbude ze všech vašich plánů a snů. Lidé vám je poboří a roznesou. A šťasten budete, když alespoň něco vám život nechá, aspoň ty ruiny, když všecko vám nerozvlekou. Jen k ní putujte, jen nahoru k těm vzdušným zámkům nadšené duše... Ale dívejte se na tu cestu. Vidíte ji bílou, vyjetou a vyšlapanou? Jak se plazí jako had nahoru v pohodlných serpentínách. Celé výlety po ní tam chodí, pivo po ní vozí až nahoru tam, koše housek, uzenky, i v kočárech tam panstvo vyjede... Tou cestou jděte i vy, tou kráčejte ke svým vzdušným zámkům, zvolna, jistě, bez úrazu se tam dostanete,“ a Jiří smuten kýval hlavou. —

Ne tedy přímo, jak chodíval dosud... Hnal se vždy nahoru rovnou, trním, malinovým, lezl přes balvany, trny rvaly mu šat v cáry, ruce měl rozedřené, krvácel, ale tak tvrdohlavý byl, že vždycky prodřel se až nahoru.

Po oklikách, zvolna tedy měl se dostat k splnění svých tužeb?

A zkrotl opravdu časem. Trpká zkušenost ohnula mu vztyčenou hlavu, a bujné síly svírala pevná otěž rozumu a vůle...

Byl kliden.

Plynula mu léta, a on, hledě stále zrakem rozevřeným kupředu, ani se za nimi neohlížel.

„Musíte si zažádat. Vrbice je uprázdňená, mohl byste ji dostat,“ řekl najednou pan farář.

Zvedl hlavu překvapen, a zamyslíl se. Počítal v duchu, kolik let už pracuje, žije. Ohlížel se.

A tu stála před ním najednou fara. Tak jí říkali lidé, ale on té změně říkal „samostatnost“. Ano, fara podávala mu ten poklad, jako kytká za kloboukem připadala mu ta neodvislost jeho, které by se na faře těšil.

Připlavala k němu náhle, neočekávaně. Plula jistě kolem všech, kteří na patronátě stáli před ním, kteří byli staršími a déle ve službách jasného pana patrona. U každého jistě se zastavila, zatočila. Každý jistě si ji prohlédl, opovržlivě se však usmál, a kopl do ní... Plula níž — níž — až připlula k Jiřímu.

„Nikdo tě nechtěl, chuděňko, tož budeš má,“ pomyslíl si kaplan a vztáhl po ní dychtivě obě ruce.

Ale vtom hned z protějšího břehu napřahoval ruku kdosi jiný, pod ním, níž na řečišti, poplašeně volali s úzkostí, a shora nad ním hlasy varovaly: „nedej se mu chytit, nedej, zle by se ti vedlo, zle by tě spravoval...“

A fara na vodě asi po pět měsíců jako kocábka prázdná točila se a třásla, a asi deset rukou se po ní křečovitě natahovalo...

„Jsi proň tuze krásná, ničím si tě nezasloužil.“

„Je příliš mlád, zkazila bys ho.“

„Je podezřelý člověk, zničí tě, zavede,“ tak znělo poplašné volání se všech stran; a ztichlo teprve, když Jiří asi po pěti měsících byl volán k investituře.

Byl to opět pan farář, který smuten, hlasem slzami zalitým k němu přišel a objímaje ho, trhavě mluvil: „Tak se rozloučíme, půjdete do Vrbice — jak se mi bude stýskat, ale bylo to mojí povinností, jednati za vás... a za matičku vaši... tak, bratříčku — pište jí, stařence, pište —“

Jiří nemluvil, objímal kmeta-faráře; on ho očišťoval, za něho jezdil, mluvil... on mu tu faru vyjezdil, vyprosil...

„A dobře se tam míti budete... podle svého si to zařídíte, větší byt budete míti — i matku svoji při sobě... Dobře se to stalo — dobře... a tuhle něco do začátku,“ a kněžský kmet podával chvějící se rukou Jiřímu tenkou, v modrých deskách vázanou spořitelní knížku. Jiří se překvapeně naň díval. „Ukládal jsem vám to, abyste všechno nerozdal a měl do začátku,“ radostně mu vykládal farář, „je tam pár grošů za ty funkce, které jste konal vy a za něž jsem peníze bral já...“

Tak se spolu loučili — tak připravoval jako syna stařec svého kaplana na novou faru.

Jiří poddával se kouzlu slov a představ. Viděl před sebou v zahrádce nízko, přízemní chaloupku se dvěma okny v průčelí: vrbickou faru.

Zapomněl na bolesti, zapomněl na potupy, zapomněl na zklamání. Necítil v té chvíli tíže kříže. Jakoby sluníčko vyšlo z mraků a polilo mu zlatým svitem smutný jeho život... Potopovala se v něm všechna hořkost a roztrpčenost. Všichni lidé zdáli se mu hodnými, dobrými, mi-

lými. V duši jeho vykvetla radost. Cítil se až nehodným toho štěstí, které ho na jeho cestě nyní potkalo. Co činiti — komu se odměniti? tázal se u sebe... Ó, lépe mu bude, lépe... Bude sám s matkou... zbaví se tísnivých ohledů na své okolí, nebude se muset mazlit se psy, trpět, aby kočka jedla s ním při stole... „To všechno pomine... Protáhnu se, odpočinu si, oddychnu.“ A jako by někdo měkkým, vonným šátkem hedvábným stíral mu s čela pot a prach, který se v životě na něm byl usadil, jako by mu něžná ruka podávala bílé, čisté roucho, aby se zbavil nepohodlné špíny, jež na něm uvízla... Tak sladce mu bylo...

Fara jeho byla malinká, přízemní, stará a vlhká, za vysokou školou zastrčená a stulená, jakoby studem přikrčená ve stínu košatých stromů, které listy svými milosrdně zakrývaly její hanbu: dřevitou střechu. „Och, šťastni tu budem, dítě, jen když spolu můžeme žít,“ říkala mu stále matka a čile chápala se nového díla... Umyla pokoj, chodbu, sama vybílila si kuchyňku, vyčistila kamna, a sháněla nejdříve slepičky. „Slepice musíme mít, k vůli vajíčkám, co bychom jedli,“ a nasazovala slepici na hnízdo vajec.

Jiří radostně se na vše díval, protahoval se a narovnával, jakoby byl vylezl z díry, kde dlouho, dlouho musil seděti přikrčen — i ta kuřátka líhnoucí se zajímala ho, díval se, jak matka dává vajíčka na vodu, jak živé kuře už v některém se hýbe, jak klovají se z tvrdých skořápek ven a brzy nato slyšel na dvorku starou, stále starostlivě rozčilenou kvočnu, která naleznouc dobré sousto, křičela a volala drobná kuřata, jež poslušně se k ní sbíhala se všech stran...

I on našel sousto — faru... Radostně volal a jásal, celou nadšenou duší jeho ozývalo se jásavé volání a ejhle! staré plány ze semináře vstávaly ze sna, tužby, jež plnily mladé srdce kněžské po ordinaci, strásly se sebe šedý prach a běžely k němu svěží a mladé — zpod rumu a popele vyšlehl zdusený plamen ideálů...

Viděl před sebou znovu jiskřící pláň sněhovou, stál na jejím kraji, nový život zas mu počínal...

Je samostatný, volný, nikdo mu rukou nedrží. Zkušeností sebraných použije, pracovati bude. Založí spolek — tak jako tam v Trňanech druhdy — otevře lidem celou svoji knihovnu, ukáže jim na ušlechtilější zábavy, než je tanec, hospoda a karban, sestoupí k nim dolů a zvolna si je povede výš a výš, až pozvedne je k sobě, přivede tam, kde sám teď stojí, tu vznešenou nauku Kristovu, jeho zásady božské ztělesní, uskuteční, takové silné náboženství, hluboké, chce vlítí v srdce osadníků — ne, nespokojí se pouhým formalismem — ne, nechce jen povrch aby byl zbožným — ale duše — duše musí býti zbožná a ta si zkrotí v člověku tu bestii a přinutí ji, aby i ona zbožně žila — „Království boží na zemi“ — ano, to je to, co chce, a oč se snažiti musí. S těmito myšlenkami chodíval širým polem, těžkou jimi hlavu jako plný klas věšel k zemi a jen občas ji obrátil zase vzhůru k nebi. Zadumán, v sebe ponořen, ztrácel smysl pro okolí, pro čas, pro potřeby těla, až náhle vždy se probudil, trhl sebou, zoufale podíval se na hodinky a už ubíhal k domovu. Ale po chvíli pak v běhu ulevil a dal se do hlasitého smíchu... Nevzpomněl si, že je sám, že nikdo se doma nebude vadit, jídlo pro něho zvlášť ohřívat, pod plotnou topit, schovávat se s tím...

Tak si teprve zvykal na nový život, jenž se vábně naň usmíval a do něhož pln nadějí a chutí se vrhal. Plány si dělal zas — rozvrhy práce — ovšem strážlivěji už, a usilovně přemýšlel o jich uskutečnění...

„A v té přípravné práci,“ dával si sám lhůtu, „vydržíš rok, celý rok budeš pozorovat, než začneš, abys nikde nenarazil — nepokazil si to,“ a jen si zatím půdu chystal, byť i neměl při faře lány polí a luk, měl své lány duševní, nepřehledné, nekonečné, ty s novým úsilím kypřil, vzdělával četbou, studiemi — meditacemi...

Seděl kolikráte pozdě do noci, šťasten a sám, kolem všechno, celá ves už spala, a on se modlil matutinum a laudy, modlil se je s intencí za osadu, aby ji Bůh chránil od zlé metly, aby ji žehnal a opatroval... A když jitro vstalo, lidé se kolem šesté hnali do polí, do továren, do dolů, do práce, tu on už kolem sedmé klečel v kostele a nadšeným rtem šeptal před svatostánkem vznešený hymnus primy:

„Jam lucis orto sidere, —
Deum precémur suplices —
ut in diurnis actibus —
nos servet a nocentibus“...*)

a zase měl před očima všechny ty, kteří sami do kostela nemohou; jako jejich zástupce, jejich jménem tu za ně klečí a se modlí. — Sotvaže se vrátil, spěchal do školy, poctivě učil, svědomitě. — Miloval děti, a kdykoli se na ně díval, z očí

*) Už vzešla ranní jitřenka! — Nuž prosme Boha pokorně, — by po celý den při práci — před škůdci zlými chránil nás.

jeho svítila láska a naděje. — „Vychovám si je, vychovám,“ a v duši byl přesvědčen, nesvede-li nic s dospělými, selhou-li mu jeho plány u starých, kterých nezná, tyhle děti budou jeho, proto je vášnivě miloval. I když četl, myslel na ně. — Činil si výpisky krásných obrazů, podobenství a příkladů, připravoval se na katechese, jmenovitě na těžké a hluboké články víry. Díval se, jak za vsí v lomě lámali kámen a kladivem jak ho drtili na drobný štěrk. I jemu se zdálo, že tak činí, když se připravoval, aby nějaké vznešené tajemství nauky Kristovy učinil dětem srozumitelnějším a přístupnějším...

Miloval děti... Všechno med ze svých úlů jim rozdal a všechno ovoce s jeho stromů bylo jejich.

Půdu si chystal u dospělých svými kázáními. Počal s věroukou — mluvil s hlubokým přesvědčením, nadšením, podmaňoval si pádnými důvody rozum a srdcím sděloval ten svatý oheň, kterým jeho vlastní srdce plálo... Ukazoval jim, jak si mají život podle náboženství zařídit, jak se jim náboženství může stát lékem na všechny rány a zdrojem radostí, ukazoval, jakou sílu to učení v sobě skrývá, že je to kvas, který může proměnit tvářnost země a kdyby bylo prakticky provedeno, kdyby se dle něho žilo, jaký by to byl ráj... Lidé hrnuli se na ta kázání, přicházeli zdaleka, poslouchali s ústy pootevřenými a zornicemi nadšením rozšířenými, byli dojati — i slzy často prolévali — chválili ho — říkajíce: „to je kazatel“ — „radost ho poslouchat“ — a ubírali se z kostela rovnou buď do trafiky, nebo do hospody, anebo do kořalny...

Ó, jak ho to bolelo... Tužbou jeho bylo, aby lidé odcházeli s jasnými tvářemi, potěšeni, po-

vzbuzení, mlčky, v sebe pohroužení, meditacemi o pravdách slyšených opředeni...

Nedaleko fary a kostela stála veliká hospoda s prostorným sálem. Když sedával ve své faře, skoro každou neděli a svátek řezala ho v uši vířivá, hřmotná hudba plechových nástrojů, přerývaná jen chraptivým skřekem z chorých plic — což mělo býti jásavé vyvýsknutí bujné radosti... Okem smutným pohlédl občas k hospodě. Otevřeným oknem valil se ven s těmi zvuky hudby modravý dým a šedý prach zvířený — mihali se tanečníci — ruce ovinuté kolem krků a pasů — tváře rozpálené — ústa pootevřená a oči svítily jim vášní jako oči dravců. Hudba hrála časovou: „prší, prší jen se leje — a my domů nepudeme.“ — Lidská hrdla řvala tu píseň spolu s plechovými nástroji. Sotva dohrála hudba, hned si tanečníci počínali jako šílení: dupali, tleskali, křičeli „opakovat! opakovat!“ Vytrvale, lačně, nenasytně — až si znova vynutili tu píseň zamilovanou. „Prší — prší“ letělo vsí — — K otevřenému oknu upíralo se plno dětských očí a když přišel refrain, i ti velcí i ti malí před hospodou zpívali sborem: „nepudem — nepudem — až se řádně opijem.“ — Dole pod tím oknem seděla stará, scvrklá babka a na stolečku před sebou měla cukrové růžičky, mandlové koláčky — a srdíčka s nápisy. — Seděla schoulená — jako spící, — když nad ní nahoře tančili a hráli — ale jak dohráli — probouzela se k činnosti — očka jí zasvítily — ruce se jí zvedly a rychle jimi upravovala svůj krámk, přendávajíc a ohmatávajíc sladké svoje zboží — a čekala... Po schodech už bouřily kroky jako valící se řeka — a celý příval lidí vyvalil se ven — šli se vychladit. Dív-

ky napřed — za nimi hoši — kouřili — nosili ta-
nečnicím připíjet — klátivým krokem, klesající
do kolen a dělající se opilejšími než vskutku byli.

„Nepřipiješ — že ne? Rozbiju to všecko.“ —

„Pij — pij nebo tě poleju.“

„A dopij — hned dopij,“ slyšel farář hulákati
venku, viděl venku ty chlapce škole sotva odrostlé
s písami odpozorovanými dospělým lidem a ma-
nýrami velkoměstské flámy, s papírovým cikár-
kem v uvadlých rtech, jak kupují mandlové ko-
láčky a srdíčka, tahají se s děvčaty a objímají
je... Slyšel jejich smích a viděl opodál zas na
silnici stát ty školní děti s očima rozevřenýma,
z nichž hleděla závist a touha po zapovězeném.
Často, přecasto měl to hnusné divadlo. Chápali
se ti lidé každé příležitosti, jen aby si mohli za-
hýřit. Neštíteli se ani události tak truchlé jako je
pohřeb. — Když umřela souhotěmi Mikšové
dcera — ano, tenkrát to bylo. Jiří chodil k ní,
těšil ji, pod pláštěm jí nosíval láhve vína, které
měl doma ke mši, pohřeb jí zdarma udělal a řeč
nad rakví pronesl tak dojemnou, že všichni do-
jati plakali, i ti „mládenci a panny“, jichž stály
u rakve dvě dlouhé řady. — Bylo po pohřbu a tu
hned od hrobu vířivá hudba vedla do hospody
mládeže a družičky, ani převléci se nikdo nešel
— a tak v těch bílých sukních a černých živo-
tech tančily tu dívky hned, za několik minut po
pohřbu své přítelkyně. — Nejhorším býval maso-
pust a pak podzim, kdy se vesnicí toulala tlupa
mladíků stále poloopitých. Tahací harmonika
je vodila a doprovázela. Byli to rekruti a nováč-
kové — vojáci mající narukovat. „I jenom ať to
užijou — „chuděrové“ — „je to naposledy —
přejme jim té svobody“ — „i to tu vždycky bý-

valo tak,“ omlouval to starosta obce i ostatní lidé a dívali se klidně, jak jejich děti mrhají čas, čest, nevinnost i peníze.

„Lidové zábavy“ — povzdechl si smutně Jiří — „i zde třeba páky nasadit,“ dodával si a přemýšlel. Věděl, že je přirozenou potřebou lidí bavit se, že lidé žízní po zábavě a té žízně chtěl využít, vykořistit, sytit ji a ukájet knihami, pěstováním květin, chtěl jinochy a muže vésti k včelařství a štěpařství, ženy k výšivkám a do zahrad, chtěl jim ukázat, jak je to smutné, nesmyslné, tančiti a hýřiti ve prospěch pohořelých, živelní pohromou stížených, ve prospěch strádající vlasti nebo bédné chudiny, jak je to surové radovati se z neštěstí bližního a jak hloupé, utrácet sta, aby se mohla odevzdat dobročinnému účelu někdy sotva desítka...

„Zušlechtit je — ušlechtit“ hořela mu v duši svatým ohněm veliká — silná touha.

Tak žil na své faře. Cítil v sobě těhotenství velkých myšlenek a citů. Věděl, že porod bude bolestný, ale připravoval se naň svědomitě. — —

VII.

Celou silou nadšené duše své miloval svoji osadu. Byla mu vším a nahrazovala mu všechno, čeho se kněz dobrovolně zříká: — byla jeho milenkou — byla jeho velikou rodinou, o kterou jako otec svědomitě se staral.

Vždycky se až zachvěl velikou a čistou radostí, když ve zpovědnici skláněla se k němu hlava a v důvěrném šepotu vanula mu kolem hlavy krásná slova:

„Prosím vás, ctihodný otče...“

Jako Kristus Veronice, i on toužil po tom, aby mohl svou „tvář“ — svou duši — své tužby a sny vtisknouti ne do roucha, ale vtisknouti je do života své osady, aby ho pochopili, a jako on aby všichni byli.

Miloval je, a když se mu zdálo někdy, že klesá svatý plamen jeho lásky, že chladne jeho srdce, rychle čítal si z Pavlovy epištoly: „láska jest trpělivá, je dobrotivá... nehledá, co jejího jest... nevzpouzí se, nemyslí zlého... všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje... všeho trpělivě čeká,“ rozjímal si ta slova — pracoval — miloval a léta — léta trpělivě čekal.

Nic nemohlo zviklati a otrásti jeho lásku, nic vzíti mu z duše to jeho svaté nadšení — jako

otec pravý dával rodině — dětem svým všechno, nejen své nadání, své vzdělání, svůj čas — on jim dával i své pohodlí, své jmění — svůj život. Ve škole vždy v pondělí se ptával dětí, které byly v kostele.

„A proč jsi nešla?“ — pátral po příčině — a už předem znal odpověď: „nemám šatů.“

„A proč ty ne?“ — „já nemám botky,“ — proto ošatil a obul jich tolik, mnoho-li svými penězi jen mohl...

S bolestí vždycky se díval, jak děti chodí pak ještě hůře do kostela i do školy, a jak výmluvy „nemám šatů,“ „nemám bot,“ se množí. Nejvíce a nejbolestněji ho urážela drzost — a byl by záúpěl vždy bolestným zklamáním, když ve škole musil slyšet: „máte mi koupit boty a potom že taky budu chodit,“ — sám se vždy styděl za to jejich sprostáctví. Věděl dobře, jak se hřeší na tu jeho dobrotu.

Starý Vachuda, kdykoli se opil, blábolil vždy těžkým jazykem: „A co bych se staral o své fagany — však on je farář na zimu obleče a obuje...“ věděl to, ač si umiňoval svatosvatě, nekaziti toho starého pijana a nepodporovati ho, přece na zimu, když viděl zkřehlé, zimou zmodralé, suché, bídou zmořené děti Vachudovy — ustrnul se znovu nad nimi. I starého — když stonal a hladem hynul — častokrát nasýtil. Býval vůbec často volán k nemocným — zaopatřovat — a to se vždy matka už bála. Věděla, že tam nechá všechno, co má, poslední halíř — a kdyby i doma, ve faře sama neměla pak ani na chleba...

„I vždyť dostaneme, maminko — daleko-li pak je do prvního — nám přece kupec počká, ale ti chudáci tam,“ odzbrojoval matku farář při

svém návratu — a když doma měl sklep a spíž prázdnou, chodíval k paní správce, k pánům do továrny, vyprosit nemocnému krapet vína, koflík polévky a nějaké lepší sousto.

„Všecko rozdá, všecko rozdá,“ stěžovala si často staříčká matka v kuchyni kostelníkovi, „nemá už pomalu co na sebe vzít.“ —

„Nu a proč to dělá jemnostpán — lidé to vědí — a ani to, co by mohli, nechtějí platit... ani mně ne — ukazují mi na jemnostpána,“ žaloval kostelník a zlobil se v duchu na tu farářovu dobrotu. Přeshlapoval vždy netrpělivě a nervosně sebou trhal, když po pohřbu aneb po svatbě přišli lidé do sakristie platit...

„Dáte mi pět zlatek — snad to nebude mnoho“ — pln rozpaků — červenaje se — určoval si farář.

Lidé vycítili, že se mu přičí vybíratí štolu, tahati se o groš. Kořistili tedy z té duševní noblesy a dávajíce klidně hudbě tři desítky i více, obětujíce na věnce a kytice na rakev několik pěttek — spínali před ním ruce:

„Jakže? za tu chvíli pětku? — jsou zlé časy — obilí neplatí.“

„Tak dejte co můžete“ — rychle ukončoval kněz trapnou scénu a spokojoval se s jednou, dvěma zlatkami... Uráželo ho sice všecko sprosté a nízké, hrubé slovo, tvrdé gesto, posupný výraz ve tváři, ale nejvíce hádky, rozpory a nesváry. Těch přímo nenáviděl, jako to nejšpinavější, co život přináší — a k těm — to věděl — zavdalo by přísné vybírání štol příčinu. Věděl, cítil to, jak lidé se blíží k němu s odhodláním v duši: „nedáme nic“ — a jen „aby se neřeklo“ — ze zdvořilosti — ze zvyku se ptali: „Tak co-

pak jsme dlužní?“ Pokořovala ho ta otázka, neboť ho snižovala, ubíjela v něm kněze a činila z něho nádeníka. Šmál se jen, když někde četl, že štola jsou dobrovolné dávky. Tomu slovu „dobrovolné“ se tím smíchem posmíval. Také někdy takovou „dobrovolnou dávku“ dostal — když z těch „lepších“ někdo — třeba jen správce, nebo pan důchodní, nebo větší sedlák některý jej potřeboval — poslali mu pak po služce v kuvertu pětku nebo dvě, aniž by se ho ptali, osobně k němu došli.

„Jako lokajovi anebo sklepníkovi dávají mi douceur,“ řekl si trpce a ani se potom nedotkl té almužny.

Cítil jasně, jasněji než to uměl říci, že jeho služba je svatá, povznešena nad všecku odměnu, zlatem anebo stříbrem že se zaplatiti vůbec nedá. Byl přesvědčen, že právě proto musí býti prokazována zdarma — a všem stejně — chudým jako bohatým. „Zdarma — zcela zdarma“ horlil v kruhu kněží odpírajících mu — „jako vzdělání má býti všem zdarma přístupno — tak také služba duchovní — křty, úvody, svatby, pohřby — to všecko konati se má všem stejně a všem zdarma“ a pouštěl se do dlouhých debat, v nichž vášnivě hájil svoje přesvědčení a sám se snažil prakticky je prováděti.

Tak čím déle byl na osadě, tím více množila se jeho vydání a klesaly jeho příjmy, až se mu scvrkly na holých sedm stovek kongrui. — Šetřil na sobě, jen aby vystačil — i knih některých a časopisů se zřekl, nekouřil a piva už dávno, dávno nepil...

To všecko, ten všečen kal nemohl mu však

zakrýt, udusit velikou jeho lásku k povolání, nemohl udolat jeho kněžského nadšení.

Když nejcitelněji byl raněn, uchýloval se do chrámu. Tam byla jeho pevnost, skladiště, pramen jeho síly. Klesaje — ochabuje — utíkával tam — třeba dvakrát i vícekrát denně.

„Co jen v tom kostele dělá?“ — divili se lidé.

„I nechte ho — je to takový pokrytecký jezovita“ — říkali někteří, ale většina věděla a také viděla, co tam dělá, byť i nechápali, co ho tam tak často žene.

„A co já jen zkusím,“ naříkal si naň kostelník — „nikde nesmím vosku ukápnout, na nic skoro sáhnout, i na ruce se mi dívá, jaké mám, a co se mne natýrá s klekáním. Pět farářů už jsem tu měl a všem jsem dobře sloužil — až tenhle teď... A v kostele někde pavučinu vidět, snědl by mě očima, jak je zlostně na mne valí, proleze všechno, všecinko, až na věž se vysoukal, na půdu kostelní, do kostnice...“

O, kostel! Jak vznešené mínění měl o něm opravdu Jiří. Díval se s obdivem na residence císařské, na paláce šlechtické a na královské hrady, ale obnažoval hlavu před svým kostelíkem — residencí Kristovou, pro kterou nic mu nebylo drahé, nic dosti nádherné, žádné namáhání těžké. Ne řemeslo, ale umění mělo zdobit jeho chrám, pomoci mu zušlechťovat osadu a nahrazovat jí, co postrádala... Chtěl, aby všechny uměny v chrámu Bohu svátostnému přinášely oběť: na oltářích sochařství, po stěnách malířství, na kazatelně recitace a řečnictví a na choru poesie se zpěvem a hudbou. S ničím nebyl spokojen, nic nebylo mu krásné, nelekal se obtíží, ani obětí, pořádal sbírky, prosil, psal žádosti k patronátním

úřadům — tisíce překážek odklízal a tisíce poškození snesl. Když mu řídící kůru řekl, za stovku služby že děti nemůže učit kostelnímu zpěvu a pořádat na vesnickém kůru koncerty, koupil si harmonium a učil je sám. Konečně je vyučil, zpívaly už chorálně staročeské roráty i jiné písně, když pojednou nejlepší zpěváci počali mu choditi nepořádně.

„Tatínek povídal, že za to nic nemáme —“ odpověděli mu na jeho domluvu s drzým čelem a musil jim platit, chtěl-li, aby o svátcích větších přišli na chor.

A ještě stokrát trpčích zklamání a hořčejších bolestí se dožil na osadě své. Nedovedl ke hříchu mlčeti, a když viděl hřích a neřest — ať to bylo kdekoli — vrhal se na ni zuřivě, aby ji potřel. Mluvil horlivě s kazatelnou proti rušení klidu nedělního, vyhledával soukromě surové děti týrající starého výměnkáře a napomínal je, ujímal se potlačovaných, ať je nacházel kdekoli — ale právě z těch, které káral, učinil si přecasto zuřivé nepřátele.

Domluvil jednou starému Vachudovi, jenž, jsa opilý, zbil svoji usouzenou ženu. Když krátce nato dostavil se do schůze lidu, kterou svolal v jeho osadě řečník z blízkého města, tu když sypaly se na kněžstvo nejtučnější nadávky, a když všichni mlčeli, protože věděli, že jejich farář takovým není, náhle vzadu kdosi zatleskal a vykřiklo radostně několik hlasů:

„Výborně! Tak jest! Lumpové jsou taky! Hanba kněžím!“

Jiří stál jako opařen, nechtěl tak učinit, ale neznámá síla proti jeho vůli otočila mu hlavu dozadu, do kouta, odkud ty dravé, záštím prosy-

cené výkřiky přiletěly — a tu žasl: spatřil tam Vachudu, kterak se rozpráhá a svíraje pěsti, ze středu škodolibě se smějících mužů výhrůžně mu hrozí. Měl na sobě pěkný černý kabát. Poznal ho, byl to týž kabát, co mu v zimě byl daroval.

Schůze ty se mu konečně tak zhnusily, že do nich pak ani nechodil. „Lichotí jen lidu, lhou mu do tváří, kazí ho chválou, kterou ten lid nezaslouží, nechtějí, aby ti lidé zde byli mravnější, ušlechtlejší, vzdělanější — ale aby jim dali svoje hlasy při volbách a otevřeli jim svoje kapsy při sbírkách,“ říkal Jiří a zato sám tím horlivěji upozorňoval s kazatelny na vady a chyby osadníků, říkal jim přímo a neohroženě nepříjemnou pravdu do očí. „Ustavičně se vadí s námi,“ reptali lidé, přestávali chodit do chrámu a raději táhli se za řečníkem do hospody, jenž je krmil cukrátky lživé chvály, oslovoval je „můj dobrý český lide“ — a jenž jim hlásal: „vy jste velmoc, které se musí všechno poddat.“ „Ja, to je chlapík,“ chválili si lidé — „jiný než je farář —“. „E co farář — to je náš nepřítel, vyssává nás“ a počali ho — nevědouce ani proč — nenáviděti.

Dnes vyšel si ze své fary s brevířem v ruce. Šel kolem dělníků, kteří stavěli u vsi novou silnici...

„Copak jste ztratil?“

„Copak hledáte, že tu chodíte?“

„Hledáte práci — práci?“ — Volali naň ještě dřív, než mohl zvolati obvyklý pozdrav „pomáhej Pán Bůh“ a všichni provázeli surový vtip hluchým smíchem.

Utíkal od nich, jako utíkáme před jedovatým hadem. A ještě za sebou slyšel:

„Ten má časy — ten je od spolku ‚Nedělej‘ — k těm jsi se měl dát — nic nedělá — a má se dobře.“

„Vidíš, teď se prochází, aby mu večer lépe chutnalo“ — jako by mu duši řezal, bolel ho ten pustý posměch z úst jeho osadníků.

Leč ani takové rány nedovedly ho zklátit. Vzkypl chvíli — ale už hladil ten var, dusil jej, omlouval je — „nevědí co činí —“ řekl si s bolestným povzdechem.

Pracoval dál neúmorně na tom, aby praktické křesťanství se ujímalo, aby podle víry se žilo, aby také lidé plnili, co ústy vyznávají, aby mrtvou literu zákona božího oživil duch Kristův. — — Cítil sice, že stojí se svou snahou k širokému davu osadníků v poměru nepřátelském — že pluje proti proudu, že sám má a jim vštípití se snaží zásady nové, odchýlné od těch, dle kterých dosud žili, překážel jim ve zlém, bránil jim v páchání hříchů — lámal vládu tmy — požitků a rozkoší tělesných a nabízel jim za to radosti čisté — duchovní i duševní — blahobyť a spokojenost. — Necháпали ho, jsouce příliš tělesnými... Cítil velmi často únavu v tom boji se slabostí i špatností lidskou, ale znovu sbíral poslední síly a pouštěl se v zápas.

Nadešel jednou podzim, už kolikátý za jeho farářování v osadě Vrbické.

S napětím a obavou hleděl mu farář vstříc. Znal trpké zkušenosti z let předešlých a umínil si, že letos musí si počínati mnohem rozhodněji než jindy.

Vzduchem hvízdaly už píšťaly parních mlátiček, za nimi přivalily se parní pluhy, v údolí na potoku po sklizni bramborů a řepy ožily cukrovar s lihovarem. Byl svátek sv. Václava.

Zahalen v šedé mlhy ranní vstával krásný den,

kolem devíti ráno usmálo se boží slunce na dědictví svatováclavské.

Na věži chrámové plakaly zvony. Volaly osadníky na velkou mši sv. V kostele několik starců zpívalo zvadlými hlasy: „...utěš smutné — zažeh vše zlé — svatý Václave“ — ze selských dvorů vyjížděli čeledínové vystřídat potahy, jež se dřely na řípě už ráno od šesti, na panském poli zhluboka supěly parní oračky a do pivovaru zahýbaly těžké povozy, naložené ječmenem. Z vysokých komínů továrních pod kostelem valily se husté chuchvalce čpavého dýmu, a po schůdkách do chrámu v té chvíli vystupoval Jiří. Byl na smrt bledý, rty se mu zvolna pohybovaly tichou modlitbou a zarosené oči měl sklopené k zemi.

Po chvíli zazněl u sakristie zvonek, zahučely varhany a začalo kázání.

Jiří mluvil klidně, ale na jeho hlase bylo znáti, s jak nuceným klidem dnes káže. Dokazoval ve větách krátkých, úsečných, jakoby stlačených, že sv. Václav co věřil, to sám činil a na jiných to žádal. Mluvil bolestně, po každé větě odpočal, jako by si ji z hlavy a hrdla musil vyrvatí...

Nebyl ani v polovici, když z oratoře odešel jeho patron, známý šlechtic katolický, majitel vrbského dvora, pivovaru, cukrovaru, lihovaru, a protektor katolické jednoty na osadě, zvané — „Střídmost“.

*

Ve Zdanově u pana vikáře stála v kanceláři jedné neděle odpoledne deputace občanů vrbských.

Přivedl ji sám pan patronátní komisař, a byly v ní zastoupeny všechny třídy osadníků.

Pan vikář třímal v ruce obsáhlý spis, díval

se doň chvíli pozorně a smutek zračil se v jeho stařecké tváři.

„Je to dobrý kněz — horlivý — stěží lepší se nalezne...“ mluvil sám jako pro sebe. —

„A proč — proč jen ho nenávidíte?“ — obrátil se k nim najednou.

„Nu proč?“ — ozval se prostý jeden člověk, když všichni mlčeli, „já to — milostpane — ani říci nemohu — více to cítím. On je skoro svatým, a my skoro lotři — a to nás dráždí. Proč není aspoň trochu jako my?“

„Je proti všemu“ — rozpovídali se teď i jiní — „proti všemu mluví — káže, ničeho nic nám nepřeje, ani tanec, ani karty, ničeho, hned domlouvá, kárá do očí, stále, neúprosně, máme v sobě hořkost, trpkost, protože on má pravdu a tou pravdou nás bičuje.“

„Odvážil se i náš spolek potupit“ — kasal se v uniformě veterán s nějakým křížem na vybledlé stuze — „nedovolil hrát o Božím těle marš — pokaždé od oltáře k oltáři hráli nám Radec-kého marš až za tohohle ne — a proto nebudem rukovat ani o vzkříšení ani o Božím těle ne... nebudem — on je tím vinen — jemu na truc ne — za něho všechno hyne.“ —

„Zavádí novoty.“

„On je naše zlé svědomí — neujdeš mu — jde za tebou na pole, zastaví si tě na cestě, kárá, napomíná, je k nesnesení, k nevystání — je naše zlé svědomí jak říkám...“

„Ach, dobře víme, jiný nás bude dřít, brát velkou štolu, ale ať, jen když nám dá pokoj — tenhle je pro nás příliš svatý, příliš hodný, je málo člověkem a tuze knězem...“

„Chceme kněze lidového, který by přišel sám

mezi nás, s námi si zazpíval, karty si zahrál, zasmál, v kostele aby byl knězem a mezi námi člověkem — slabým, křehkým jako jsme my všichni — ó rádi — milostpane — velice rádi přimhouříme oči...“

„A stůně-li někdo,“ — rozpomínal se ještě jeden baráčník — „každý den ho má člověk na krku, každý den k němu leze; a není-li ten nemocný jako ve zlatě, hned napomíná, vyčítá, ba i sám zjedná a pošle posluhu, tak zahanbit dovede...“

„Hlavní však věc je — reverendissime“ — ozval se na konec zástupce pana patrona — „že se pan farář míchá mnoho do věcí, do nichž mu málo nebo zhola nic není.“

„Na příklad?“ ozval se pan vikář.

„Tak jmenovitě do voleb, do záležitostí, týkajících se chasy, týrá lidi, co mají na vychování pražátka, častými návštěvami, proti nám poštlal hejtmanství, že musíme stavět chudobinec — žebrákům píše žádosti o podporu na domovské obce, udává nás — svoji vrchnost — pro rušení nedělního klidu, připravil se o poslední špetku popularity u všech vrstev. Ujišťuji Vaši Veledůstojnost, že pan farář je u nás nadále naprosto nemožným.“

„A jakého kněze byste si asi, pane patronátní komisaři, přáli?“

„Kněze mírného, snášenlivého, moderního, jenž by si všímal jen svého úřadu, kostela, fary a školy a nám ostatním dal pokoj — jsme všichni roztrpčeni, rozeštváni — má-li se k nám vrátit mír — tož prosíme — — —“

„Dobře,“ řekl tvrdě vikář — „vyšetřím to a zavolám — lépe pojedu sám k panu faráři — s Bohem, pánové“ a rozladěn odešel do svého pokoje.

„To má za všecko“ — hučel si zlostně starý kněz-vikář, když ve svém kočárku za několik dní potom ujížděl do Vrbice.

„Všechno jim dal, jako kůň se tam dře a oni takhle — žalovat, udávat — — —“ a viděl v duchu shrbenou postavu předčasně sedřeného vesnického faráře...

„Jdu vám poradit, bratříčku,“ řekl šetrně k Jiřímu — když jej vřele byl objal — „zadejte si včas za přeložení — anebo vás přeloží sami — uvidíte — uvidíte — kníže pán má veliký vliv...“

„A proč jen, proč —“ lekal se farář — „jsem tu spokojen a zvyklý — jsou tu moje práce — snahy — síly pochovány — moje setba má zde vzklíčit — —.“

„Och, jak mě to bolí, že vám to říci musím“ — mírně, jemně zněla tá slova — „potrhám ty vaše iluse, jedem otrávím vaše nitro — žalovat byli u mne — na vás, bratříčku, na vás — nechápou vás — darmo jste tu vyplýtvál svoje síly —“

„Žalovat byli — žalovat — nechtějí mne — nasýtli se mne — tak jsem tu zbytečným — co — zbytečným?“ — povídal před sebe Jiří — sehnul hlavu a schýlil ramena... mlčel — díval se v té chvíli duševním okem na svoji osadu — na lásku, kterou k ní chová. — Náhle se zachvěl — rozhodil obě ruce — zvedl je nad hlavu a třepaje jimi zoufalým hlasem volal:

„Zasype mě to — zasype“ — jako titan vzpíral ruce — o zemi opíral nohy — potácel se jakoby obrovskou tíží držel nad hlavou — až s výkřikem: „Žalovali na mne“ — zakryl si oběma rukama tvář a beze slova obrany klesl do židle u svého stolku.

VIII.

Ležel pod křížem po druhé. Jako v bolestných křečích se kroutil, trhal sebou a smýkal.

Slyšel zvony bít na poplach a kovovými jazyky bouřiti: „in propria venit et sui eum nom receperunt...“*)

Ležel pod křížem — namáhal se vstáti — hnouti rukou — opřít se o nějaký světlý bod — vzmužiti se — omluviti tu ránu, vysvětliti si ten jejich krok — posílniti skleslou, zarmoucenou duši svoji.

„Snad jsem to přece zavinil — sám jsem tím vinen,“ — ohlížel se tedy a zpytoval celý svůj život ve Vrbici. Tu vyvstala před ním nejprve celá ta hora práce, kterou na této osadě byl radostně, poctivě a nadšeně vykonal. Viděl se sedati do pozdních nocí při žlutém svitu lampy a se potýkati se slovy. Některá zamítal a jiná s okem zařícím jakoby zlato našel — přijímal a napisoval — hledal případný výraz myšlenky, kterou chtěl pronésti dětem ve škole — lidem v kostele. Přepisoval — škrtal — mučil se, než našel to, co cítil. Příčilo se mu, mluvití ledabylo — slovy neobsažnými. To dílo viděl, tu práci

*) Do vlastního přišel a svoji ho nepřijali.

namáhavou, po které rozčilením ani neusínal a které nikdo nedoceníl.

Stála dále před ním vyčítavě jeho láska, se kterou o všechny se staral, o chudé i nemocné, o sirotky i nalezence. A bič z ní si upletli, hle, je jim nepohodlna — a švihají ho tou láskou teď.

Vzpomínal si, jak se jim obětoval. Viděl onu hrůznou noc, ve které ho volali do přifařené obce k nemocnému.

„Báli jsme se o koně — máme mladé — bujné a drahé. Mohli by v té slotě nachladnout...“

Svěsil hlavu a přišel tenkrátě domů promrzlý, prokřehlý, s tím kašlem v hrudi, co ho podnes mučí — se zdravím podřatým — ale i s duší raněnou. Tak živě si teď na hrubou necitelnost vzpomínal. —

Zřel i svoje oběti hmotné. Slyšel staříčkou matičku naříkati: „Co můžeš mít? Všecko rozdáš“ a jim to rozdával — i ti nejbohatší nestyděli se brát — a nechali ho za sebe platit knihy a časopisy, které pro ně odebíral. A za to za všecko — Cítil, že se zmýlil v nich, v těch lidech, sám v sobě, ve svých plánech. Poznával jasně, že mu ani porozuměti nechtějí, že se jim o vlastní obrod nejedná, že si obrodu nepřejí, libujíce si v životě, kterému navykli, bojíce se změny. Vysoko nad jejich hlavami že táhnou slova jeho jako ptáci a že jsou líní vztáhnouti vzhůru sepiaté ruce a osvojiti si je. V jejich hlavách že je stále tmavé prázdno a v jejich srdcích pusté chladno. I svědomí i stud ztratili — žalovat šli.

V tom velikém smutku vzpomenul si na svoji instalaci na této osadě. Slavná byla. Zpívaly zvony — školní dívky — družičky — spolky kráčely v řadách za vlajícími prapory. Kráčel obklopen

kněžími a za ruku si vedl svoji matku. Plakala celou cestou. A večer — když se všichni hosté rozejeli a rozešli od hostiny — sedla si k němu a přivírajíc oči, aby neviděla stolu potřísněného zbytky jídel, nápojů a doutníků, šeptala mu:

„Jak to bylo krásné v kostele! Umřít bych teď chtěla — umřít —“

Ta vzpomínka vstala v něm teď a dal jí za pravdu.

Umřít měl tenkrát — co bolesti byl by si ušetřil! Ožily v něm nyní všechny ty rány, které zde mu už byly zasazeny, kterých dřív nechtěl cítit, na které se nechtěl dívat, které mazal si stále nějakou omluvou. Teď se odhalily neúprosné, nezahojené, a stavěly se mu drze před oči.

Vzpomněl si, jak hned po instalaci vadili se naň členové spolku. — „Nějaký špína to bude — nic nám neposlal, ani pít nám nedal v tom vedru.“ —

Když ho jmenovali čestným členem, čekali, co jim dá za diplom. Podával jim v obálce pětku k účelům spolkovým.

Ale jeden člen před ním roztrhl obálku a podívav se dovnitř, klidně mu řekl: „Prosím, dostáváme vždy nejméně desítku, aby stačilo alespoň na sud piva.“

„Žebrota tedy — ne láska,“ řekl si dnes při té vzpomínce.

Tenkrát, když lavina volebního boje přihnala se k nim, měl za svou povinnost postavit se osadě v čelo. Zúčastnil se schůzí — a už tenkrát mohl poznati, jak jsou mělcí — bezmyšlenkovití. Připadali mu jako známý sloup na rozcestí — ukazující na všechny strany. Býval od dávna černožlutě natřen. Jednou však šel Jiří na

procházku, a sloup byl natřen červenobíle, a po čase tam napadl muže, který barvil to dřevo znovu zelenou barvou. Tak — právě tak mu to připadalo na těch schůzích. Tleskali každému řečníku a souhlasili vždy s tím, který mluvil naposledy a co nejvíce spílal. Tenkrát je omlouval malou uvědomělostí, ale špatnost to byla.

Rozpomínal se dál, jak ho všichni — jako prašivého — tlačili zpět do jeho fary, omezovali jeho činnost na kostel a sakristii, jak zmlkali v hovoru, když se k nim blížil a rozpačiti začínali před ním mluvit o počasí, o žních, o koních. Překážel jim — už to řekli nahlas — veřejně panu vikáři. Žalovali!

Až se prohnul, jak ho to slovo znovu vždy zabolelo — přitížilo. Jakoby kámen těžký byli po něm hodili.

Má býti sám. Nestojí oň, ani o jeho lásku, ani o jeho práci. Nechtějí, aby se o ně staral, aby si jich všímal, aby jich hledal. Ať čeká, přijdou-li k němu. Sám — sám... Sočili na něho i okolní kněží — sousedé faráři.

„Kazí nám osady,“ říkali si mezi sebou. „Každý, kdo přijde se štolou, ukazuje nám na něho.“

„Nic nechť už dávat ani od pohřbů a sva-
teb.“ — —

„Jen na vrbického se vymlouvají.“ — Tak si stěžovali. — I štítili se Jiřího, nezvali ho mezi sebe, nenavštěvovali ho, ba i každou výpomoc mu odepřeli.

I tu poslední radost mu berou osadníci: nechť ho mezi sebou trpět, posílají ho pryč ze svého středu...

Vlna jako hora vyvřela v jeho nitru. Nezvedl ji hněv, ani lítost, ale taková trpká hořkost, hoř-

kost člověka samotáře, vyhnaného, pohaněného... hořkost, která teče z pramene odříkání.

Už věděl, že nepřijde žádný Šimon na pomoc, žádná Veronika nepodá mu poutního roucha, nepřijde nikdo život mu ulehčit, osladit...

V jeho domově rodném na Kramolské skále stál kříž. Jako dítě denně se naň díval. Starý kříž, nachýlený, zaražený ve skálu holou, pustou a tvrdou sám a sám tam — daleko odtud — stojí bez stromečku, bez ochranného stínu, pere doň slunce, šlehá ho dešť a otrásá jím vítr. Jen malý ptáček — zpěváček na jeho některém rameni si usedne — ale ne, aby zazpíval — ale jen aby se vykálel...

Takovým bude asi jeho život.

Ano — měl zde několik duší, které k němu přilnuly, které ho snad milovaly, ale kolik bylo těch rodin opravdu nábožensky žijících, uznalých na celé osadě? Na prstech jedné ruky byl by je spočítal. Těžce nesly příkoří, knězi učiněné — litovaly, odsuzovaly — ale necítily. Ty snadno potěšil.

Leč jedna plačící žena tu byla — její bolest byla ještě větší než bolest jeho, a její zármutek hroznější než smutek jeho.

To byla jeho matka.

Celé moře duševních muk zakrývaly ty dvě její kalné oči, stále plné slzí — kdykoli se na Jiřího podívaly.

Cítil její ruce kloubovité, jak ho se země zdvihaly a slyšel její zoufalý hlas: „Jiříku — chlapče můj — tak se přece vzpamatuj, vzpamatuj se,“ jenž ho ze mdlob do života zpátky volal.

Cítil, kterak její vráskovitá tvář stále se po něm obrací — věděl, kterak v noci plíží se k jeho

dveřím, dívá se klíčovou dírkou — a svítí-li — že s povzdechem ubírá se zpět, aby za půl hodinky přišla se podívat znovu.

Ležel-li už, šouraly se její bosé nohy až k posteli, aby mohla kostnatou rukou udělati ve vzduchu nad ním křížek...

„Jen si to tak neber — pusť to z hlavy — netrap se tím,“ říkala mu, dívajíc se do jeho bledé, chudnoucí tváře, ale hlas se jí samou lítostí lámal a slzami bolestnými zaléval.

Usouží se dřív než on — to věděl Jiří. Proto jí musí ulehčit, musí ji potěšit...

„Bratříčku, zažádejte si za přeložení sám, dobrovolně,“ — to byla ta slova, co naposled zaslechl před svým pádem. Vrátil se k nim — přemýšlel o nich a zachytil se jich jako tonoucí. Sebe ani tak zachrániti nechtěl. Věděl, že jinde to sotva bude jiné, sám by byl nejraději zůstal ležeti zde už, na tomto místě pod křížem. Ale kvůli matce, ji aby potěšil a oblažil, snažil se povstat a poponést ještě kříž o kousek. Proto se tak přimkl k těm slovům vikářovým, opřel se o ně, aby povstal, opakoval si je, aby mu ta jiskerka naděje, co v nich byla, nepohasla.

Zažádá pryč, ano, rozhodl se pevně a když to řekl matce, celá tvář se jí oblila úsměvem. Šťastná, blažená jako dávno nebyla — horlivě mu to schvalovala.

„Co tady? Teče na nás — okna nepřiléhají — z kamen se kouří — vlhko je ve všech koutech...“ a tisíce chyb viděla pojednou na té faře, která se jí do nedávna tak líbila.

„Všude bude lépe... hůř nemůže být nikde —“ a tu už zase láskou jí měkl hlas — „a ty zapomeneš na to, co ti tu udělali — jen zažádej si,

synáčku, brzy jen — sice se tu utrápíš — ztrácíš se mi před očima — chřadneš — umřeš tu — nepůjdeš-li odtud,“ a stála před ním s rukama sepiatýma pod samou bradou, jež se jí klepala lítostivým pláčem.

Poslechl. — Čítal pilně, čeho jindy si ani nevšiml, seznam uprázdněných far, a když se kmitla první na jeho patronátu, sedl a napsal žádost o ni.

Spolu s matkou nyní upírali k ní své zraky, těšili se na splnění svojí tužby.

„Až tam — tam si spolu odpočineme — tam to bude lepší,“ říkával Jiří, aby potěšil.

„Jen aby nám Pán Bůh dal se toho dočkat,“ přidávala matka a bolestně vždy zahleděla se na svého ji těšícího syna.

IX.

Na dvorku vrbické fary stála matka pana faráře. Přes bidlo byly přehozeny jeho černé šaty a talár, stařena s brejlemi na nose a kartáčem v ruce pozorně je přehlížela.

„Pojede do Prahy přece,“ řekla si před chvílí, „tak aby byl v pořádku,“ a vynesla sem ze tmy dubové skříně na světlo boží synův sváteční oblek.

Byla ráda, že pojede, nutila ho do té cesty, když dostal pozvání ke schůzce kolegů, vysvěcených s ním před čtvrt stoletím...

Přijde na jiné myšlenky, potěší se, zasměje zas, vrátí se veselejší — a proto celý týden už mu všechno chystala. Kufřík dala mu opravit, prádlo nejlepší vyprala a teď ještě šaty. Byly už staré, dávno šité, ale dobré dosud. Bral je Jiří tak zřídka — a když se konečně oblékl a sedal do vozíku, kterým měl jeti na nejbližší nádraží — dívala se naň maminka okem zálibným.

Líbil se jí, jak byl hezky upraven a oblečen. Objala ho na rozloučenou a tisknouc si ho k sobě, ještě jednou mu připomínala: „a jdi si tam k některému z těch pánů doktorů a přivez si něco sebou proti kašli; ať tě celého prohlédne a řekne, co a jak — dokud je čas — a po cestě pozor, aby se ti nic nestalo a teď — s Pánem Bohem —“

Koníček trhl bryčkou, Jiří smekl klobouk, podíval se na maminku, zasmál se na ni a odejel.

Celou cestou si myslel na matku — na její poslední slova.

Ano, to bylo to, proč do Prahy hlavně jel. Cítil už dávno zvláštní tlak na prsou — nevolno v krku... stále odkašlával a stále mu tam něco vadilo. Mluvil s namáháním a unavil se brzy, zvláště ráno, než se rozpovídal, rozmluvil, chraptel, a teprve když vykašlal násilně kusy růžového hlenu — uvolnilo se mu. Až mráz mu přejel po těle při myšlence — aby se tak rozstonal. Co by si počal? A co matka?

„Nu, tak zle snad nebude,“ těšil se a rozpomínal na své známé v Praze, vzpomínal na svoji první jízdu do Prahy, kdy jako student z domova jel do semináře, plný ohně a velikého nadšení, pln nedočkavé zvědavosti, jak nemohl se Prahy dočkat — od té doby, co všechno prožil? Vzpomínal si na to... Skoro třicet let to bylo — — „Třicet let!“ hrozil se v duchu — ach, Bože — jak už je starý — padesát — ano, padesát —! To už život leží vlastně za ním, prožitý, ukončený a nastává mu jen stáří...

A co vykonal? Kde jsou stopy jeho vtisknuté do těch let minulých — důkazy, že jimi krácel? Nic — nikde nic — a život proplýtván je za ním — a jeho konec už je dohledný.

Zatřásl se zimou, schoulil se celý do sebe a přitlačil se do kouta vozu, jako by před něčím ustupoval, utíkal.

To smrt se mu zjevila. Cítil její vanutí... blížila se...

Tak smutnými, těžkými myšlenkami obíral se ještě, když už krácel Prahou. — Musili naň ně-

kolikrát křiknout „pozor“ a několikrát vrazili doň, než si Jiří uvědomil, že nekráčí po zelených mezích vrbských polí, ale po chodnících veleměsta a s dobráckým úsměvem rozhlížel se na pravo a nalevo, vyhýbal se a s kufříkem v ruce proplétal k semináři.

Ano, zde to bylo, kde žili všichni společně jako černé včely v úle... A odtud jich vyletělo tenkrát o svátku světců slovanských: Cyrílu a Methodu skorem půl sta. Jako veliký roj vyletěli z úlu ven, udělali tam jiným místo a sami letěli už pracovat, shánět, sbírat a snášet med, med — jak se tenkrát těšili. Med? Jak mu zahořklo to slovo v ústech.

Zas do něho kdosi vrazil — Jiří kvapně se omlouval a byl rád, že už byl v samé fortně seminářské, dnes dokořán otevřené. Vítala ho, byla dosud stejná, jen jiný fortník se v ní teď usmíval a klaněl...

Známými chodbami, po známých schodech kolem známých obrazů chodil zde asi pět dnů, hlavou mu lezlo tisíce vzpomínek jako drobných mravenců na zašlá léta, na dobu mládí, na studie, cítil se mladším, osvěženějším, silnějším. Čerpal zde v tom duchu samoty, obrácen sám do sebe, novou chuť k práci a k životu.

Jakoby neviditelná ruka nalévala do vyprahlého srdce — na rány jeho — nový proud oleje, aby ten oheň svaté lásky k vznešenému povolání — to skomírající jeho nadšení znovu mohlo vzplanouti a zazářiti... Jako lampu vyhořelou — naplňoval zde v tichu oratoře před svatostánkem novými úmysly a předsevzetími prázdnou duši svou...

Když bylo po excerciciích, vystrojil jim kolega,

jenž to nejvýše přivedl v církvi Kristově viditelné, v předním restaurantu pražském hostinu.

Ani těch jídel neznal ubohý farář vrbický, co mu sem nosili na stůl. To mu matka nikdy nevařila, a proto pozorně se díval na ostatní, když si brali a jedli, aby snad nevyvedl hloupost. Jak je tak pozoroval, viděl, že i oni všímají si jeho — a jakoby jej náhle udeřil, schýlil hlavu k talíři a rděl se.

Rozbřesklo se mu. V té chvíli poznal jasně rozdíl mezi sebou a jimi. Hle, jak byli elegantní, nadití v šat, jež jim šil některý dvorní dodavatel, v rukavičkách a cylindru, usměvaví, navonění a uhlazení jako obrázek — a rozuměl — proč s útrpným úsměvem prohlíželi si jeho boty, šaty a klobouk, proč s jakousi blahosklonností mluvili s ním chvilčku. Zbolelo ho to a od té chvíle zdáli se mu všichni cizí, lhostejní, — ani už k fotografovi s nimi nešel, a nikdo toho také ani nepozoroval, nikdo se po něm nesháněl...

Vytratil se a šel za posledním, ale hlavním cílem své návštěvy. Zjevila se mu matka a zazněla mu její slova: „Jdi si tam k lékaři, jdi.“ — Vyndal z kapsy ohmataný zápisník a přečetl si slavné jméno a byt jednoho z universitních profesorů medicínské fakulty — a s hlavou schýlenou — (tížily ji starosti a obavy) — opíraje se více než jindy o svůj deštník, pomaloučku, jakoby nerad, blížil se k cíli cesty své a chvějící se rukou smáčkl bílý, studený dotek elektrického zvonku.

Jasně — jako veselý, drobný smích — zazvonilo to uvnitř a v tom okamžiku už se ho zmocnili noví lidé; vpustili ho, vedli po schodech, posadili ho do čekárny mezi nemocné, poručili mu svlékat se, ústa otevřít, říkat různé písmeny —

zvláště hlásky — cítil tvrdý prst lékařův na své obnažené hrudi — i jeho teplé ucho, jak je přikládá mezi lopatky, jeho krátký, úsečný hlas, jenž mu poroučí dýchat zhluboka, víc, volněji — až se rozkašlal z toho.

Na ty všechny podrobnosti teprve potom si vzpomínal a uvědomoval si je, tam to činil všechno jen jako loutka cizí vůle, v podivném rozčilení a rozechvění, jež jako by byl v tom domě hned při prvním kroku do sebe vdýchal.

Naposled ho lékař odvedl do tmavého kouta a zvláštním zrcadélkem, zmáčknuv mu bolestně jazyk k dolejší čelisti, dlouho se mu díval do krku.

Podívav se ještě na hlen, jež před ním Jiří vykašlal, mluvil s ním chvilěčku laskavě, vyptal se na otce — na matku — na bratry — na sestry — a zakývav hlavou — napsal mu na úzký proužek papíru recept: zněl na arsenové pilulky.

„Není to ještě zlé,“ řekl mu na odchodu, „ale vezměte si dovolenou — a jeďte si odpočinout do Meranu, je to začátek tuberkulí,“ a poklonil se mu — — —

Zapotácel se ve dveřích, ale už ho zase sváděli dolů po schodech, do rukou mu podali klobouk i deštník — chladně — zdvořile — jakoby se nestalo nic, ho vyprovázeli. A přece tam nahoře, v tom pokoji tam, se světlem záclonami tlumeným, vystlaným tlustými koberci, plným nízkých křesel měkkých — roztažených, jako připravených, aby objala ve své náruče bytosti klesající se silami podřatými — tam mu vzali jeho pokoj, klid, spokojenost — tu poslední špetku naděje — zašlápli jiskru, která v něm svítila a hrála, pověsili mu na krk balvan neúprosné pravdy a vyvedli ho ven. Chtěl se vrátit, prosit, žebrat, aby

mu vrátili v duši mír, aby odvolal lékaře to hrozné slovo: tuberkulóza. Obrátil se, už ale před ním stály dveře zavřené, jen vyleštěná klika mosazná, ohmataná a bílý knoflík elektrického zvonku cynicky se mu smály...

„Stalo se vám něco?“ — optal se ho náhle cizí útrpný hlas. Zatrásl se celý — probudil se — a se slovy — „ach ne, nic —“ spěchal od toho domu — chvátal — utíkal — do lidí vrážel — kteří hubující, ohlíželi se za ním.

Zima mu bylo, jektal zuby, otrásl se, zapínal se na všechny knoflíky a hlavu vyschlým krkem stahoval do ramen — jako by ji chtěl skrýti ve vysoký límec klerikového kabátu.

„Smrt po mně sahá,“ vzpomněl si, jak říká domá maminka, když jí náhle projede mráz. A jako by viděl vyzáblou bytost, s chudou, smějící se lící, která lačně po něm natahuje kostnatou ruku. Utíkal, prchal před tím viděním, aby ho ta ruka žádostivá nechytila, nedostala...

Pot stál mu nyní na čele. Vyhnal jej strach a ten spěch. Oči mu plály a tváře hořely. Horko mu teď zas bylo a jedním pohybem rozepíal si kabát až knoflíky praskaly, popadl v seminářské fortně svůj kufřík a zamířil k nádraží.

„Jen domů, domů!“ hnalo ho to, měl dojem, že ho tu kdosi neviditelný pronásleduje, chytá. Pocit nevolnosti, strachu, naplňoval ho celého. Pouze v lékárně se cestou zastavil — a už nikde — nikde — až doma, kde ho bledého, horečkou zmítaného přijala matka v pečlivou náruč svoji.

„Jsi nějak přepadlý — pobledlý,“ vítala ho a zabodávala starostlivé oči do žlutých lící synových.

„To tak z cesty, nevyspáním,“ lhal syn a svíral

čelisti k sobě, aby zuby nezacvakaly — ale cítil, to že horečka spaluje mu kořeny jeho sil, a vyprazuje šťávu jeho těla...

Chodil rozčilen, a čeho nikdy nečinil, při tom přistihl se teď kolikráte za den: hleděl do zrcadla, díval se na své veliké oči s podivným leskem, žluté, průsvitné uši odstávaly mu od hlavy a lícní kosti vystoupily — kůže se scvrkla, a vlas mu prořídnul a zbělel...

„Můj Bože, jak jsem zestaral — vždyť jsem už stařec — uzrálý pro smrt...“ bolestně si vzdychl — a mimovolně zjevily se mu před očima tváře jeho kolegů, jež viděl; v čerstvé paměti měl je dosud, svěží, kvetoucí, s jemnou sítí promodralých žilek ve tvářích, usměvavé, s dvěma i více bradami nad kolárem černým, červeným i fialovým — a on tu takový ubožák seschlý, ztrápený. — Znovu pocítil ten rozpor, a nic už se nedivil těm pohledům, jež tam na něho všichni upírali. Musil přece vzbuditi jejich soucit — politování — a zastyděl se při té myšlence. Styděl se falešným studem sám za sebe, za ty své vrásky — a zapadlé líce...

„Hanbu jsem jim tam dělal...“ napadlo mu a mrzelo ho, že tam vůbec jezdil — nepolevilo se mu, naopak přitížilo — je mu hůř — hned ho mrazí — hned zas horko polévá...

„Ale je přece ještě pomoc, možná záchrana — a tu jsem se tam dozvěděl včas, a za to musím být vděčen a rád, že přece jen jsem jel“ — napadlo mu a obrátil se k loži, kde na nočním stolečku ležela malá, kulatá krabička. Upřel k ní své žádostivé zraky. Skrývaly se v ní malé, jako hrášek, šedé kuličky, jež se provalovaly v drobné moučce z kosatcového kořene. Byly to arse-

nové pilulky — nesměl je teď — pokud měl hořečku — brát, ale jak přestane, potom hned počne — napřed jednu — pak dvě — tři — až do desíti... ty vrátí mu chuť k jídlu a s ní uprchlé síly...

„A selže-li to?“ — vstala v něm otázka. —

„Nu — pak si vezmu dovolenou — oddechnu si — a půjdu k luzným břehům smavé Adrie“... Meran — Meran! Dosud jenom čítal o něm a vidíval v ilustrovaných listech obrazy z té krásné země, kde tisíce chorých hledá úlevy... A teď vyhoupla se možnost, že na vlastní oči uvidí ty krásy všecky — — a hned by tam jel... zanechal všecko zde ve Vrbici, kde ho nic už netěší a prchl.

„Co matka?“ — napadlo mu však — „kam ta by šla?“

„Kam? Se mnou přece — spolu bychom jeli...“ odpovídal si sám sobě, ale tu se zarazil... Rozjasněnou jeho tvář přelétl smutek — složil ji do obou dlaní a usedl si... Zavřel oči a tiskl na ně chvějící se ruce. Tiskl je na tvář, na zavřená víčka oční, jen aby neviděl — a přece v té černé tmě zlatým jako ohnivým písmem stálo před ním napsáno zřetelně jediné slovo — slovo: „peníze“. —

„Ano — kde vzít peníze? Život v Meraně — v lázních — ó — jak bývá drahý — sta, tisíc zlatých stojí tam pobyt dvou-, tříměsíční... a kde to vzít — kde jen?“

Peníze! Až do nedávna pro něho liché slovo — prázdné, jemuž se smál — jehož sílu podceňoval. — Měl-li je, ochotně je dával každému, kdo ho o ně požádal — jako bezcennou věc pouštěl je ze svých rukou, věda, že jsou statky mnohem

vyšší, vzácnější... Pohrdal jimi a ty se teď na něm za to mstily. Po prvé v životě počítal v duchu, co asi už rozdál...

Byl by bohat v očích lidí, kdyby ty peníze měl teď v ruce.

„Mít je, mít je!“ — zavzdychal a zatoužil.... Koupil by si teď za ně zdraví, prodloužil věk — opatřil matku — ale nemá, nic nemá... sepíal své holé, prázdné ruce — a zarmoucen zůstal dlouho nehybně seděti. Cítil tíhu chudoby.

X.

Dny nevýslovně smutné přišly na vrbickou faru. Usadil se v ní zlý host: nemoc.

Pan farář stonal. — Ač to zapíral, viděli to na něm všichni. Mluvil čím dál s tím větší námahou, chraptěl nejprve, později jen sípal a na konec ztratil hlas dočista. — Hlasivky nevytvořovaly již ani zvuku — šeptal jen.

Bylo to až k pláči dojemné, kterak dorozumívá se s matkou. Starou jeho rodičku opouštěl už zvolna smysl za smyslem — jako ptáci bořící se dům. Uhasínalo jí světlo očí a ochaboval sluch. Už po několik let musil s ní každý mluvit hezky hlasitě — a teď Jiří ztratil hlas. Nerozuměla mu ani tenkrát, když šedými vlasy pokryté ucho přiklonila až k samým jeho ústům. Ukazoval jí tedy jen, co bylo třeba — ale srdce, srdce mu při tom krvácelo.

Viděl ty její dobré oči, jež se mu s láskou upíraly na jeho okoralé rty, aby z nich uhodly jeho přání, viděl její ruce chvějící se touhou, aby mu dobře posloužily... a slyšel její starostlivý hlas, ptající se, vyzvídající, jak je, kde ho bolí, spal-li, a tisíce jiných podrobností.

To ale neslyšel a neviděl, jak jeho matka v zoufalém pláči tiskne si ustaralou hlavu, a kle-

číc na holé zemi, modlí se: „Co se mnou už tu na zemi — povolej si mě, Bože, povolej. Ubohá jsem, dlouhým životem zmrzačená — zdraví moje si vezmi a dej je — dej zbytek mého života — tu vedle — mému dítěti — —“ a ukazovala rukou na příční zeď, za kterou ležel Jiří nemocen.

Smutek naplnil celou faru i její okolí. Pan farář nechodil do školy, neučil, nekázal. Vlekl se farou jako stín a jen ještě sloužil potichu mši svatou. Léčil se. Na jeho stolku stál malinký přístroj, jímž vdechoval borový olej a sůl. Vedle stála láhev rybího tuku s kávovou lžičkou — a několik pěkných bílých krabiček s prášky.

Nohy ho bolely, kašel ho mučil a na bílém čele perlily se drobné krůpěje potu.

„Meran, Meran,“ znělo mu stále v uších — jen na to stále myslel, nevšímaje si už ničeho, co dřív ho tolik zajímalo. V pokojíku jeho ležely noviny a knihy nerozřezané, v poštovních páskách, jak je donesl listonoš; — za okny mu vadly nezalité květiny a malý kanár v kleci darmo naň čekal, darmo ho volal a tíkal, darmo mu zpíval a křičel. Nic mu nepřinesl, ani ho nepochválil, ani neokřikl. Jiří stal se netečným ke všemu.

Jen slabounce se usmál, když se dověděl, že nedostal fary, o kterou žádal. Jen jediná naděje v něm hořela teď plamenem a ta se jmenovala: Meran.

Blížilo se k jaru, když Jiří vybral arch tuhého papíru a napsal naň žádost o dovolenou na dva měsíce do Meranu, o výpomocného kněze po tu dobu a na konec prosbu o peněžitou podporu.

„Žebral jsem,“ — zašeptal smutně, když položil péro a odeslal psaní.

Potom dlouho žil v horečném napětí. Čas zvol-

na jen mu utíkal, a nemohl se ani dočkati hodiny, o které přicházela pošta. Dychtivě chápal se přinesených úředních dopisů a chvatně je rozbaloval. Čekal toužebně na vyřízení své žádosti...

Dny mýjely smutné, bezradostné, ale měly přijíti ještě smutnější. Jakoby se byly vyrojily z té úřední, tuhé obálky, jež obsahovala odpověď na jeho prosbu —; očekával ji dlouho, těšil se na ni, toužil po ní — a nyní, když ji držel ve vyschlých, studených prstech, bylo mu líto, že už došla, že už se na nic těšiti nemůže, nesmí...

Ještě jednou si předčítal ta suchá slova úředního slohu, ledově střízlivá, krasopisně psaná, souměrně rozložená ve čtyřech řádkách na půlarchu laciného papíru:

*„Ježto dle lékařského dobrozdání
choroba Vaše bude delší dobu
trvati, vyzýváte se, abyste si podal
žádost na dočasný odpočinek.“*

„Do pense!“ povzdychl si šeptem a namáhavě povstav s rákosové židle, chodil s tím papírem v ruce chvíli po svém pokojíku. Činil tak vždycky, když o něčem úsilovně přemýšlel.

„Do pense!“ — rozvažoval si — „vzdát se fary, resignovat na své beneficium, jež mě s matkou živilo“ — a zase přešel kousek.

„Ano, živilo, živilo“ — zastavil se opět — „dokud jsi byl zdrav, mohl pracovat — ale teď? Zač by tě živilo, proč? Můžeš pracovat? Učit? Kázat? Zaopatřovat? Zpovídat?“

„Ne, nic nemohu,“ odpovídal si sám, a právní cit jeho mu říkal, nutil ho k poznání, že je to správné, jedině možné, aby šel do pense. „Do

pense,“ otrásl se znovu a přistoupil k oknu. Zrakem vlhkým, lesklým, chorobně díval se ven do prázdna. Viděl v té chvíli, jak od něho navždy odchází to, v čem hledal všechno svoje štěstí: — škola — kostel — kazatelna — osada — celá duchovní správa. Bylo mu, jako by tu — oloupen o šat — stál chudý, nahý, ožebračený... jako by mu zhasínaly hvězdy na obzoru žití, a ruka neviditelná jako by je shazovala s výše dolů černé, vyhaslé...

„A jde každý kněz k práci neschopný do pense?“ — volala v něm zase otázka, a před očima mihl se mu staříčkový, osmdesátiletý kmet, probošt nějaké kapituly... Nevycházel ani ven, nečetl mše sv., slepým byl, ale tisíce příjmů ze svého benefícia dále bral. Ó, jak je chválil, jak se mu líbila ta jejich pozornost citlivá, něžná, že nenutili stařečka k resignaci, jen aby ho nezarmoutili. Ale s ním — jak s ním jednají? Ani tu farku hubenou mu nenechají!...

„A co budu dělat jako pensista?“ napadlo mu jindy — „a snad umru,“ mávl si rukou — „a ne-umru-li?“ — dotěrně mu vrtalo mozkiem.

„Stonat budu — dle dobrozdání lékařského bude choroba moje delší dobu trvati“ — citoval si v duchu — —

„A kde budeš stonat — kam půjdeš?“ vlík' ho mozek neúprosně pod svůj pitevní nůž.

„Ó, kam půjdu — kam jen —?“ Nespál, i v noci ho trápila ta otázka, kam by se měl odstěhovat z vrbecké fary.

Když ráno vstal, přišla k němu matka a s tváří usměvavou: „Měla jsem krásný sen“ — vypravovala chutě — „zdálo se mi, že jsem doma, u nás v horách ..“ dále už neposlouchal. Zatočila se

mu hlava opojnou radostí a srdce hrozilo puknout neočekávanou touhou, jež se v ně vlila z těch slov matčiných.

Zde měl odpověď na tu tvrdou otázku: „Kam se stěhovat?“ Ó, kam jinam, kam — než domů, tam k těm horám modravým, pokrytým černými lesy. Do té vísky bílé, obklopené zahradami, plnými kvetoucích štěpů, zelenými lukami a kusy polí, jež se od ní jako paprsky táhly do dálky na všechny strany.

Nejrannější jeho dětství, nejvzdálenější vzpomínky svěží a mladé ožily v něm a stály před ním. Lákaly ho, ukazujíce mu na ty krásné doby. Zatoužil mocně po svém domovu, byl přesvědčen, má-li se uzdravit, že ho nepozdraví žádný Meran, ani Ika, ani lázně, ale tam, tam, kde jsou kořeny jeho života, kde ten život jeho se ujal, vypučel a rostl, tam, doma jedině, že skrývá se síla, jež ho uzdraví, a už bez nejmenších rozpaků usedl a napsal žádost, aby byl tedy dán na odpočinek — — —

Ještě netrpělivěji čekal nyní, aby už mohl odjet. Celé dny vydržel poslouchat maminku, jež mu vyprávěla o tom, jak chodil do školy, jak spadl jednou do rybníka a byl by se utopil, jak běhával rád sám a sám do lesa, a tisíce drobností, jindy proň zcela bezvýznamných. Usmíval se a snášel obtíže choroby své klidněji, trpělivěji — zdálo se mu, že jest mu volněji — jen domů kdyby moh’.

„Domů! domů!“ toužila chřadnoucí duše i tělo Jiřího.

„Půjdu si odpočinout — na odpočinek“ — rozvažoval o těch slovech a cítil vskutku únavu, únavu člověka pracujícího poctivě, bez oddechu

řadu let, jemuž konečně tělo službu vypovídá; únavu bojovníka, jenž stál dlouho v úporném boji s tělem, světem a ďáblem, a jenž krvácející z četných ran, cítí, jak mu síl ubývá; není schopen víc zastávat vznešený úřad kněze... Ustoupí jinému — silnému — silnějšímu... Půjde na odpočinek.

Mazlil, laskal se celé dny s tou myšlenkou, opatří si doma nedaleko kostelíčka na návsi dvě světničky, a v duchu se viděl, jak chodí navštěvovat známá místa — hřbitov s otcovským hrobem, prodaný dvůr, kde se narodil a vyrostl, všechna pole, jež jim druhdy patřivala a na nichž s otcem orál, voly vodil, klasy sbíral, povřísla prostíral — až ho život odvedl pryč — a jenom na skok, na chvílečku pouštěl ho pak domů. Ale teď se tam vrátí, aby už nikdy neodešel, bude tam sláse, umře tam brzy, ví to, ale snáze se mu tam bude umírat a sladce spát pod zeleným drnem — po boku otce... Jen aby už zde ta pense byla, aby už mohl jeti...

I toho se dočkal. Když byl konec prázdninám a nový školní rok se blížil, přivezl pan vikář do Vrbice mladého neomystu.

„Jde vás vystřídat,“ — řekl smutně Jiřímu, jenž se zadíval láskyplně do mladých, nadšením zářících očí svého nástupce.

„Bude tu administrátorem in spiritualibus,“ vykládal vikář, „a vy, bratříčku, si teď odpočiňte — pohovte — až dojde pense.“

„Ne — ne“ — kroutil Jiří hlavou a vykládal šeptem — namáhavě, jak se těší jako dítě na svůj domov, jak ho to tam táhne, nic ho teď nedrží, tož ať ho jen nechají, kam touží a spěchá...

„A to můžete, když sám tak toužíte, a poukaz

na pensi pošleme za vámi, všechno obstaráme, všechno; ale jen abyste si nepohoršil, cestou neublížil," napomínal zkušený, starý a zdravý ještě vikář a zrakem soustrastným díval se na suchého, nemocí vymořeného bratra-faráře.

Od té chvíle chystal se Jiří s maminkou na cestu.

Poslali nábytek, bedny s knihami, šaty i peřiny.

Bylo smutné jitro mlhavé, chladné. Slunce se ani neukázalo. Jiří vlekl se z fary vrbické naposledy do kostela.

Tisíce vzpomínek dralo se mu do hlavy — tisíce událostí za jeho pobytu ve Vrbici se sběhších — radostných i smutných, ho doprovázelo. Zastavil se několikráte na kratičké té cestě — potlačil v sobě všechno — a vzpomínal si úsilovně na některé tváře... Vyvolával je z minulosti, oživoval vybledlé vzpomínky na ně, otáčel se a díval se po domech a oknech — jen aby na nikoho nezapomněl. To si tak vzpomínal na ty, které tam v ložích smrtelných připravoval k poslední hodině. Viděl před sebou ty hlavy rozpálené, spočívající bezvládně na polštáři — s ústy pootevřenými — uchystanými každou chvíli vypustiti z vězení svého těla nesmrtelnou duši...

Na ně si vzpomínal a za ně ubíral se do chrámu sloužit zde poslední mši svatou.

Po mši svaté, opíraje se o hůl a kostelníka — zamířil na hřbitov... I tam pomodlil se na jejich hrobech, klidně — zbožně — a vracel se pak pomaloučkým krokem k faře. Úsměv přelétl mu tváře, když spatřil před vchodem koníka s kočárkem. „Pojedeme!“ zaradoval se v duchu a byl by jistě vykročil ostřeji, ale vzpomněl si na lékaře, jak ho napomínal, před každou námahou

varoval, hroze mu děsným trestem: chrlením krve.

Ale zdržeti se nemohl, když šel kolem, aby koníka alespoň po krku nepoplácal.

Posnídal v kuchyni, dívaje se stále na matku a divě se, proč pláče, nad čím se rmoutí, když jemu je tak radostno... Vždyť jedou domů — domů...

Kočí chopil se ručního kufru a vynesl si ho ven k sobě na kozlík. Tam stálo u kočárku jen několik žebráků z osady. Nebyli tu starostové obcí, nebyli tu zástupcové úřadů, ani spolky, ani deputace... Jen ti žebráckové stáli tu kolem. Když vyváděla stařícká matka Jiřího z fary, jak ho spatřili, dali se do úpěnlivého pláče. Působil příšerně — jako skřek vran v mlhavém jitru nad mrtvolou — ten nářek ze starých, chraplavých hrdel žen a mužů, do něhož mísil se pláč zvonů z kostelíka vrbického.

„Náš dobrodinečku, náš otče drahý! Kdopak se o nás bude starat — kdo nás živit — těšit...“ zněl zoufalý pláč celou dědinou. Zněl vyčítavě, jako hlas zlého svědomí. Tím hlasem vzbuzeni — vyburcováni — protírali si lidé oči. Prolomilo se cosi v nich a v tom pláči žebráckém poznávali, co ztrácejí v Jiřím. V té chvíli teprve cítili víc než věděli, jak je miloval a jak mu všichni křivdili. Jako světec mučedník jim připadal a počali chápat, že oni ho umučili. Ze všech domů vybíhali, líbali mu ruce, odprošovali ho... ale on se na ně s kočárku usmíval, vlídně, laskavě a s obnaženou hlavou po boku matičky své spokojeně od nich odjížděl — — —

Zvony přestaly znít — na prahu fary stál

mladý kněz, díval se směrem, kde se mu ztratil s očí vozík s koníkem, díval se tam a skoro nahlas pronesl slovo: „ruina“. —

Ale vtom mu tak divoká bolest srdce stiskla, že by se byl dal sám zde venku — na prahu — do pláče.

Obrátil se a zmizel ve faře.

XI.

K polednímu mlha se zvedla a slunce prosvitlo. Jiří s matkou ruku v ruce k sobě přimáčknuti ujížděli po dráze k domovu. Nemluvili. Jiří nemohl i nechtěl současně. V sebe pohroužen, schoulen v teplém vlňáku svojí matky měl přivřené oči a obíral se budoucností. Ani si nevzpomněl na minulo a nic se mu nezdál hořkým jeho osud. Naopak těšil se, radoval v očekávání lepších dnů. Jako bzukot včel dorážel k němu hovor druhých. Jako vzdálené šumění dotýkaly se ty blízké hlasy jeho uší. Neposlouchal, nerozeznával jich, sám sebou se jenom zaměstnával.

Leč když slunce vedralo se až do vozu, probudilo Jiřího, že se narovnal a hlavou přichýlil se k oknu. Usmála se mu tvář a zaradovalo celé nitro. V dáli mihly se mu na šedém nebi ostré obrysy modrých velikánů šumavských. „Ostrý“ — „Javor“ — „Čerchov“ — jmenoval si je s láskou stejnou, jako by volal na dobré přátele svoje, s nimiž se dávno — dávno neviděl. Od té chvíle seděl už nepokojně, rozčileně sebou vrtěl a stále hleděl oknem ven do krajiny, jež jako mraky kolem něho letěla. Cítil blízkost domova a rostla v něm touha, aby už už byl v něm a spokojeně

si oddechl, když konečně slezl a protáhl si přesezené nohy na peronu malého nádraží.

Před ním na příkré stráni ležela jeho rodná vesnička: Kosovec. Ležela tam ve středu rozoraných polí jako hejno ptáků, kteří letěli, letěli, ale doletět nemohli a letem znaveni usedli si na té stráni, aby si odpočali. I on je takový pták unavený, i on jde na odpočinek.

Mocně dojat díval se na ty domečky, stlačené kolem kostela, jehož bílé zdi prosvítaly žloutnoucím listím, jako by se usmívaly.

Za nimi táhl se až k oblakům nahoru přes celý obzor vysoký pruh černého lesa a nad ním hořelo slunce, chystající se zapadnout...

Vzali se s matkou za ruce a vykročili.

„Tak se sem vracíme umřít,“ teskně povídala stařenka při prvních krocích a oči obou pohlédly na veliký, neomítnutou zdí obehnaný čtverec, v němž svítily se pozlacené kříže.

Jiří zakýval hlavou. Ležel tu jeho otec už řadu let, tam v tenkém stínu jednoho z těch četných křížů.

Čím blíže přicházeli, tím volněji šli. Lidé je pozdravovali, vítali a litovali, ale s nikým se nezastavili. Nejtěžším kouskem cesty pro oba bylo, když šli kolem Holubů.

Matka dala se do hlasitého pláče a vztáhla obě ruce k nízkému domečku se dvěma okny v průčelí a se dvěma okénky ve štítu. „Zde jsi se narodil — zde,“ — hořekovala a dívala se na uzavřená vrata, jež vedla do dvorku.

Jiří se zarděl, vzpomněl si živě na návštěvu své matky, když dávali jim tohle stavení na prodej.

„Dej nám! Půjč nám! Pomoz nám,“ — slyšel teď znovu věrně její tehdejší hlas a nepomohl —

neměl — nemohl — a dívat se musil, jak jim tehdy chalupu prodávali. Prodávali ji — a rozehnali je. Sestra mu umřela ve Vídni na službě, o bratru neví, otce vynášeli už z podruží na hřbitov — a on s matkou se sem teď vrací — zas do té světničky — kde matka bydlela, než jela za ním do Vrbice, do té, kde otec skončil...

Zatáhl matku a oba zahnuli jiným směrem, k domku naproti — kde už je domácí upozorovali a běželi jim vstříc.

„Tak jen k nám — k nám! Jako domů —“ vítali je, vyčítali, proč nic nepsalí, že by byli přijeli, a tím radostným křikem vedli je do světničky s malým přístěnkem, kde měl ztrávit Jiří na odpočinku zbytek svého života. Těšil se naň. Věděl, že prožítí ho chce klidně, zbaven prací, které rád konal, ale jež pro vleklou chorobu svoji nemohl konati, že ho zde nebude tížiti svědomí, že nemocí svou něco zamešká, pohorší, pokazí. Bez starosti bude — jen co mu pensi vyměří — rozpočte si všecko — urovná — poplatí — a přichystá se s matkou ke smrti...

„Jen ta pense aby už přišla —“ vzdychala matka, počítajíc několik stříbrných zlatníků, jež jim ještě zbývaly po přistěhování na živobytí. Lekala ji myšlenka, že by se zde v domě — jako matka kněze — musila snad dlužit...

Modlívala se vroucně, „aby to už přišlo“ — a tím vroucněji, čím více sesychal se její malý poklad.

A přišlo to ještě včas, ač poukaz na pensi Jiřího bolestně překvapil. Čekal jistě, že cestou milosti dostane alespoň šest stovek — a zatím byla mu vyměřena pense — ježto nebyl knězem celých třicet roků — čtyři sta čtyřicet zlatých.

„Tak ne padesátku měsíčně“ — počítal si rychle, „ale jen něco přes třicet — tři desítky“ — opakoval a rozvažoval... bída se mu smála do očí... brala mu časopisy, které rád četl, vzala matce posluhovačku, kterou jí chtěl zjednat, a jemu lepší sousta, jež chorému tělu chtěl popřát. Toho se rázem, v té chvíli, kdy úřední výměr se mu v ruce octl, musil zřít. Zřekl se toho a rukou chvějící psal první kvitanci na plat pensisty „na 36 zl. 66 kr. slovy: třicet šest zlatých šedesát šest krejcarů r. č.“ — — — zaplatil kolek, poslici a zbytek odevzdal celý potěšené matce.

„Zlatku na den — řekl si — a několikrát si to tvrdé, triviální slovo opakoval — „jako nádeníku“ přidával k tomu a hořkost šířila se v jeho duši. Chytalo to v něm... hněv a zlost šířily v něm požár. S podrážděností chorého a umíněností člověka zklamaného myslel na tu svoji bídou pensi.

Rozčiloval se. Jako vichr před bouří sbírá prach a ve víru jím točí, tak jeho rozčilení zakalovalo mu jasný rozhled a ze dna duše zvedalo všechny myšlenky, jež v sobě jako hříšné vždycky tlačil, tlumil. Co dal církvi a státu? Ptal se v té bouři. Všecko, co měl. Rychle dával a rád. A teď s té lodi, na které se u vesla dřel, hodili ho přes palubu, vysadili na ostrov a pluli vesele bez něho dále.

K boji neschopného vynesli ho z areny, zraněného. Plantážníci propustili udřeného otroka a dali mu zlatku na rýži do žebrácké dlaně. A v bolesti, jež ho zmáhala, nehrabal se víc ve svých myšlenkách jako jindy, kdy je přebíral jako zrní, jež chceme sít.

Povoloval uzdu a seděl zhroucen na židli u ka-

men, díval se do té propasti, kterou má každá duše lidská, ze které vycházejí otravné páry a jež jmenuje se závist. Je to doupe plné jedovatých plazů, ale zavalené těžkým kamenem živé víry v Boha, aby se nemohly dostat na svobodu. Zrakem hrůzoplým díval se Jiří, jak se nyní, teď ve stáří, kdy se toho nejméně nadál, ten těžký kámen nadzvedá, viklá, ač celou silou rozumu a vůle jej tiskl dolů. Slyšel sykot a skulinami pod ním všude svítila zelená očka zlých, hříšných myšlenek. Přivíral oči, tiskl jejich víčka k sobě, zakrýval si je dlaněmi a přece viděl jasně, jak kolem něho jako kolem žebráka u cesty uhánějí nádherné equipáže se zlacenými uzdami, jak vjíždějí do vysokých paláců, viděl zlaté kříže na dlouhých zlatých řetězech, oslepovaly ho zářící drahokamy, zasazené v těžkých, zlatých prstenech...

Mávl rukou, aby to vidění odehnal. Ale jako by byl mávl čarovným proutkem, spatřil divadlo jiné. Viděl legie kněží v úporném boji s nevěrou, požitkářstvím, přepychem — s hříchem. Celý svět žene se proti nim a oni zmužile stojí na předních strážích. Za nimi tulí se víra, čistota, spravedlnost a láska k bližnímu a volají: „braňte nás!“ — „Chraňte nás!“... Viděl sebe — a nejen sebe, ale tisíce svých kněžských bratří, zakopaných v bídných vesničkách v horách, na chudých farách, kterak v úporném boji poházení, pokryti jsou spíláním, opovržením, blátem a špínou. Jsou to vůdcové církve bojující, ale přece jen strádající bídou, zmírající nedostatkem. Celou tu nouzi kněžskou, o které svět neví a které by ani nevěřil, cítil dnes — v tomto okamžiku — na svých bedrách. Viděl se po celé svoje kněžství zápasiti o haléř — odpírati si to a ono — počítati a děliti

hromádku peněz s úzkostlivou péčí na tolik a tolik dílů měsíčně... Uštvalo ho to všechno konečně — stojí zde — kněžský invalida — a co má za vše? Čtyři stovky...

„Zlatku denně“ — povzdychl si zas — a zas jakoby dmychl do toho požáru, chtěj nechtěj srovnával svůj život s jinými — „mají řadu pokojů, velkých, vysokých, koberci postlaných, měkká lože, pohovky plné pokrývek, hebkých, vlněných a jiných.“

„Bratři jsme — synové jedné matky — matky — a je ona spravedlivá?“

Tu se přehouply jeho myšlenky. Viděl skleněným oknem v přístěnku svoji matku schýlenou, kterak velkými stehy látá mu tam zimní prádlo...

„Je matka nespravedlivá?“ — ptalo se ho svědomí. I jeho matka — ta stařenka tam — dala jemu víc než ostatním dětem, „ožebračili nás pro tebe“ — „pána chtěli z tebe míti“ — „dřít abys se nemusil“ — vyčítali mu jeho rodní bratři a sestry, a právem. I jeho rodiče dali mu víc než ostatním — víc — mnohem víc — tisíce je stál — a ani stovky nedostalo se na ostatní. Tu vedle matky viděl i mrtvého otce. Vzpomínal si, jak se dřel nebožtík tatínek, jak padáje pod prací znovu vstával a síly si dodával myšlenkou: „to pro to dítě, aby ono se mělo jednou lépe — nahradí to nám i ostatním jednou“ — „abych se měl lépe“ hořce se usmál — „aby mě tak viděl tatínek nebohý“ — — — ohlédl se po prvé nazpět — až na své nejkrajnější doby studií.

Vzpomínal si na to dření v pravém slova smyslu, když jako jedenáctiletý hoch mučil se latinskými konjugacemi a deklinacemi. Když jeho

vrstevníci pili čisté, bezstarostné mládí, on sedal s Kořínkovou gramatikou v klíně aneb se skláněl při svitu lampy nad řeckými tvary nepravidelných sloves. „Uč se, uč se — ať nejsou marné ty peníze — ať nepropadneš,“ — zněla mu v uších ještě starostlivá slova rodičů — pociťoval znovu každou trému před zkouškami, zřel probdělé noci nad knihami před maturitou, viděl se v semináři u haldy archů, zapáchajících litografickým inkoustem, prolétl dobu kaplanování a slastí vrbického faráře a divoká touha se ho zmocnila: kéž by byl býval raději rolníkem. Zde, na té chudé půdě šumavské, ale na své, byl by oral a sil, byl by silen a zdrav, šťasten, prostý, nevědomý. Tyhle roje myšlenek, ta muka duše stále myslící a pozorující, to vše bylo by zůstalo stlačeno pod prahem vědomí, přes ten práh by byl kráčet klidný, nevědomý jako jiní, měl by teplo krbu rodinného, v středu svých by umřel — a jak bude teď? — Tu zahleděl se opět na matku jako věchýtek stočenou nad šitím u okna — utahal je všechny i sebe — „ó, měl jsi býti rolníkem“ — vykřiklo to v něm — probudil se v něm sedlák — ovanula ho vůně zorané země, selská krev jeho předků, jejich síla, láska k půdě otcovské, ke hroudě ozvala se v něm. —

„Chybil můj otec?“ — „Minul jsem se s povoláním?“ optal se a červ nespokojenosti hryzl ho, až se zachvěl.

„Ba, je to hřích, býti nespokojenu se svým stavem,“ vzdychl těžce...

„Ale jeden zlatý, zlatku za to všechno“ — leč bylo už po bouři — darmo už ho štválo pokušení...

„Je to hřích — hřích — záviděti, nespokojen

býti — vždyť mi to stačí snad — stačí snad zlatka — víc denně nesmíme“ — krotil v sobě všecko a jeho vyschlé retы, tenké jako dva lístky na kolozubých čelistech se chvěly, šustěly, propouštěly slova modliteb... Ten kahan z chodby seminářské — Kristus — se mu zjevil. Vstal a vzal se stolu tenkou knížečku: „Křížovou cestu“... Rozjímal o ní — šel s Kristem ulicemi Jerusalemskými — nebyl „honoratus“, ale — „oneratus“*) — četl a opakoval si o Kristu ta dvě slova, zněla mu zvučně, hudebně. Šeptem si je broukl. Hrál si jimi jako dvěma sobě podobnými míči — pohazoval je — chytal — přemýšlel o nich a uklidňoval se. Šťastně přehrnala se bouře. Přešla, spláchla, vzala s sebou s jeho duše všecko nízké, všechnu špínu, všechnu závist a nízkost.

Síly mu ta úvaha dodala.

Byl rád, že je tak chudým a ubohým. — „Jsem Kristu podobnější,“ řekl si radostně — „než kdybych měl na hlavě mitru zlatou, v ruce stříbrné pedum a zahalen byl v hedvábný purpur s vlečkou, až by ji páže musilo za mnou zvedat... trnovou korunu na hlavě — třtinu v ruce — a tělo nahé, nahé — neoděné“ — spínal ruce před křížem modle se ke Kristu srdcem vděčností naplněným...

Nezáviděl — nereptal, ale trpěl. Jenom smutnou byla duše jeho až k smrti už — a toho smutku zbýti se nemohl. Nezrodila se v něm už žádná veselá myšlenka, žádná světlá naděje, jen smutné, těžké starosti o chléb vezdejší letěly truchlou jeho duší a bída stála nad ním, práskala

*) Slovní hříčka latinská, česky asi: „nebyl čten, ale dřen“.

dlouhým bíčem a hnala ta hejna smutných myšlenek jeho hlavou.

Hůře a hůře mu bylo. Nepřinesl ani rodný kraj úlevy, tím méně úplného uzdravení. S počátku se zdálo, že změna vzduchu a radostná nálada zadržuje prchající síly, ale když zlá, horská zima zabouřila Kosovcem, nemohl Jiří ani vyjít a několik neděl docela proležel a jediným jeho hostem byl lékař s místním panem farářem.

Minul rok a měl zaplatiti nájemné... byt za sebe a svoji matku — zaplatit je chudým, dobrým lidem, co u nich našli přístřeší. Jeden měsíční plat chtěl ušetřit, aby jim zaplatil; odkládal stranou svědomitě groš po groši, ale v zimě, když musili kupovat více dříví, teplé šaty, platit lékaře, prostonal to všechno.

„Kde vzít? Kde vzít?“ radili se s matkou, jejíž pohled upřel se na skříň naplněnou knihami.

„Vždyť jich nepotřebuješ,“ — řekla mírně, ale slovo „knihy“ nevyslovila. Věděla, jak mu přirostly k srdci.

Odvrátil se a neodpověděl. Chodil smutně několik dnů. Zastavoval se u skříně, vytáhl tu a tam svazek — rozevřel jej — otřel s něho prach a postavil na dřívější místo.

Dlouho váhal. Ale konečně na ně došlo.

Plakal, když jednu celou příhradu vyprázdnil a poslal do antiquariátu, jakoby prodával, zrazoval své nejlepší druhy. „Musím, musím“ — omlouval se jim — „hlad mě nutí, hlad — —“.

Pak už se stěhoval balík za balíkem. Napřed prodal ty, které mu byly lhostejnější, pak došlo na ty, kterých si vážil, až konečně přišly ty, které miloval. Ó, těžce se s nimi loučil. Byly to knihy, které už jako student mladý si koupil. Vzpomínal

si nad nimi jak šetřil, než měl zlatku a mohl se rozběhnouti ke knihkupci na náměstí a koupiti si „Babičku“ — „Jarohněva z Hrádku“ — svazek básní — překlad nějaký... Ví, že si nikdy nekoupil ani třešní, ani doutníků — každý krejcar ušetřil na knihy. A co pro ně zkusil, jak se doma jen vadívali, proč je jen kupuje — peníze že zbytečně rozhazuje... Na ty už teď došlo. Na miláčky jeho srdce, které tak draze si kupoval. Líbily se mu v těch starých vazbách, s prostým jednoduchým tiskem na obyčejném papíru, — jiné — jiné než dnes se házejí na literární trh — skromnější a proto lepší... miloval je a prodával je... Jak mu tedy bylo?...

Zbyla mu jen bible — breviář — a zlatá knížka o následování Krista. To druhé prodal, i skříň po nich si odvezli lidé.

Když se ho někdo tázal: „a kam jste dal svoje knihy — tolik krásných knih“ — sepiál ruce a smutně sípal: „Snědl jsem je, příteli, snědl.“ —

Nebylo víc, čeho by se zbavil, co by prodal. Byl vděčen, když přišli lidé, aby jim napsal dopis, nebo jen adresu na psaní synovi na vojně a když matce přinášeli vajíčko, kousek chleba měkkého, krapek mléka, jak kozu podojili.

Byl vděčen, když z fary poslali mu chutnější sousto, několik jablek, láhev vína...

Byl vděčen za almužnu. Byl žebrákem.

„Tak půjdu — už jsem mluvila s poklasným — aspoň na to dříví, abych vydělala,“ — řekla mu dnes po obědě maminka.

Zarděl se studem a zavrtěl hlavou.

Ale za chvíli ji viděl, kterak sehnutá opírá se o hrabičky a kráčí k panskému dvoru, kde před vjezdem stála kupa ženských.

„Jde“ — díval se za ní vypouleným zrakem — „jde se dřít — na něho dřít — i teď ve stáří — jak je té matce asi — jak? — a jak s úsměvem šla — a on nemůže pomoci — nemůže říci: „není toho třeba — nemusíte“ — — — myslil, že pukne mu srdce, když viděl svoji matku, jak šla hrabat na panské, aby večer přinesla si desetník za půldne.

Tak ho bída na kříž přibíjela.

.XII.

Do Kosovce přijížděl opět pan doktor.

„Kdopak asi stůně — jede sem doktor,“ — ptávali se lidé vyhlízejíce zapocenými okny na zasněženou náves.

„A že se ptáte? — Kam by jel než ke Krutínům. Tam stůnou oba — i teta Holubka i její pan páter“ — odpovídali jim a soucitně dodávali: „Nešťastní, ubozí lidé.“ —

Opravdu po několik dnů přijížděl lékař k Jiřímu léčit jeho staříckou matku. Mdloba na ni přišla, náhle zatočila se jí hlava, jak stála u kamen — nohy se jí rozetřásly — neudržely ji a upadla. Od té doby nevstala... nic ji nebolelo — na nic si nestěžovala, nic si nepřála — jen podřimovala...

Domáci z útrpnosti jí i jejímu synu sloužili. Ten seděl u lože matky a díval se na její scvrklý obličej a na zapadlé oči, potažené víčky jakoby pavučinami.

„Dohoří — dohasne — věk dlouhý ji stráví,“ — slyšel slova lékaře — „a co on? Co on si tu bez ní počne?“ — to se optal sám, ale na něho se smrt, jež tu táhla kolem, ani neohlédla. Na matku teď sahala.

Modlíval se za to, aby stejně umřeli. Kdyby on

byl umřel dřív — co by si byla počla matka... Ani tu zlatku denně nebyla by měla... se žebráčkou holí v ruce byla by chodila po číslech rodnou vsí, kde mívala druhdy stateček.

„A umře-li mu teď matka, co on tady bez ní? Kdo se ho ujme tak nezištně, zadarmo kdo poslouží?“ Zas tak zoufale se ptal.

Ustrašen, polekán se díval, jak matku zaopatřoval místní pan farář svátostmi umírajících, jak volněji, pomaleji dýchá, řidčeji se probouzí, nemluví, nehýbe se — umírá.

Seděl u ní při smrti s růžencem v ruce, modlil se při ní, když v rakvi ležela, nic se jí nebál, ba přál jí to odpočinutí věčné. Viděl ten klid v její tváři s úsměvem na zapadlých rtech... dobře se má... Radoval se, že on to byl, který dochoval ji k smrti a ne opačně. Děkoval Bohu, že on se může dívat na smrt své matky, a že se nemusí dívat matka na smrt svého dítěte. Viděl v tom přirozený postup.

„Teď je teprve řada na mně,“ vzdychal si jen toužebně. Ale přece potom na hřbitově, když nad černým rovem zahoupala se dlouhá rakev, když klesala níž, níž, ztrácela se víc, víc, natahoval hlavu i ruce po ní, ohýbal kolena, skláněl se, klekl do černé, vykopané země, pláč jím trásl a zmítal jako vichřice stromem v širém poli stojícím, chraptivé steny draly se mu z chorého hrdla a když k němu přistoupil kněz, jenž obřady vykonával, aby ho zvedl, zakryl si Jiří oběma rukama tvář, zalomil jimi a z úst vyrazila mu chraplavým hlasem slova: „Matko, matko, proč jsi mě opustila“...

Poslední hlasitá slova, která z chraptivého hrdla

se prodrala. Zvedli ho, chlácholili, domů odvedli a uložili.

„Nedal si bránit, nemohli jsme ho udržet,“ omlouvali se pak domácí, když jim lékař vytýkal, proč pustili Jiřího na pohřeb.

Ten ležel teď na loži, horečkou rozpálené jeho tváře a oči se leskly, a na peřině volně ležící ruce držely šátek pokrvavený.

Kašlal krev, to nejhorší, čeho se lékaři obávali.

Jiří to věděl, znal ty jejich pokyny, „jen volně všecko, jen volně, abyste nedostal chrlení krve,“ říkali mu vždycky a dostal je. Pootevřel oči a podíval se na ty rudé skvrny. Ležel rovně naznak, na prsou ho tlačil ledový obkladek, a chvílemi polykal s odporem kousky škrobu.

„Je po nebezpečí,“ povídal mu lékař, „leč šetřit se musíte, při každém prudším pohybu mohl by se nával obnovit,“ pokýval jen hlavou na souhlas, že rozumí, ó jak by se mohl prudčeji hnout! Byl tak sláb, že stěží ruku se šátkem k ústům zvedl. — Ne, ani se nehne. Je rád, že leží, rovně natažen, jako maminka v rakvi, a tu tak přivřel oči i ruce zkřížil, jako je matka měla.

„Je po nebezpečí,“ opakoval si v mysli slova lékařova, „smrt je na čas zažehnána, ale je blízko, číhá a ona přijde, a tak, zrovna takhle uloží i mě do rakve“ a vzpomínal na matku, jak ona se chystala k té chvíli a jak s úsměvem pak s tou smrtí šla, pryč od něho, v jiné světy.

Obíral se kolik dní těmi myšlenkami, polehčilo se mu, sedal už na posteli, když přišel k němu pan farář. Přišel na návštěvu, smuten a vážný, potěšil, popovídal, až zadíval se do špinavé podlahy a stísněným, smutným hlasem řekl:

„Jste teď sám, pane bratře, sám...“ Jiří zakýval.

„A kdo vás má ošetřovat? Prát, mýt, převlékat?“, pokračoval farář, „je to smutné, smutné u vás a dál to tak být nemůže, nesmí, je mi vás líto,“ mluvil trhaně a stále se díval dolů, nechtěl, nesměl se podívat Jiřímu do smutných, sešlých tváří, až náhle vyrazil: „není pomoci, bratříčku, musíte tam, musíte do nemocnice,“ a sám se bolestí nad osudem starého, dobrého kněze rozplakal. Byl sám mnohem mladší a zde na osudech tohoto svého kněžského bratra viděl celou sociální bídu svého stavu. Vstal, naklonil se k Jiřímu, vzal jej za obě ruce, stiskl mu je a hlasem plným opravdového soucitu se mu omlouval:

„Vzal bych si vás k sobě, příteli, na faru“ — tu Jiří se hnul, vyprostil si jednu ruku, objal jí krk nachýleného přítele, stáhl jej k sobě a chvatně mu šeptal: „Půjdu do špitálu, půjdu, sám jsem na to myslel, ale ještě jednou, bratříčku — naposled už — naposled...“

„Hned?“ optal se farář.

„Ne, zítra ráno, zítra — Krista Pána a svaté oleje vezměte sebou, zítra, bratříčku, zítra,“ pustil se krku a schoval ruku pod peřinu, přivřel oči jakoby tvrdě usnul, tak proležel zbytek dne i celou noc až do časného jitra, kdy k němu kněz vešel s Pánem Bohem.

Připravoval se, zpytoval si svědomí k životní, poslední své zpovědi.

Procházel se pomalu svým celým minulým životem.

Navštívil znovu všechna duševní bojiště, na nichž bojoval, krvácel, zvítězil i byl přemožen. Truchlil nad každým svým pádem a děkoval nebi

za každé vítězství. Přešel k myšlenkám, prožíval všechny duševní krise a vášnivé revoluce, jež v něm propukaly a se tišily, jež uspával, utišoval a jež ho časem přece do vírů závratných strhávaly. Díval se na svůj kněžský život. Viděl ten koráb, plný ryzích, zlatých, svatých tužeb naložený, ovršený, až se potápěl. Pak vyjel s ním ze semináře ven. Rozpomínal se, kde to bylo a kdy i proč kus po kuse musel s korábu házet dolů, jen aby se udržel nad vodou a dostal se dál kupředu, aby v bouřích se neutopil, neutonul. I tu bolest, jež se ho při tom zmocňovala, znovu prožíval. Viděl rakve, samé rakve černé, nahé, holé, bez příkrovů. To bylo pohřbů! Všecky je viděl — a v každém šel hned za rakví on sám, samojediný truchlící pozůstalý. V těch rakvích tam ležely ubité jeho touhy, nesplněné, s vytřeštěným zrakem skleněným, vyčítavým, a prázdným, který zoufale volal po vtělení a životnosti.

„Proč jsi nás nechal umřít, proč, proč?“ zdálo se Jiřímu, že na něho volají.

„Vrahu!“ hrozily mu zaťatými pěstmi; Jiří se krčil v peřinách strachem, že ho ubijí, v halucinaci smyslů vztahoval proti nim ruce a bránil se jediným slovem: „Nemohl jsem, nemohl.“

Vstávaly proti němu, mávaly svými rubáši a volaly: „Hrobaři náš, hrobaři,“ a po tom slově zapadly do svých hrobů a Jiří se viděl, jak na ty hroby přivalil těžké, žulové kameny zapomenutí, aby se nedostaly nahoru, jak chodíval ty hroby navštěvovat a modlit se nad nimi, jako se modlí rodičové nad hroby svých dětí. A hle — ony dnes vstaly a přece přišly.

Pak viděl Jiří zbytek svého života — pouhý vrak už, na něm zlomený stožár, zurážená ráhna,

potrhané plachty, jenom ta vlajka vztyčená vysoko nad hlavou — svatá víra vesele mu vlaje — a tam na obzoru už se zjevuje přístav — už vidí maják: krvavýma očima svítí to smrt — dorazí tam s tím vrakem brzičko — a přistane v kraji věčném — — — cítil, jak pluje sám a sám — opuštěn — ale ne smuten... Cítil tu samotu, poznal rázem, že už se octl na temeni svojí Golgoty, na konci životní pouti své — že zbývá mu jediné jen: umřít. Visel na kříži — rány ho pálily — zrakem matným ohlížel se kolem sebe — ale lotry křížované neviděl... Ti se na něho smáli zdraví, usmívaví a tukem funící. Byl sám a sám. Ale nestýskal si.

V té chvíli, když prožíval, zpytoval svůj chudý, nuzný život — na jeho sklonku cítil sice jeho tíži, kterou ho tlačil k zemi, ale touže chvílí zároveň cítil i směšnost toho, co tak často jiným záviděl. Rozuměl jasně slovu: „Marnost nad marností,“ a radoval se, že se k tomu poznání dopracoval, jako raduje se kovkop, když po dlouhé práci najde hledanou rudu... U jeho nohou dole válely se mu tituly, důstojnosti, peníze, dobré jídlo, vzácná vína — — — byl povýšen nad to, cítil, jak lehce se to pluje bez této přítěže a jak snadno se se životem svým, prostým, chudým rozloučí...

S tváří rozjasněnou, s úsměvem svatým uvítal bratra kněze, jenž přišel připravit ho na smrt.

Jiří seděl oblečen na loži a venku stál selský povoz plný hrachoviny, nejlepší z celé Kosovce.

Po dlouhé chvíli vynesla z domu Krutinka náruč peřin, jež po voze rozestýlala a za nimi Krutina s panem farářem vyváděli Jiřího; zastavil se u vozu, hlava mu visela na prsa, neměl síly, aby

ji zvedl. Díval se do země, kam si nyní už z celé duše přál.

Vysadili ho do výše a tam na voze přijal ho čeledín a pozorně ukládal do peřin. Obalili ho, přikryli a za jasného zimního dne odváželi do města do okresní nemocnice.

„Jen na čas — jen na čas tam jedete,“ těšili ho — „vrátíte se k nám, jak přijde jaro — a zas bude lépe“ — usmíval se jen těm řečím — a jak ležel naznak s čepicí huňatou a s ušima pod bradou zavázanýma — otočil po nich naposled oči, jako by je chtěl obejmout — všech obrazy sebou si vzít a odvézt... vtom trhli koně — sníh pod koly zachrupal — a vyjeli. Všichni stírali si slzy a dívali se za povozem.

„Ten už se k nám nevrátí.“ —

„Ba nevrátí“ — povídali si a rozcházeli se.

XIII.

Ležel v čistém, malém pokojíku okresní nemocnice. —

Lékař dobře to věděl. Přijel bez pohromy, šťastně, jízda mu neublížila, naopak zdálo se mu, že ho osvěžila, potěšila. Nasbíral mnoho nových dojmů cestou a jimi teď v tom tichu špitálním se obíral. Milosrdná sestra jako duch jen zjevovala se časem u něho, ale nerušila ho ani řečí ani šramotem.

Líbilo se mu zde a nestýskalo. Obíral se stále svým nitrem, svojí duší. Vzpomínal si, jak vyjeli ze vsi — každou chvíli vyplašili hejno vran — jež patrně na silnici hledaly si hubenou potravu. Spatřil je teprve, až se vznesly do výše a zakroužily mu nad hlavou, pronikavě krákorajíce. Odpouštěl jim — a všem, co v životě minulém kolem něho kroužily — „krákoraly, krákorají“ — řekl si, „protože jiného nic neumějí.“ —

Když jeli kolem hřbitova, vzpomněl si na maminku i na nebožtíka otce. Stýskalo se mu náhle jako dítěti malému, jemuž odešli rodiče a jež zavřeli doma, v světnici, aby s nimi nemohlo.

„Nevzali mne sebou,“ postěžoval si — a zadíval se na hřbitůvek čtverhranný. V slunci třpytil se na něm veprostřed veliký, mohutný, železný

kříž a tělo Kristovo pozlacené hořelo ve slunci jako ohnivě. Svítil mu celý život... v semináři jako kahan — v životě jako věčná lampa... a teď na té jízdě ho vidí v plamenech... ozářeného — skutečného — a jak přijížděli k hřbitovu blíž — zdálo se Jiřímu — že ten Kristus tak se k němu blíží, k němu kráčí — —

I ta krajina kolem celá se mu líbila — byla čistá a bílá, jako ubrus oltářní — veliký, halící celý svět. A pak viděl ten obraz, nezapomene na něj. Podíval se na slunce, ale nepoznával je. Myslí, že je to veliká, zlatá patena, sňatá s kalicha utrpení... Patena, kterou často — ach — denně — míval v rukou, kterou líbal a jíž se křížoval — a na ní? O ano, to je On! Bílým světlem oblit stojí tam ve středu bílý Kristus ve způsobě bílého chleba — a jak Ho i on — kněz Jiří chvějícíma rukama na patenu byl kladl...

Jen k tomu Kristu nesly se nyní všechny jeho myšlenky, obíral se Jím a toužil po Ném. Co ho drží ještě, co mu brání?

„Ach, život to je,“ řekl si Jiří zarmoucen, „jsem k němu ještě přibit, visím na tom kříži dosud. Smuten — sám. Ani lotři tu nejsou křížováni se mnou...“

Ale cítil den ode dne, jak se ty svazy pojící tělo a duši uvolňují. Slábl, jen chvílemi přicházel k jasnému vědomí. Viděl jeptišku, která už komnatu jeho neopouští, viděl svíci rozžatou na stolečku, a u ní stál kříž. Slyšel i hlas, modlící se žalmy...

Umíral... Smrt táhla mu z ran hřebíky, jimiž byl k životu přibit. Přetínala provazová pouta, jimiž byl přivázán. Bylo mu krásně, cítil se volným — volnějším a volnějším...

Rány ho nebolely, oči mu neplakaly — ruce se zoufale nezalomcovaly. Necítil kříže — byl šťasten.

Umíral... Leže na tvrdém loži nemocničním, chytal slova modlíci se jeptišky. „Mír“ — — „pokoj“ — — „odpočinutí“ — — „klid“ — — jak sladká to slova duši žitím unavené... Cinkala mu v uších vábné jako zlaté mince lakomcovi, zněla mu sladce jako údery stříbrných, harmonicky sladěných akordionů, duněla mu velebně jako burácení hromu...

Přestane nouze, přestane psaní suplik, přestane kříž — bude sňat s něho — umře...

Kolikrát myslil už, že umře, a mýlil se. —

Dnes se nemýlí — umře.

„Smiluj se nade mnou, Bože, podle velikého milosrdenství svého“ — — slyšel za hlavou — tíha nesmírná v těch slovech přivalila se naň. Jakoby skála na něm ležela — zdálo se mu, venku že hřímá — země že se třese — stěny kolem že se hýbají — točí — padají — — všecko zmizelo mu před očima — jen ten ohnivý kříž v záři sluneční z kosovického hřbitova míhal se mu tmou před očima.

„Pane, vysvobod' duši mou, — pojď už a ne-prodlévej!“ — slyšel zase slova modlitby... Zhluboka vzdychl otevřenými ústy — — — oknem padla do šeré komnaty hrst paprsků zapadajícího slunce — šikmých, slabých — zimních... široké jejich pruhy, jež se od okna táhly k podlaze, připadly Jiřímu jako most, ježž ruka boží mu hodila, aby po něm duše jeho odešla...

„Lotr po pravici Tvé visí, volá: rozpomeň se na mne... Pane — ku pomoci mně pospěš...“ — bylo poslední, co slyšel Jiří na tomto světě —

skrčil se teď, jako ptáček se schoulil, nohy k sobě přitáhl a očka překvapená i ústa až nepřírozeně se otvírala. Díval se na jedno místo — tam na ty světelné pruhy... snášel se po nich bílý zjev, oděný bílou řízou, kráčející bosou, probodenou nohou... Veliký, bledý, se svatým, vážným klidem, ne usměvavý, ale laskavý, ne přísný, ale s bolestným výrazem v tváři snášel se k němu Kristus. Tak si ho vždy představoval, když o něm vypravoval malým dětem ve škole, i když o něm kázal dospělým v kostele — — přišel až k němu a pronesl slova:

„Ještě dnes budeš se mnou v ráji“ — při těch slovech vstala jeptiška a přiskočila k Jiřímu — ten škytl — zachvěl se a umřel —

Bylť právě pátek a tři hodiny. Na děkanském kostele rozhoupal se veliký zvon Václav a zpíval smutně památku smrti Pána Ježíše. V tu chvíli vydychnul naposledy jeho sluha nehodný — kněz Jiří — vrbický farář na odpočinku.

Měkké prsty milosrdné sestry zatlačily mu oči a uzavřely ústa jako k výčitce otevřená.

Lékař přišel, prohlédl mrtvolu a konstatoval smrt. Vyplnil tištěný blanket „o shlednutí mrtvol“ a do rubriky příčina úmrtí napsal: tuberkulóza plic... To bylo jméno té bytosti hrozná, jež Jiříka zadávila.

Z Kosovce přišel obecní strážník a v malém ranečku přinesl kleriku, ohmataný biret, kolár, rochetku a roztrhaný breviář. Dali mu to všechno do rakve, kterou prostou, jen černě natřenou, s bílým křížem a Kristem ze žlutého plechu uprostřed na víku, přinesli truhláři ještě týž den. Postavili ji na zem. Byla veliká — pohodlně se do ní tělo Jiřího — jako do hlubokého klína —

složilo. Natáhli mu údy, křížem složili ruce, ovinuli je růžencem a ladně upravili záhyby širokého, soukenného taláru.

Ležel v rakvi. Odpočíval po boji — v pokoji. Suchá jeho tvář mu zvolna tuhla. Byla bílá, tvrdá, jako škrobem vyžehlená, jen hlubokými vráskami rozrytá, prolámaná. Kůže jakoby byla přilepena na středu čela, nose a bradě, táhla se jako napiatá k bledým uším. Nad čelem leskla se lysá leb. Život mu vyrval z ní vlasy, jak ho smýkal cestou křížovou. Leckde jich za ním ležel chomáč. Výraz té tváře byl jinak pokojný. Milosrdná smrt sfoukla chmury a polila rety úsměvem svatých.

Duch Jiřího už jistě procházel se vysokými prostory nebes, oděn rouchem bílým a drže palmu v rukou svých.

Sami mučedníci Páně uvítali ho u brány rajske a vedli ke trůnu Beránka, aby tam přijal tu palmu vítěznou.

To jenom tělo jeho snášely zvolna milosrdné sestry po schodech do tiché špitální kaple.

„Odpočinutí věčné dej mu, o Pane!“

„a světlo věčně ať mu svítí,“ šeptala sestra sakristiánka, když rozsvěcovala mu u hlavy olejový kahanec, a poznamenavši rakev svatým křížem tiše na noc odcházela do své cely.

Dobrou noc...

XIV.

Na hřbitově za městem v širém poli už od rána hrobník kopal nový hrob. Kopal ho těžce, odpočívaje každou chvíli a stíraje si s čela mozolnou dlaní rosnatý pot. Půda byla mrazem utuhlá a pak ta země kolem byla ještě novina. Rozšiřovali před nedávnem hřbitov. Starý už smrti nestačil. Jednotlivé patricijské rody ve městě houževnatě bránily si stará místa, kde byla země už kolikráte překopána, přehrabána, slzami přesycena a prachem z lidských těl a rakví promísena.

„Cožpak tam!“ — vykládal hrobník — „tam se to kope — lopatou celý hrob vyházím — i stěny se musí prkny podepřít, aby se země nesesouvala — ale zde na té novině — samý kámen všude...“ rozpráhl se, špičák zarazil a kus uraženého kamene vyhodil z hrobu ven.

Sem, do těch končin hřbitovních nechtěl být pochován nikdo, kdo nemusil... Bylo zde pusto — žádný strom tu nebyl ještě zasazen, žádný keř ani květina. — Kladli sem ty, kteří nikoho neměli, kteří neumírali v lůně rodin, za štkaní a modliteb přátel — ale ty, kteří umírali sami; nejčastěji sem chodily pohřby z nemocnice...

Kosovecký farář, jenž přijel do města dohodnout se o pohřbu, díval se na tu nedokončenou

řadu nových hrobů, z nichž poslední byl určen pro Jiřího. Jako zuby hřebene táhly se od bílé zdi dovnitř hřbitova. Ani drnem nebyly zarostlé, ani sněhem ještě pokryté.

Žlutá, mrtvá, v hroudy umrzlá hlína vršila se na nich.

„Jen co jednou se to překopá,“ začal zas hrobník, „bude pak snazší práce — země zvětrá zatím, zčerná a aspoň tráva se uchytí,“ a vyhazoval opět dobyté kameny.

„Ach Bože, Bože, to je kamení,“ — povzdychl si mladý farář.

„Smrt mu je sesbírala jeho životem a sem zanesla. — Snad jsou tu všechny ty kameny, kterými nebožtík za živa byl tak surově otloukán,“ — napadlo mu a pohlížel dlouho — dlouho na tu hromádku šterku. Viděl ruce, jež tím kamením házely. Byly hrubé i jemné. Kameny z hebkých rukou byly hladší, jako obálky uhlažené, ale zato tvrdší, ty z hrubých byly sprostší, neomalenější, ale ne tak těžké.

„To kamení mu také do hrobu naházíte?“ — optal se náhle.

„I toto!“ zvedl se hrobník od díla — „to vyvezu na kolečku ven, tamhle do cesty — vyspravím jím kus příjezdu ke hřbitovu.“

„Tak — tak!“ řekl jen kněz a odcházel.

Druhý den byl pohřeb.

Ráno kolem desáté vyšel z nemocnice do děkanského chrámu.

Sjelo se hodně kněží. Chudost rakve zakrývaly odznaky kněžské důstojnosti, fialový ornát totiž, pak mešní kniha a kalich s patenou.

Zřízenci pohřebního ústavu snesli rakev s vozu a položili ji na máry v presbitáři chrámu.

Na oltáři chvěly se plameny četných svící smutečních a kouř kadidla při slavných requiích jako soumrak válel se pod klenbou.

Po mši svatě měl farář z Kosovce dojemnou řeč o andělské čistotě, svaté trpělivosti a veliké obětavosti v Pánu zesnulého.

Lidé dojati plakali, ale když mrtvolu vynesli z kostela znovu do vozu, osušili si oči a libující si pěkný zimní den, bavili se lhostejně o všedních věcech.

Dovezli nebožtíka na hřbitov, kostelník sundal s rakve ornát s kalichem a knihou a rakev spustili do hrobu:

„Rozžehnejme se s tím tělem,
pochovejmež je s pokojem...“

zpívala staročeský chorál hrst zpěváků u hrobu.

Lidé už odcházeli — někteří ani neslyšeli už slova poslední sloky:

„Kriste pro své oslavení,
dej nám hříchů odpuštění...“

jiní však tlačili se ke hrobu a chvatně házeli zmrzlou hlínu do hrobu, v níž více a více mizela rakev s tělem Jiřího — —

Konečně hodil si i hrobník lopatu s motykou přes rameno, svinul provazy, uložil to všecko do márnice, zamkl hřbitovní vrata a oddychl si. Jeho práce pro dnešek byla skončena.

V tu chvíli zapadlo slunce, jemné šero večerní jako modravý závoj položilo se na hory — dooly, houstlo a temnělo, proměnilo se v černou noc, temné mraky připluly tiše od tmavých lesů a jemné vločky sněhové, veliké jako lístky šípko-

vého květu pomalu snášely se k zemi, padaly po celou noc, až přikryly do rána i nový, čerstvý hrob u zdi městského hřbitova...

I na hrobech kvetou někdy něžné pomněnky. Obyčejně je tam sázívají a slzami zalévají vděčné děti, často i nevděční dědicové nechají je tam vysadit k vůli slušnosti, aby nebyli pomluveni.

Hle, i nad hrobem vrbského faráře rozkvetly dvě takové útlé květinky. Sama nejdůstojnější konsistoř dopsala farnímu úřadu v Kosovci, aby po zemřelém knězi Jiřím ihned poslal arcibiskupskému semináři čtyřdílný breviář a přímo konsistoři jeho intenční knížku.

A skoro současně dostal kosovecký obecní starosta obsílku k okresnímu soudu k vůli pojednání o pozůstalosti kněze Jiřího.

„Tak si na chudáka přece někdo vzpomněl,“ usmál se farář, u něhož se zastavil pan starosta na poradě.

„Když ne za živa, tak alespoň po smrti,“ přikývla radostně hlava obce, „co mám na úřadě říci?“

Farář se zamyslel a po chvíli se opět usmál: „Řekněte třeba, že kde nic není, ani čert nebere.“

„Ano, to bude nejkratší,“ usmál se i starosta a s veselou pustil se k městu.

„Napsal jste tuhle na náš dotaz, že ten farář pensista nezanechal žádného jmění,“ uvítal ho pan okresní soudce a vyhrábl ze spousty aktů po délce přeložený půlarch papíru.

„Ano, napsal, podle pravdy napsal,“ přisvědčil starosta.

„A víte to jistě?“

„Jistojistě.“

„Testament se po něm nenašel žádný?“

„Nenašel.“

„Víte, znám ze své praxe případy, že hospodyně spálila poslední vůli farářovu a ukradla všecky jeho úspory.“

„Jeho hospodyně umřela dřív, než on.“

„Tak ho' mohl okrást jiný.“

„Nemohl,“ zavrtěl hlavou starosta tak rozhodně, až to pana soudce popuzovalo.

„A proč by nemohl?“ vybuchl prudce.

„Protože nic neměl a kde nic není —“

„Snad přece měl kapesní hodinky, nábytek, šaty, prádlo, peřiny —“

„Kdepak!“ mávl rukou starosta, „všecko to projedl a prostonal, hodinky už dal před rokem domácímú místo činže, to ostatní se rozebralo za různé službičky, peřiny si nechal špitál, kde umřel.“

„To je podivné,“ vrtěl hlavou pan soudce, „kněžím se přece vede dobře, mívají peněz jako želez.“

„Tenhle neměl ani groše, náš farář mu koupil rakev a vystrojil pohřeb ze svého, aby ušetřil nás, poplatníky.“

„Tak musil za živa pít a karbanit,“ dopálil se soudce, udeřil archem o stolec, namočil pero a pustil se do psaní.

„Dost možná, dost možná,“ svědčil starosta, aby dalším odporem nepopuzoval rozčileného soudce a jednání zbytečně nezdržoval...

Pak všecky pomněnky povadly. Nikdo ničím už si na kněze Jiřího nikdy nevzpomněl. U jeho hrobu za bílou hřbitovní zdí vládlo ustavičné ticho, nikdo se tu nikdy nezastavil, žádný nápis tam nepovídal, kdo v té šedé zemi odpočívá, byl to hrob bezejmenný, a protože život miluje někdy

podivné náhody, jenom plechové číslo zapíchnuté do hlíny rezavělo v nohou toho řadového hrobu a bylo to opět číslo 104, které vyšila švadlena červeně jakoby krví na každý kousek prádla, když před lety nebožtík vstupoval do semináře.

Ano, prostý řadový voják církve bojující, kněz asketa a věrný učedník svého Mistra a Pána spí tu tichý sen...

Co záleží na jiných jménech a titulech?

Odpočívej v pokoji!

D o s l o v:

-- — věřím ve svatých obcování, hříchů odpuštění, těla vzkříšení — život věčný. Amen. — —

ŽEBRAČKA

I.

Na obecní úřad v Holicích přišlo poštou velké úřední psaní. „Je na recepis,“ upozorňoval starý Háša, když je tahal z odřené tašky kožené a podával panu starostovi.

Psaní bylo německé, starosta mu ani za mák nerozuměl, a v celých Holicích nikdo. Až v neděli ve Vrbici zašel si s ním po mši svaté ke kupci, a ten mu je přeložil. Ale mnoho ho ten obsah netěšil... Už je aspoň tak opatrně nedával do obálky a do knížek modlicích, aby se nepomačkalo, ale shrábl a prudce je skládal, až mu papír v ruce praskal a zle se při tom kabonil.

Správa vídeňského nalezince totiž ve psaní vyzývala obecní úřad, aby do 14 dnů poslali spolehlivého muže pro nalezenku Rozálii Chorou, šestiletou dceru Anny Choré, příslušné do Holic a zemřelé dne toho a toho...

„Žebrota mizerná,“ uplivoval si po cestě, přehazuje zlostně porculánovou dýmku v ústech z koutku do koutku, „jen se vším na obec. A kdo je ta obec? My, sedláci, poplatníci,“ huboval dále a vztekle tloukl sukovkou do tvrdé silnice. Chvilími chytil porculánku do ruky a červenými rty prudce stříkla bílá slina do šedého prachu.

V tak mizerné náladě došel domů a poslal strážníka hned po výborech.

„Tak, kdo tam pojede?“ ptal se pak v plné schůzi obecního výboru.

„A kdo by tam jezdil? Škoda peněz, ještě přidělávati výloh. Copak je to princezka nebo komteska? Však oni si ji nenechají, dají ji na vlak a přijede až do města, a tam si pro ni doskočí tuhle policajt,“ prudce mluvil mlynář Hůla.

„Ba právě,“ svědčili druzí, „nenechají si ji, nenechají.“

„Tak, co s tím psáním, co tam mám odepsati?“ ptal se starosta.

„Nač odepisovati? Hodte to do kamen a nechte to běžeti, až jak bude dále. To já jako starosta vždy nechal všechno hezky odležet, a vy hned k vůli takové hlouposti nás honíte do schůze,“ křičel mlynář.

„Pravda, božská pravda,“ kývali druzí a vstávali. —

„On se za starostu nehodí,“ bouřil mlynář potom v hospodě. „Bojí se moc pánů, je moc úřední, neumí si dupnouti.“

„A co by výloh zbytečně obci nadělal,“ křikl do toho první radní.

Ztichli teprve, až starosta sám přišel a přisedl..

Uplynuly asi tři neděle.

Z nádraží blízkého města jel k Holicům kočárek. Byl krytý, a lidé neviděli, kdo v něm sedí. Jen na kozlíku smažil se v červnovém slunci starý Vincek-koníčkář. Znali jej všichni. Vozíval sem k nim židovské cestující, soudní komise a výletníky.

V Holicích zajel kočárek na dvůr k panu starostovi.

Nebyl tam nikdo doma, jenom děti a ty letěly hned všecky na louku: „Tatínku, tatínku, nějaká paní v klobouce s holčičkou přijela k nám,“ křičely už zdaleka.

„Zase něco!“ broukl starosta. Dosekl řad a praštil kosou do posekané, vadnoucí trávy.

Cestou k domovu oblékal si kabát a zapálil dýmku. Děti zase letěly před ním.

U nich doma na záspi netrpělivě přešlapovala cizí paní.

„Tuze spěchám, abych nezmeškala vlak,“ hned volala na vcházejícího starostu, který ji pozdravil u něho neobvyklým: „Má úcta!“ Udělal to jen proto, aby ta měščka viděla, že zná mrav.

„Já jsem opatrovnice z vídeňského nalezince,“ představovala se paní plynou česťinou. „Doprovázím tuhle nalezenku, Rozálii Chorou, do vaší obce.“

„A tak!“ hvízdal starosta a narovnal se, „tak to přece ten mlynář věděl,“ projelo mu hlavou a díval se zlostně na malou plavovlasou holčičku, bílou jako křída a s očkama tak pěkně modrýma, jakoby je z oblohy byl vykrojil.

„Na tomto papíru musíte mi stvrditi, že jsem vám ji správně odvedla a tuhle máte účet za cestu, ten zase já potvrdím, až mi zaplatíte,“ a strkala starostovi do mozolné ruky dva popsane pŭlarchy.

Starosta mlčky se natáhl a ze světlíku nade dveřmi sundal klíč. Otevřel a sám první vešel dovnitř.

Za ním vedla opatrovnice postrašené dítě. „Já jsem Táboracka,“ drmolila cestou, „a teď na zpá-

teční cestě ráda bych se stavěla doma. Proto spěchám tak... Kočí, doneste sem ten uzel!"

Vincek slezl s kozlíku a donesl balíček prádla. „Ta si dá posloužiti," bručel, vraceje se zpět ke koníčkovi.

Starosta přistoupil k svému úřednímu stolku, který stál v rohu světnice a byl celý poházen různými lejstry.

„Tak, který mám podepsati?" optal se ještě jednou, drže oba papíry v ruce.

Přiskočila hned až k němu. „Tenhle, tenhle prosím, a tento druhý je účet," ukazovala ochotně malou ručkou, stlačenou v hedvábné rukavice, z níž vanula vůně kolínské vody.

Starosta se podepsal, přitiskl obecní razítko, a podáváje jí stvrzenku, usmíval se trochu rozpačitě: „Tak pěkně děkujeme za to doprovolení a pozdravujte tam ty pány, že tolik peněz právě v kase nemáme."

Tu sebou trhla. Strach jí usedl v očích a díval se z nich na starostu. „Že ne?" optala se rychle. „Ale to si je musíte ihned někde opatřiti. Čekati dlouho nemohu, zmeškám ještě vlak," a hlas jí pláčem měkl.

„Opatřiti? A kde?" optal se klidně starosta. „Vždyť je přede žněmi, možná, že v celé vsi všichni, jak jsme dohromady, tolik hotových peněz nemáme. Dnes už je neseženu."

„Ale musím je míti, musím, musím. Vždyť to tam máte, přečtete si to aspoň," tloukla rozčilená malým paraplíčkem o vyšlapanou podlahu.

„Mno — musím, nemusím. Tak si je vezměte," rozkládal už také starosta. „Ostatně už se staly všelijaké pády. Počkám, až co řekne výbor, a bude-li to mus, pošleme je úředně c. k. poštou, tak —"

„Ale prosím —“

„Nu, a milá osobo,“ ustříhl jí nyní řeč u samých úst, „sušíme sena, každá chvíle je vzácná. Buďte hezky zdráva a s Pánem Bohem.“ Hodil si dřevavý, slaměný klobouk do týla a zaměřil ke dveřím.

Cestou vzal Rozárku za ruku: „A ty půjdeš se mnou a zůstaneš zatím u nás“ a venku jí ukázal na své děti. „Jdi a hraj si s nimi!“

„Ta toho ví,“ smála se zlostně opatrovnice. „Na tu musíte německy. Česky nerozumí ani slova.“

„E, však ona se naučí,“ zase už klidně mluvil starosta, zamykaje dům. A když byl za stodolou, už slyšel hrčeti kočárek návší.

Seděla v něm sama opatrovnice, ale smutná a zlostná celá. „Je to palice, ten hloupý strýc, nedá a nedá se ohnouti,“ zlobila se, hledíc do malé taštičky, kde ležela retúrka do Vídně a běhalo se několik stříbrných mincí.

Zlatý sen o domově letěl jí z hlavy... V duši jí bylo smutno, jakoby zpěvavý pták byl jí uletěl. Tolik se těšila na domov. Chtěla se tam ukázat v klobouku, rukavičkách, se slunečníkem. Jak by se byli za ní ohlíželi, o ní mluvili, záviděli. A všechno to jí zmizelo, ztrácelo se.

Kočárek ji odvážel smutnou, rozladěnou zpět.

Za ním zvedal se prach z vyjetých kolejí na bílé silnici, a v polích a lukách s obou stran zvedali lidé od práce zpocené, opálené hlavy a zvědavě hádali:

„Kdopak to asi byl?“ — „U kohopak byli?“ — „Copak asi chtěli u nás?“

Zvířený prach zvolna ulehal si do zelených škarp silnice, a lidé skláněli se zvolna k dílu.

Ale večer už každý v celé vsi věděl, že dnes přijelo na obec to vídeňské dítě.

„A jako hraběnka se přivezla, v kočáře!“ vykládali, kteří viděli přijížděti a odjížděti kočárek.

Týž den večer sešel se u starosty výbor. Na tuhle schůzi v duchu se těšil pan starosta.

Jak začali, hned se mlynář chlubil: „Tak, co jsem řek’? Nechali si je? Jen se nebáti, a vy byste, starosto, hned poslouchal, posílal, útraty obci dělal.“

„Ba právě, tak, tak,“ kývali druzí.

Ale starosta se jen štířil, smál se pod kůži a říkal si: „Naběhnouti je nechám, naběhnouti.“

„Nebýti vás, pantáto, dvacítká mohla býti v pekle,“ lichotil mlynáři nějaký baráčník.

„To mohla, to mohla!“ tvrdil svorně celý výbor.

„Nu, ono to tak zadarmo také nebylo, a teprve se ukáže, kdo měl pravdu, mlynář anebo já,“ zvolna, ale hlasem jistým, hrdým začal starosta tahaje nějaký papír z kapsy.

Oči všech upíraly se v tu chvíli na něho.

„I stakra!“ uklouzlo prvnímu radnímu z otevřených úst.

„Ona totiž ta opatrovnice přivezla dítě a dvě lejstra. Jedno bylo stvrzenka, že dítě řádně odvedla. To jsem podepsal a ona si je zase vzala s sebou. Ale tohle druhé nám tu nechala.“

„A co je to,“ nemoha se přemoci, vykřikl mlynář a sáhl po tom rukou. „I vždyť je to německé,“ a už zlostně praštil papírem o stůl.

„Ano, německé, ale už vím, co to je,“ cenil zuby starosta. — „Řekla mi to ta ženská z Vídně a na samý večer tu byl žid. Dal jsem mu to přečísti a ten to také potvrdil.“

„Tak, co to je, co to je?“ křičeli už všichni.
 „Co to je! Účet je to, účet na 42 zl. a ještě nějaké krejcary,“ vyhrklo konečně ze starosty.

„I pro pána krále,“ zabědoval radní. Jen mlynář potřásl zamoučenou hlavou: „To nemůže býti, to je mýlka, nepošleme nic.“

„Jakápak mýlka! Tady to máte. Je tu kolik stál dovoz na nádraží, kolik dráha, oběd, večeře, noclehy ve městě, snídaně, dovoz z dráhy, všechno pro dvě osoby a jak maštěné,“ rozkřikl se nyní doopravdy starosta. „S tím nejsou žerty. Nepošleme-li do týdne, budou žalovati a nadělají nám útrat. Nezbývá nic, než teď zaplatiti a poděkovati se tuhle mlynáři za dobrou radu,“ štípl na konec a jakoby nic, optal se zase klidně:

„A teď, co s dítětem?“

Dlouho se o tom radili.

Výsledek všech porad a hádek oznamoval strážník v neděli ráno; lidé otvírali rychle okna, vybíhali před stavením, a děti běžely až k němu, sotvaže na buben zarachotil. Dívali se mu všichni do vousatých úst, když odkašlal a chraplavě spustil: „Všeobecně se ve známost uvádí, že dnes odpoledne ve tři hodiny bude u pana starosty veřejná dražba na to nové dítě z Vídně.“ Udeřil ještě několikráte paličkami a unaven tímto úředním výkonem, zamířil do blízké hospody. Okna se zavírala, kluci upalovali domů oznámit, co bubnoval. Jenom několik ženských zůstalo na návsi. „Kolikpak asi dají?“ „A Bože, jestli dají pětku měsíčně, to bude to celé.“ „Půjdete také odpoledne?“ „I já sama nevím.“ A ženy se brzo rozběhly do svých chalup. —

*

Anna Chorá, baráčnice z Holic, šla odpoledne z Vrbic z požehnání.

„Kampak tam míříte dnes?“ optala se jí sousedka, když spolu docházely do Holic.

„Ej, jdu k starostovi, bude tam teď asi licitací na to dítě, a muž nedá pokoj, jen abych si je vzala, že je jaksi z přízně, už podle jména...“

„A to ano, to ano, ale nevím, jak pochodíte, Beranka je chce také.“

„O chtění není,“ trpce řekla Chorá, „to on by je chtěl každý, Jakubka, Tůndice, Motlová; ale já musím mít přednost. Slyšíte, že je to dítě z přízně.“

„Nu, přála bych vám těch pár zlatek, přála; tak dej Pán Bůh štěstí,“ loučila se sousedka.

Chorá zahnula k starostům. Cestou si plánovala v hlavě: „Kdyby málo, řekněme, pětku jen jí dala obec měsíčně, bylo by to šedesát ročně, a za ty už se něco pořídí. Ale což, dostane-li to dítě jiná?“ kmitlo se jí mozkem, a tu hned nakvašená čepejřila se v duchu, co a jak bude mluvit... Až pysky se jí hýbaly a rukou několikrát nevědomky do vzduchu sekla, jak úsilně myslila.

Přišla až k samému dvoru starostovu. Otevřeným oknem slyšela povýšený hlas hospodářův: „Tak pětka ponejprv. Kdo ji vezme za míň?“ Lekla se, jako by byl někdo vedle ní vystřelil. „Už licitujou,“ zajekla a dala se do běhu. Celá se chvěla, aby jí to dítě nepřebrali. „Vezmu je za čtyři,“ křikla oknem do světnice, jak spěchala kolem.

Všichni se překvapeně otočili k oknu, ale než se vzpamatovali, už stála Chorá ve dveřích, a pichlavýma očkama rozčileně dívala se kolem. „Všecky jsou tu, hledme, i ta bohatá řeznice,

že se nestydí,“ mluvila v ní duše. „To jste vy, Chorá, tu zlatku slevila?“ zavolal na ni zpředu od stolu starosta. „Ano, já, pane starosto, ono mi patří to dítě i bez dražby, je jako trochu z přízně.“ Starosta, jakoby neslyšel, pokračoval: „Tak ponejprv čtyři zlatky za měsíc, kdo chce mín?“ „Já je vezmu za tři padesát, ráda,“ vykřikla jedna z žen. „A kolik bys jich chtěla. Už máš Práze a svých pět klaců...“ „Je to taková nepřející osoba, všechno by sama zhltna.“ — „Mlčte a házejte, hádat se můžete až venku,“ zakročoval starosta. „Tři padesát po prvé. Nevezme nikdo mín?“ „Tři padesát, kdo to jakživ slyšel,“ zlobila se v duchu Chorá, „a ceknout člověk nesmí.“ „Tři padesát po druhé.“

Chorá se třásla celá. Pod nízkým stropem bzuly mouchy, jinak všude leželo napiaté ticho. „E, co, je to příbuzná, vykonám dobrý skutek. Pán Bůh mi to odplatí, vezmu ji za tři zlaté měsíčně,“ dralo se Choré ze stisknutého hrdla, a zůstalo jí.

„To jsme jí daly,“ chechtaly se venku ženské. „Ona si dělala zuby na pětku — jako za Pražátko!“

Ale Chorá je neslyšela. Zalita zlostí, že tak lacino musila dítě vzít, vyšla od starosty a podívala se po dvoře. Tam u kůlny hrály si děti. Přiskočila k nim, a podívala se po nich, znala je všechny. — „Kdepak je ta Němka?“ ptala se dětí. „Tamhle stojí,“ křičely všechny hlásky, a umazané ručky ukazovaly do kouta, kde na bobku schoulená seděla Rozárka. — „Tak pojd,“ řekla jí krátce Chorá, a chytila holčičku za ruku, až poskočila. Ve druhé ruce měla ranec

s prádlem. Děti ustaly ve hře a dívaly se na tetu Chorou.

„Ach, chuděrko zlatá, mučednice malá, ty budeš mít časy!“ volaly ženy, když kolem nich spěchala Chorá s dítětem. Neřekly tak ze soucitu, ale jen proto, aby Chorou píchly.

Rozárka klusala, co jí jen bosé nožky stačily. Dívala se vyjeveně, ustrašeně kolem. Bylo jí jako ptáčku, vytaženému z měkkého hnízda a sevřenému náhle tvrdou, mozolnou dlaní ptáčníkovou. Celý týden už to tak s ní trvalo, nikomu nerozuměla, nic nevěděla, ani to, kam ji ta zamračená žena vleče. Jistě by utekla, jen kdyby jí tak netiskla kostnatými prsty drobnou ruku.. Zpět, k starostovům byla by jí utekla, ale nepustila ji, až ji dovlékla přes ves do posledního baráčku, z něhož jim letěl naproti dětský pláč. —

„Zas už to řve,“ broukla Chorá a přidala do kroku.

„Že už přece jdeš,“ vítal ji mrzutě na síni muž. „Mohu se tu zbláznit s dětmi.“ „Nu, moh' jsi jít sám,“ odsekla žena, hodila rancem na stůl a se slovem „kolíbej“ postavila Rozárku ke kolébce, na které se válelo pláčem rudé dítě, a sama jí kolébku rozhoupala. „Tak, zač jsi ji vzala?“ optal se drsně muž. „Dali pětku?“ „Ani se neptej, za tři zlatky musíme ji živit, dost jsem se rozmýšlela, ale potřebuji k dětem chůvičku jako soli, nemohu k vůli nim ani do pole, i tak jsem ji vzala na truc té hladové Tůndici, jen ta to tak stlačila...“

A v této rodině žila nyní Rozárka den za dnem.

II.

Chorých neměli ani záhonu pole, jen ten barák na konci vsi, ale přece chovali si dvě kozy, vepře, měli králíky, stádo husí a plný dvorek slepic. „Jak to jen ta Chorá uživí?“ divili se lidé. „Snadno, nakrade to,“ tvrdili mnozí. I Rozárka musila pomáhat to živit. Nejprve jen děti kolébala, opatrovala a učila se česky. Stýskalo se jí hrozně, ale časem zvolna zapomínala. Vyvanula z ní jako vůně vzpomínka na jinou vesnici, čistší, výstavnější, s jinou řečí a jinými lidmi.

Zvykla si. Líhala u Chorých na zemi na pelíšku vedle psa, a hlídala úzkostlivě ostatní tři děti, které měly její košilky, sukénky i botky, zatím co ona běhala bosa a otrhaná. Později chodila s tetou Chorou krást na panské. Dávala zprvu jen pozor, viděla-li hlídače zdaleka se blížit, musila jí dát znamení, ale naučila se to brzy a pomáhala Choré.

Budili ji ráno už o třetí hodině, sotvaže se šeřilo, a posílali ji hladovou: „Jdi na panské nažít zelánky, jeteliny, ligrusu, teď půjdou hlídači domů.“

„Ale pozor, ať tě nechytí,“ volala za ní ještě Chorá. Za dne chodila na meze, ve žních sbírala klásky, na podzim nosila domů chrást i řepu.

Kradla, aby se zavděčila doma, a učinila si život snesitelnější. Plísnilo ji a bily ji, když nakradla málo. Chválili, přinesla-li mnoho... .

Do svého nejpozdnějšího stáří vzpomínala si Rozárka na událost, ve které se zjevila všechna bída jejího života.

Strýček, jak Chorému říkala, byl ve dvoře u koní a teta dělnicí. Jednou časně ráno budila ji Chorá: „Vstávej a běž „na klín“, strýček tam dnes hlídá, můžeš vzít celý snop.“

Vstala tedy, a rozespalá běžela na panské pole „na klínu“. Matné, jako nevyspalé slunce, bylo ještě při samé zemi, a píchalo ji v zalepená očka. Přišla k lánu, na kterém v řadách stály hromádky svázaného žita. Vzala klidně hned první snopek, a držíc jej ručkama na hlavě, bez starosti se obrátila domů. „Vždyť strýček hlídá,“ myslila si. Vtom kdosi na ni vykřikl. Pustila snop, a ani se neohlédnouc, utíkala šíleně k domovu. Znala dobře ten hromový hlas. Byl to poklasný. Chytí-li ji, zle bude, zle, hučelo jí v neučesané hlavičce, a jako by ji šlehl, dala se ještě do prudšího běhu. Házejíc oběma ručkama jako křídly, utíkala bosýma nohama v porosené trávě po úzké mezi přímo do vsi... Za sebou slyšela divoké skoky obutých nohou. Honil ji, blíž a blíž slyšela ty nohy, vtom na mokré trávě noha se jí smekla, a ona s pronikavým výkřikem svalila se na zem, a také už ji sevřela tvrdá ruka, a rány hole nelítostně dopadaly na suché tělíčko.

Zbiv nebohou za nejprudších nadávek, odcházel rozzuřený poklasný.

Rozárka s hlasitým pláčem, s ručkama na očích, pomalu vlékla se domů.

„Kde máš snop?“ vylítla proti ní Chorá, „pro

Ježíše Krista! Proč brečíš? Snad tě nechytili? Kdo tě chytil? Mluv! Mluv!“ A třásla jí, až z ní vytrásla slovo „poklasný“.

„Bože! Jsi ty zlota!“ zuřila Chorá, „zlota! Ona se dá chytit, a to ví, dobře to ví, že jsme oba s tátou v panské službě... Vyženou nás, jistě nás teď vyženou, a to jenom pro tebe, ty...“ a už se napřáhla a tvrdou pěstí bušila do svéjícího se dítěte, až se jí válelo po zemi u nohou.

V šest hodin šla Chorá do dvora do práce, a rovnou zamířila k šafáři: „To nám musíte odpustit, krást ji neposíláme, a na panské už docela ne, ani jsem nic nevěděla, až mi přiběhla spláčem. Kdepak bych jí něco takového poručila, to ne, Bůh mě chraň ne, ale to ona sama, v krvi už to má, ale já jí dala, té zajde chuť...“

Hned druhý den časně ráno budila však Rozárku zas, zase jí strkala do ruček plachtu, a nad hlavou jí hrozila špinavou pěstí: „ukradneš někde trochu jeteliny králíkům, ale dáš-li se zas chytit, uvidíš, co ti udělám!“

V takovém ovzduší plynul jí rok za rokem.

O školu málokdy zavadila; jen v zimě, když lidé oloupili pole i luka, když je obrali o traviny, obilí, řepu i brambory, v zimě, když nebylo na těch lánech, co by se ukrásti dalo, v zimě, v metelicích, když chudina se nemohla odvážit ku vzdáleným a tmavým lesům pro chrastí, šla někdy Rozárka do školy, a to ještě proto, aby strýček Chorý nemusil za ni sedět v kriminále.

Když jim vzkázal starosta: „Musíte posílat Rozárku do školy,“ hubovala Chorá: „Do školy, do školy, tou moudrostí tam se uživí, té se nají. Ne-

naučí-li se chudé děvče dřít a poctivě žít, ve škole toho nachytá.“

A Rozárka nechodila zas.

Někdy stýskalo se Rozárce, ač nevěděla jasně proč a po čem. To vždycky tenkrát, když viděla, jak matky své děti rukama hladí a líbají, jak se na ně usmívají, a jak zdrobnělými jmény na ně volají. Jí nikdo nelíbal, a nikdo nehladil. Lidské rty ji jenom plísnily, a lidské ruce ji jen trestaly. Cítila zimu v duši a nevědomky toužila po teplém ohni vřelé lásky; mateřské. Ale marně. Byla jako květina ve smutném stínu sklepa, bez úsměvu, bez vlídného slova, zkrátka, beze vší lásky. — —

V Holicích se zatím mnoho změnilo. Pantáta mlynář stal se starostou, za něho stavěla se obcí nová silnice, a letos měli postavit novou školu. Rozpočet její zněl asi na dvacet tisíc zlatých. Když se ve mlýně sešel výbor, všichni hrozili se velkých přírážek. Tož snažili se něco ušetřit. Četli položku za položkou v obecních účtech, všechny byly nutné, až přišli na příspěvek za vychování Rozálie Choré, ročně 36 zlatek.

„Přeškrtněte to, a nedávejte Chorým nic, ta žába se jim vyplatí, už jí bude hnedle 14 let, a nakrade jim za stovku,“ křičel mlynář.

Po schůzi musil jíti strážník k Chorým se vzkazem, že už obec přestane na Rozárku platit, protože je už dost stará, aby se živila sama. Jenom co prý nakrade, stojí už za ten žvanec, který sní. Tak svědomitě vykládal to strážník v neděli k večeru u Chorých ve světnici.

„Táák? Ani ty tři zlatky nám chudým lidem nepřál? A my ji máme jako svou, s našimi vlast-

ními dětmi je při stole — šatíme ji — i do školy posíláme — a ani tři zlatky za to všechno?“ zle se katila Chorá.

„I vezmi ji a hoď jim ji na krk, ať se s ní zlobí kdo chce!“ přiléval do ohně muž.

A v prvním návalu vzteku to Chorá učinila. Chvějíc se zlostí, vyskočila před barák. Tam Rozárka, rozhazujíc malé ručky a tleskajíc v ně, volala: „Kšškš — kš, kš!“ Zavírala slepice. Nad černými lesy dívalo se na ni slunko, a polévalo lněné její vlásky poslední svojí září.

„Sem pojd' a hned!“ vykřikla na ni Chorá. „Svleč jupku a zástěru, to my ti koupili,“ a už dřela s ní dolů kartounovou jupičku, „a teď si ji vezměte, tu ji máte — když mi ji závidíte,“ a vystrčila ji před barák.

„Ale jste vy vzteklá baba,“ řekl jí opovržlivě strážník, a vzav plačící Rozárku za ruku, vedl ji k starostovi.

„Chorá vzkazuje — zadarmo že to dítě mít nebude, a posílá je tuhle zpátky,“ vyřizoval strážník, a líčil živě, jak se Chorá vztekala.

„Jaké řeči,“ vmísila se do toho mlynářka, jakpak daleko je do jara? Budeme mít hejno husí, ať je pase.“

„Pravdu máš,“ kývl starosta. A Rozárka zůstala ve mlýně. Stala se z ní husopaska.

Každý den ráno, točíc dlouhým prutem vrbovým, na který motouzem si uvázala sněhobílý husí brk, vyháněla ze mlýna. „Hejha — hej! Hudě husy — hej!“ křičela až do ochraptění. V zástěře měla krajíc chleba, přes rameno rezný pytel, a hnala housátka na meze, na stráně a později „na draha“. Ó, zde se jí líbilo stokrát lépe než u Chorých. Najedla se, krást ji neposílali, a

celý den mohla být venku, neslyšela, jak jí nadávají, plísňí... Byla venku od rána do večera se svým stádečkem bílých husí. Když přihnala je na pastvu, schoulila se a usedla do trní, jež rostlo na mezi, a krásnýma očima zadívala se do modrého nebe, na vlnící se pole a zelená luka. Pila ze studánky a honila husy koupat do některého ze hlubokých rybníků. Doma jen přespala. Večer zavřela husy a ráno je pouštěla a spěchala za nimi. Nestýskalo se jí venku. Měla tam své malé ptáčky v měkkých, teplých, kulatých hnízdečkách, na které se dívala, jak rostou, v řece a rybnících své rybičky, kterým sypala z kapsy chlebové drobtý, a všude, kam se podívala, květiny, které milovala, ale neznala. Skláněla se k nim a líbala je, ale netrhala. Byla s osudem svým spokojena a trpěliva. Byla to malá mučednice. V ručce místo palmy vrbový prut, oděná v hadry, ve tváři bolestný výraz, na rtech oddaný úsměv, a kolem hlavy gloriolu ze sluneční záře.

Tak stávala nad stádem husí. Lidé ji vídali roztrhanou, oblečenou jen v to, co mlynářovic děti odkládaly. Všecko buď jí bylo velké, anebo příliš malé. Nic nebylo na ni šito. Chodili kolem ní, buď si jí ani nevšímli, anebo se jí posmívali.

Jednoho dne byla celá ves na nohou. Přišli husičkáři, a v hospodě kupovali husy. Lidé sháněli je se strnisek a hnali je k hospodě. Tam na dvoře už se jich tlačilo veliké hejno. I Rozárka je tam zahнала, byly už prodané.

K večeru stála ve vratech mlýna a dívala se nahoru do vsi, odkud husičkáři odháněli husí stádo. Měli psíka a dlouhatánské biče. Husy capaly prachem po celé šíři silnice, byly na sebe

stlačené, hlavy vyzdvižené, jakoby pluly. — Křičely poděšeně se ohlízejíce na všechny strany.

Rozárka dívala se za nimi. V celém tom houfu poznávala svoje. Zvláště housera, který vždy chodil všude první, do chlíva — z chlíva, do rybníka — z rybníka. Už je nebude pást, neuvidí rybky, ani ptáčky, ani květiny! To všechno jakoby ty husy odnášely sebou. Bylo jí smutno u srdce. Odháněli ti husičkáři dlouhými biči svými z její duše malé všecku radost.

Dala se ve vratech do pláče...

„Rozáro!“ padl najednou jako kámen tvrdý hlas v její žalem rozměklé nitro. Zatřásla se, umlenou zástěrkou otřela si tvář a utíkala do mlýna.

„Lenochu jeden. Celý den bys přečuměla,“ zavýčítala mlynářka. Rozárka upřela na ni svoje modrá očka, která ještě v slzách se topila.

„A co teď budu dělat, panímámo, když husy jsou již pryč?“

„Neboj se, ležet tě nenecháme. To bys se nám pěkně vyplatila. Musíš pást dál. Ráno ti děvečka odváže dobytek, poženeš na strniska.“

V duši Rozárčině zakmitlo radostné světélko: bude pást dál, ale krávy — veliké krávy! Lekala se trochu. Ale ať, třeba lvy, jen když nebude musit být doma, u lidí.

Druhý den místo prutu dali jí do ruky bič, a napoprvé hnala s ní děvečka. Bujné krávy, které stály v dusné stáji těžkým řetězem uvázaný ke žlabu, vesele třásly svobodnou hlavou, pyšně a radostně ji vyhazovaly do výše, svobodnými, bílými rohy po sobě trkaly, ocasem stočeným do kolečka švihaly, vyskakovaly a fučely. Plašily se.

Ale umoudřily se brzy, a později ráno a v poledne, solva po dojení, už toužebně bučely a otá-

čely velké oči po dveřích, až se zjevila Rozárka. Klidně daly se jí odvázat, a moudře kráčely před ní na pastvu. Za nimi Rozárka pošvihovala si v ranním vzduchu dlouhým bičem. Chvillemi se rozkřikla na mlsné, jež si uškubovaly trávy už cestou, nemohouce se dočkati daleké pastvy.

„Počkej, Mouro!“ — „Strako, jdeš!“ — „Borůvko, ty kozo mlsná, ty —“ zněl její silný hlásek káravě. Krávy hned popoběhly. Znalý ji už po řeči a poslouchaly ji. Těm hodným dávala kousky chleba od svého, nosila jim v hrsti trávu, škrala je dřívkem mezi rohy za čelem v důlku, kde se nemohly podrbat. Chodily často až k ní, schoulené někde v duté hrušce, aneb v křoví, a natahovaly k ní hlavu. Rozárka poplácala je po krku a posílala dál. Jen ty neposlušné cítily pádnost její ručky a ostrost jejího švihu.

Pásla vždy nejprve na strniskách, když je porali, hnala na luka, vypásala jetelinu, přílohy, staré seno. Ale pastva čím dál na podzim, tím byla hubenější. Krávy vracely se nenapášené se splasklými břichy a vpadlými boky.

„Co děláš jen, Bůh ví, kde paseš, lenoch jsi,“ zlobil se mlynář.

„Ona už není pastva, krávy nemají se čeho chytit, běhají jen,“ bránila se srdnatě Rozárka.

„Nu, a nemůžeš zahnat na panské? Mají tam celý lán urostlého žita, po jaru to musí beztak přižinovat, anebo jim všecko lehne,“ křičel mlynář.

A dobytek se opravdu vracel od toho dne jakž takž napášen. Až jednou vracela se s pláčem Rozárka — bez Borůvky. Její nejmilejší kravku zajal a odehnal panský skoták. Napadl ji v žitě.

„A cos dělala? Co? Spala jsi, vidě?“ Křičel na ni ve mlýně kdekdo.

„Copak jsi neviděla, že jde? Bůh ví, kde máš oči! A ta hanba pro mne — pro starostu!“ vyčítal mlynář, oblékaje si lepší kabát. Šel si do dvora pro Borůvku.

„Ale ať ta paska dá lepší pozor, po druhé by to tak hladce nešlo,“ upozorňoval pan správce.

„Ach, vzácný pane, co já se jí napřikazuju,“ lhal mlynář. „Ale všechno je marno! Je to k ničemu dítě, nikdo je nechce, vzal jsem je z milosrdenství, na pastvě se jen vzteká, ohníčky zapaluje, míč, drábky hraje, jen ne na dobytek pozor, ale vícekrát se to nestane.“

Pásla, až napadl sníh a mrzlo. Pak jí nastaly smutné časy; musila od rána do noci drát peří, až ji v prstech křeče lámaly. A při každém jídle i mezi dnem jí vyčítali, co toho sní, a nic že nedělá, k ničemu že není.

Celá se červenala, a ač cítila hlad ještě, přece se vždy bála sáhnout na chléb, jen toužebně upírala naň modré svoje oči. Jako ve vězení jí bylo mezi lidmi.

„Jen kdyby už bylo jaro!“ vzdychala.

Radostně se usmála, když selka přinesla první snesené husí vejce z chlívků, a teplo radosti naplnilo celou její duši, když nasazovala husu. Rozárka ji milovala, pečovala o ni, krmila a napájela ji, neboť ona jí přinese vyzvobození, vysedí žlutá housátka, ona, Rozárka, je bude pást. Přivřela blaženě oči, meze, luka, pole, rybníky, táhly jí před duševním zrakem. Tvrdo v ní cosi počínala víc milovat zvířata, která jí neubližovala, než lidi, kteří ji týrali. — Stranila se jich a přála si, aby nemusila mezi nimi žít.

Náhle byla vyrušena ve svém dosavadním životě. Lidé ji mlynářům záviděli, a když jednou

pan otec přišel do hospody, dal se doň baráčník Chorý, kterého Rozárce ustanovil už dávno soud za poručníka. Oba už byli podnapilí, když začal Chorý rýt.

„To máte lacinou služku, co?“ vykřikl na mlynáře od druhého stolu. „Zadarmo se vám dře, to se vám povedlo, ale hanba je to okrádat sirotu.“

„A co je vám do toho?“ odbýval ho mlynář.

„A je mi do toho! Já — já jsem její poručník, abyste věděl,“ tloukl Chorý do stolu, „já ji vychoval, poctivě dělat naučil, a teď se dře vám, za nic, zadarmo.“

„Co jste si to dnes vzpomněl, proč jste si ji nenechal?“ rozechříval se starosta a dopil.

„Hanba je to, ani ten hadr jí nekoupíte, a Rozárka, chuděra má, chodí jako strašák v zelí, ustrojená v kanafasy, zástěry a kabáty po někom,“ a hlas měkl Chorému.

„No, ať si ji vezme, kdo chce! Copak ji držím? Ať si jde,“ odsekl mlynář.

„Nu, to bych si ji vzal,“ řekl klidně sedlák Benda, „když ji vy, starosto, vyhazujete.“

„Tak vida. A že byste jí platil, sedláku, že ano?“ volal živě Chorý.

„Špína já jakživ nebyl; dám jí desítku ročně, ať se obleče.“

Mlynář zuřil. Viděl v duchu tu hru. To Benda platil Chorému, opil ho a poštvál. Ale je konec. Rozárku musí vydat — a hned vzít místo ní jinou pasačku, a to ho nejvíc zlobilo. Pil a pil na zlost. V noci, když přišel domů, vyváděl. Tloukl se vším a nadával.

„Kde je Rozára, kde je?“ řval už cestou k domovu chraplavým hlasem do tiché noci.

„Ať jde, hned ať jde,“ vyháněl ji.

Rozárka se krčila na půdě v seně a třásla se strachy. Žena ho krotila, umlouvala, ale on se přece sápal na žebřík, po kterém se lezlo pro seno.

„Blázníš,“ strhla ho žena, „abys slítl a zabil se.“ Přiběhli mleči a uložili ho oblečeného na lože.

Ráno, když ještě spal, přišla si Bendová pro Rozárku.

III.

Bendová odváděla si Rozárku, ale s jakým nářkem!

„A co šaty? Kdepak máš prádlo, košile?“ ptala se Rozárky, ale věděla, tím že píchá mlynářku.

„Tak, celou výbavu, celé vybytí jako slečna, ne? Přinesla si k nám něco od Chorých?“ syčela starostová.

„To se vám dřela zadarmo? Že vám hanba není, mlynářko, ani kartounovou handru jste sirotečkovi nezjednala. Pojd', Rozárko, aspoň tu nic nezapomeneš,“ hlasem lítostivým a přece jizlivým mluvila selka.

„Psa na vás poštvu, osobo nectná, kázat jste mi přišla?“ letělo za nimi ze mlýna až na náves.

„U nás, ó u nás se budeš mít jinak,“ slibovala cestou Bendová, „u nás nebudeš za pasku, budeš za mladšinku; desítku ti slíbil náš pantáta, a dá ti ji, dá: koupíš si šaty, abys mohla mezi lidi, k muzice třeba, nebo do božího kostelíčka, a ne stále s tou němou tváří.“

Rozárce svítila a jiskřila se v očkách veliká radost, ale u Bendů jí z nich brzy zas uletěla, a modré oči potáhly se znovu dřívějším steskem.

Byla tam zakleta stále doma. Dvůr s hnojištěm

a chlěvy vepřového dobytka i drůbeže s odporným zápachem byl nyní její svět.

S hlavou k nebi obrácenou dívala se často toužebně přes střechy stodol i stájí. „Ach, tam za nimi rozkládají se luka, rybníky, pole,“ táhlo její hlavou, a představovala si z pastvy známou krajinu, po které tak často bloudily její krásné oči. Líbávaly květy, upíraly se k černým lesům i modravým horám, usmívaly se na ocelové plochy rybníků, a zde nic, než ty špinavé, otlučené zdi. Stávala tak často v zamyšlení, uprostřed uložené práce, a bylo jí, jakoby měla zatřepat křídly, vznést se do výše z tohoto dvoriště rozházeného a odletět. Bylo jí smutno, jako ptáčku v kleci.

„Kam už zas čumíš?“ vytrhl ji z té nálady divné vždycky tvrdý hlas. Jakoby ji surově kamenem udeřili, sehnula rychle zdvihnutou hlavu k dílu, na které byla zapomněla.

„Jako blbá je, zamyslí se a stojí jako sloup, a všechno kolem sebe nechá ležet,“ hubovala hospodyně. „Pravdu, svatou pravdu měla mlynářka, že za ten žvanec jsi dost drahá,“ křičela v jednom proudu, „a můj, ten blázen starý, ještě desítku ti slíbí, desítku!“ — Tisíckrát jí tohle vyčtla, a touhle výčitkou, tou desítkou jako bičem honila ji z jednoho do druhého.

Ráno burcovala ji hrubým křikem: „Zdali pak vstaneš, lenochu lenošná? Jako milostpaní, chrněla by do devíti!“ Rozárka vyletěla vždy jako šipka, jakoby ji jedovatý plaz uštkl, protřela si slepené oči, a házela sukně na sebe. S výrazem tvrdým scházela dolů s půdy. Chybělo jí to, co dítěti vdechuje mír, úsměv do tváře: láska mateřská. Jí nikdo nikdy nebudil políbením, jí nikdo neřukal kotníkem na čelo, nikdo nehladil a ne-

šeptal: „ptáčekové už vstali, na tebe se ptali.“ Čelo její od rána do večera bylo staženo, schmuřeno, pohled sklopený, hlava přikrčená, jakoby nad ní byla vztažená ruka, chystající se každou chvíli ji udeřit.

Když ráno u Bendů vstala, šla pouštět drůbež: slepice, kachny, husy, krůty, i perličky měli. A v těžkých putnách a na velikých ošátkách nosila jim snídání: drobila a mačkala brambory, házela zadinu a kukuřici. Ve chlévě se ozývali pronikavě vepři. S těžkým železnákem v obou rukou spěchala k nim a lila do špinavých, kamenných koryt pomyje s odpadky se stolu.

Mlčky a vážně konala nyní tu práci ranní. Jen jednou, s počátku, si při ní zazpívala, ale hned ji surově zakřikli, co že kokrhá, a kdo ji má poslouchat, i smáli se jí, že neumí zpívat. Nu, však nebude! A ztvrdla ještě víc. Pouze v duši někdy myslila si na nápěv a píseň, ale už se jí hlasitě se rtů nikdy nerozezvučela.

Po celý pak den byla při hospodyni. Nosila jí vodu, dříví, uhlí tloukla, obsluhovala. A to bylo to nejtrpčí. Všechnen vztek nezdaru vylévala si selka na ní. Ať cokoliv se přihodilo, svezlo se na její hlavu.

Zcepeněl na příklad vepřový dobytek. Nejen u Bendů, ale v celé vsi. Leč přece u Bendů byla vinna jen mladšinka. Všichni ji vinili. Jistě jim dala horké krmení, a pak líná byla, hnůj jim nevykydala, čerstvou slámou nepodestýlala, ničemná je... A nic si na ní nevezmou, protože nic nemá...

Našly se střepy hrnku, rozbitá sklenice, ztratil se z misníku talíř, „to jistě zas ta Rozára rozbila,“ říkali všichni. Z kurníku ztrácela se vejce.

„Ty zlodějko, ty nám za všechno dobrodiní budeš ještě krást?“čila ji hospodyně.

„To se jenom podívej, muži,“ volala na něho, když přijížděl s pole, už ve vratech, „ta žába chodí nám na vejce, pije je jako lasice,“ ač dobře věděla selka, že chodil na ně syn, kradl je a prodával, aby měl na tabák a cigara.

Rozárka stávala tu vždy bezbranná. — Bože! Komu to jen říci? Ke komu utéci? Komu si postěžovat, aby se jí ulevilo? Koho prositi, aby se jí zastal? Hledala v duši a nenašla nikoho.

„Všichni jsou stejní,“ řekla si a mlčela.

„Je to žába paličatá,“ stěžovala si selka, „kdybyste ji utloukli, neodpoví, ne a ne, a to nejvíc člověka zlobí.“

V takovém ovzduší a pod takovým tlakem rostla Rozárka u Bendů. Silná, tvrdá, pohrdající lidmi, a milující vášnivě zvířata, pole, luka, skály, lesy, které ji nechávaly v pokoji, nekřičely na ni, nenadávaly jí...

Rostla tělem, ale krněla duší, která byla pustá jako úhor. Jenom plevel v ní bujel: zlost, zášť proti těm, kteří jí ubližovali, kopali, — a to byli lidé... Ta zášť hrozná naplňovala jí celou duši a zmítala jí. —

Když sloužila už na třetí rok u Bendů, sama selka na ni udeřila: „Musíš si koupiti šaty,“ a sama jí na ně koupila, a poslala ji i s látkou na míru k švadleně, „aby viděla ta pyšná mlynářka, že je to u nás jinak,“ dokládala samolibě.

Byly to první nové šaty, na které si vydělala, které si koupila, které nebyly darované, a za které nikomu nemusila ruku políbit.

Víc než dvě léta sloužila u Bendů, než si je vysloužila, než si mohla koupiti střevíce nové, neochozené, nesešmačchané, ale nové, na její nohu šité, a než si mohla vzíti na hlavu ne sluncem vytažený, oválený šátek, ale nový, který bylo cítit vůni skladu, a který měl na rubu svém přilepený bílý papírek se značkou, jež udávala cenu.

„Tak, a teď půjdeš do kostela, aby tě viděli!“ řekla pyšně Bendová.

Knížky modlitební v ruce, a bílý šáteček přinich, šla do kostela. Po prvé, za dlouhou řadu let. Příkladem jiných vedena, i ona zprvu toužila po tom místě svatem, ale slyšela vždy: „Pro smích leda bys tam šla, ty, ano ty; ty jsi na to oblečená,“ a posílali ji raději děti chovat, pást, cokoli dělat, až otupěla, a lhostejně hleděla na to, jak jiní spěchají do chrámu.

Až dnes šla do kostela, a veškeren půvab jejího mládí a peť nevinnosti šel s ní.

Pod ústrky a zlobou lidskou hynula její duše, ale zákony přirozenými rozvíjelo se její tělo. Na slunci a vzduchu prožila své dětství, v práci a pohybu trávila svoje mládí. Milovala přírodu, a příroda v odměnu jí dala část svojí krásy. Vyrůstla do výše jako topoly, co pod nimi na hrázi rybníků stávala, pružné bylo její tělo jako proutek vrbový, kterým si pošvihávala v čistém vzduchu, a tak bílá byla její pleť, jako pláň sněhové, po kterých běhávala s válem klestí na ohnutých zádech hned v útlém dětství u Chorých. A její oči! Krásné, veliké, ve kterých se mísila barva nebe se zelenavým příděchem rybníčných vod. Jen její ruce a bosé nohy, rozedrané, rozpraska-

né, okoralé, ukazovaly stopy práce, jakoby ani nebyly její, ale cizí...

Lidé si jí dlouho nevšíмали v těch hadrech, jimiž byla přioděna.

Až dnes šla do kostela. Vrásky na čele se jí radostí vyrovnaly, obočí stažené k rovnému nosu se rozklenulo, oko široce rozevřené zalesklo se odrazem slunce, rty trpce sevřené se rozpukly. Protáhla se, oddechla si z hloubi, a jak spokojeně se usmála, vyhlédly jí přes rty lesklé, jako perleťové zuby.

Šla do kostela.

Stísněna, bojácně, jako chodíme někam, kde jsme nikdy před tím nebyli, nevědouce, kterými dveřmi vejít, kam se postavit, tak šla do Vrbice do kostela.

Byla zvyklá jen na krátkou modračku a na boso. Dlouhé sukně pletly se jí do nohou, botky jí tlačily, naškrobená, tuhá látka šatů šuměla, jak do ní nohama kopala, a ona zvolna, unavená, uzardělá, když už sezváněli, blížila se ke kostelu.

Bylo jí radostně, velebně. Za zpěvu těch zvonů vysoko nad hlavou kráčela středem lidí, kteří čekali před kostelem, až zazvoní zvonek u sakristie. Šla vztyčená, prostá, s pohledem upřeným na dvěře chrámové, dokořán otevřené, a nic nevěděla, že hlavy všech, mužských i ženských, mladých i starých, za ní se otáčejí a v údivu volají:

„Byla to ona?“ — „To snad ne!“ — „Kdo že to byl?“ — „Rozárka od Bendů!“ A s pokřikem: „To nemůže být!“ vhrnuli se dovnitř.

A byla to ona! Hle!, tam stála Rozárka u předních lavic, hned za dětmi, klidně se dívala na oltář, na kazatelnu, malé oltářičky, křtitelnici, to vše jí bylo nové, neznámé, vše jí radostně překva-

povaľo. Poslouchala pozorně kazatele, hru varhan, zpěv, drobné zvonky, ssála to vše do sebe loužebně, jako něco sladkého, opojujícího. Knížky modlitební držela v ruce, ale nemodlila se v nich. Neuměla čísti. Teprve po mši sv., když všichni odcházeli, vyšla také. Ale už nešla sama, přidružili se k ní lidé z Holic.

„Rozáro! Rozáro! Ani poznat jsme tě nemohli!“ křičeli na ni jeden po druhém. I teta Chorá přišla k ní a ta už u ní vytrvala, šla s ní potom celou cestou až k domovu. „Jak ti to sluší hezky,“ lichotila jí, „ale blázen bys byla, abys se jim, u Bendů, za desítku dřela celý rok.“ To jí nasazovala červa do hlavy, když horlivě jí líčila: „Ach, do města jdi, tam u pánů, milá holka, je to jinačí. Tam dostaneš hnedle na měsíc tolik, co tu máš za rok. A ty hadry, šaty, šátky, zástěry, to ti všechno přidají, dají ti k svátku, k Ježíšku, o pouti. A sedlák? Co ten ti dá?“ A podívala se na Rozárku, jak se tváří. Ta šla vedle ní už zase s tím svým tvrdým výrazem, mračivým klidem ve tváři. — „I štěstí bys tam mohla udělat, dělá se z tebe tuze hezká ženská...“

„A co to, tetka, mluvíte?“ přeřala jí najednou hovor Rozárka, „kam bych šla? Nikdo mě nechce, to jsou všechno prázdné řeči. K vám, to víte, už se nevrátím do smrti, pamatuji se příliš dobře na ten život u vás,“ zavycítala bolestně Rozárka a vklouzla Bendům do vrat.

Byla zase boží neděle, a Rozárka opět pozorně se oblékla na půdě do nových šatů.

„Kdepak už zase vězí, kampak šla, kdepak je?“ slyšela až na půdu, jak ji dole všude zlostně hledají. Sešla už oblečená.

„Chcete mi něco?“ optala se ve dveřích, připravena k odchodu. Hospodyně se na ni podívala, a zlost jí celou zalomcovala.

„Kam se to strojíš?“ vybuchla prudce. — „Proč to oblíkáš, co? Ty couro jedna, jen si to utahat...“

„Jdu do kostela,“ řekla jí na to plaše Rozárka.

„Ajajaj, do kostela, tak! A já si budu zase sama nosit dříví, uhlí, vodu, protože ona chce jít do kostela, slečna...“ jízlivě se jí posmívala selka. Ten posměch, to pohrdání v řeči selčiny ji nejvíc uráželo. Zvedla se v ní celá vlna odporu. Jindy mlčelivá, snášející všecky ústrky, dnes najednou vzpřímila hlavu a do posměchem rozšklebené tváře selčiny řekla prudce: „a půjdu, a půjdu!“ A už točila se ve dveřích. Bendová dívala se za ní překvapena: „Kde se v ní ta furie vzala?“ kmitlo jí hlavou, ale už vyskočila na síň a volala za Rozárkou hlasem hněvem prosyceným: „Tak jen si jdi, pyšná žebroto, jdi, ale k nám se vracet nemusíš.“

„Nu, tak se tedy nevrátím!“ Aniž by se už ohlédla, tvrdě a jistě více pro sebe řekla si Rozárka.

Po mši svaté čekala ve Vrbici před kostelem sama Rozárka na tetu Chorou. Oči její smutně bloudily po té míchanici hlav, jež se tlačily ze dveří chrámových a roztékaly se na prostranství před kostelem. Vtom se jí v očích zablesklo. Spatřila Chorou.

„Říkala jste tuhle něco o službě,“ spustila Rozárka, když se k baráčníci protlačila, drsně i bez pozdravu, „šla bych tedy sloužit jinam.“

„Ale, ale! Copak se stalo tak najednou? Vždyť nic nebylo po vsi slyšet,“ divila se Chorá a očima

visela na rtech Rozárčiných. Celá hořela zvědavostí.

„Eh, naše selka nechtěla mne pustiti do kostela.“

„A pohádaly jste se, co? Pohádaly, vid’?“ nutila Rozárku k řeči Chorá.

„Nu, křikla za mnou, abych už se k Bendům nevracela...“ —

„Nevrátíš, беруško, nevrátíš. Ať se Bendová nebojí. Ani k sedlákům, slamotrusům lakomým, do služby nepůjdeš, jen dřít, dřít, i v neděli i ve svátek pokoje není,“ hubovala Chorá.

„Něco mi napadá,“ zarazila se vtom a ťukla se pěstí do čela. „A to se hodí,“ rozjásala se najednou, až se lidé po ní ohlíželi. „Pojď, dítě, pojď, mám tu známou, tetu hokyni, ta bude mít něco pro tebe.“ A vedla Rozárku k vrbické poslici, hokyni a dohazovačce služek do blízkého města. Ta ji přivítala sladkým úsměvem a Rozárce říkala slečno: „A nač byste se jim dřela, taková holka sličná. Pravdu má tuhle tetička, že se tak o vás stará. Štěstí ve městě uděláte, jen počkejte, jaká slečna brzy z vás bude. Vy a k dobytku, chachacha, ať se dřou sami, chlupáci selští, tam ve městě nebudete nosit lopatu, motyku a vidle, ale kloboučky, rukavičky, parapličko —“ jedním dechem mluvila dohazovačka a prohlížela si novou služku.

„Ani se tam už nevracejte, zůstaňte zde u mne, mám půdu jako pokojíček, tam si pospíte, a ráno se podíváme do města.“

Druhý den už časně ráno přiběhla teta Chorá z Holic a v uzlíčku přinesla jí od Bendů několik hadříků, co měla pro všední den, a Rozárka s dohazovačkou vydaly se hledat novou službu.

„Mnoho toho nemáte,“ vykládala cestou hoky-

ně. „Ale páni, co vás k nim vedu, mají velký krám. Za rok budete vyšacena jako komteska. Bože, u pánů, to je jiné než u sedláka. Přijde svátek, dostanete present, o Novém roce, k Ježíšku, zase přijde nějaký dárek, páni jdou na cesty, do lázní, a po každé vám něco přivezou, a ty diškrece od hostů, to také za něco stojí. Jenom buďte hodně zdvořilá, to je jiné, než ve chlévě u krav,“ poučovala horlivě, „paní musíte říkat: rukulíbám a milostpaní. Pánu říkejte milostpán, a synu mladý milostpán, a po každé, když něco dostanete, polibte jim ruce...“

Rozárce se točila z toho hlava. Ohlížela se k Holicům. Tohle tam nebylo. Nemluvila někdy celý den. A teď? Za takového poučování přišly spolu až do města.

„Tak, tady je to!“ zastavila babka Rozárku před jedním krámem na předměstí. Za zasklenými dveřmi a v okně visely zástěrky, košile, jupky, punčochy, celé sukně ušité, i štučky plátýnka bílého, pruhovaných kanafasů a květovaných kartonů. Nad krámem byl zlatý nápis: „Salamon Pick“. Více nic.

Z otevřených dveří vylétal německý rozhovor.

„Jsou oba v krámě, máme štěstí, alespoň hned poznáte milostpány,“ šeptala dohazovačka, upravila si šátek, přitlačila vlasy, otřepala sukně, a vešla s Rozárkou dovnitř.

„Poníženě ručičku líbám, vedu, milostpaní, tuhle služku, jestli by se vám hodila — ona sice u pánů dosud nesloužila —“

„Kolik chcete služby?“ přetrhla úlisnou řeč hokyni malá, tlustá panička, jež stála za pultem v krámě, a černá očka zabodávala do Rozárky.

„S pětkou se spokojí, milostpaničko, ona ví, že je začátečnice.“

„To jí hned nedám. Dám čtyři zlatky na měsíc, a bude-li hodná, přidám jí. U nás si holka přijde také na diškereci, nosí zboží paničkám do domů, cestujícím kufry na dráhu, a všude něco kápne. Chcete-li tedy čtyři zlaté, můžete jít se mnou nahoru.“

A Rozárka šla. Jenom pán za ní ještě křičel, má-li s sebou služební knížku, aby mu ji dala.

Neměla ji, ale dohazovačka hned se nabídla, že ji zítra donese, ještě dnes skočí pro ni do Holic — a šla tam opravdu rovnou z města.

„Tak už šla, už to do ní vjelo,“ řekl zlostně Holický starosta, a vytahoval čistý výtisk služební knížky, „inu — bodejť by byla jiná než její matka.“

„I svatá pravda, pantáto, takové holky teď jen k pánům, jen do města, jen klobouček, rukavičky, paraplátko. Kdepak zůstat na vsi, u dobytka,“ podpalovala babka, „jojo, je to teď svět, jen nic dělat a dobře se mít.“

„Ale ty konce potom,“ rozkřikl se starosta a smáčkł tvrdou rukou drobné pero, „až chodí na obec z porodnice a nalezince účet za účtem! Kdo to potom musí platit za tu pakáž — co? Kdo?“

„Nu, to je jisté, že bude po mámě,“ suše smála se zlomyslným smíchem dohazovačka už ve dveřích. Zabalila knížku do šátku, a druhý den ji nesla do města.

„Je to divák, zlatá holčičko, ten Holický starosta, dvě zlatky jsem mu musila dát, než mi tu knížku napsal. Živou mocí mi ji vydat nechtěl. Nu, a dvě jednušky jsem si vzala u milostpaní za to, že jsem vám tak dobrou službu tady dohodila,

tak to tedy dělá čtyři zlaté, to už máte napřed, a za tenhle měsíc nedostanete nic. Jiná by mi mohla dávat desítku, a neudělám jí to, teď je to v pořádku, buďte jenom moudrá, a s Pánem Bohem už, s Pánem Bohem," loučila se hokyně, ale ještě se se schodů vrátila. Ztlumila hlas, a opatrně slídíc zrakem kolem, šeptala Rozárce: „Ale kdyby se vám po čase nelíbilo, jen přijďte ke mně, opatřím vám jinou službu zas," a jak byla k Rozárce schýlena, hladila ji po bílých tvářích špinavou, scvrklou svojí rukou. Až se otrásla Rozárka vnitřním odporem, a v duši jí plálo nevyslovené přání: „Kéž by už šla!" A šla. Jen ještě na síni zavolala plným hrdlem, aby ji páni slyšeli: „Buďte jen zdráva a nenechte si stýskat." Potom spěchala k domovu blaženě se usmívajíc. Povedlo se jí. Nesla si v kapse čtyři zlatníky, a kus kartounu na zástěru. To jí milostpaní přidala za tu službu.

„To se mi povedlo," řehtala se v duši, „jenže té Choré musím dát z toho zlatku." A to jí rmoutilo srdce rozveselené.

Rozárka na nové službě učila se novému pořádku. Zas tak stávala rozpačita, poplašena, novými dojmy ustrašena jako ptáček chycený, hledající otvor spasný, kudy by uletěl. Jednali s ní zprvu mírně, ale čím déle u nich sloužila, tím častěji a hruběji se na ni osopovali. Osmělili se, a ač to byli páni, nadávali jí právě tak, ba ještě hůře, než doma ve vsi. Tomu byla zvyklá, a příliš jí to nebolelo. Když si však i smích z ní tropili, to jí hořkou bolestí naplňovalo celé nitro. Smáli se jí, jak mluví, chodí, jí, jak se šatí, všechno jim bylo k smíchu. Drásalo jí to citlivou duši. A komu

si požalovat? Zoufalým zrakem ohlížela se kolem, ale vždycky zklamána sklonila hlavu, a všecken ten bol nastrádaný znovu zavírala ve svém srdci, ve kterém dál se hrozný proces; bolest v něm stlačená proměňovala se v zášť... Nenáviděla lidi, srdce její neznalo lásky, „všickni jsou stejní,“ říkala si často, „i tam na vsi, i ti zde ve městě.“

A jak se přece těm lidem od malička dřela! Zvláště těm zde. Nosí jim na zádech veliké putny vody, vleče nahoru denně kolikrát truhlíky plné uhlí, těžkého jako kamení, až se jí vždy nohy na konci schodů únavou třesou. Myje a pere na ně, až má ruce samou ránu, a krev jí z nich teče. A ještě se nezachová. Je jim sprostá, hloupá, mnoho jim sní a málo udělá. Leč se vším se smířila, ztratila víru, že by se jí jinde lépe vedlo, i k tomu mlčela, když jí za každou rozbitou sklínku, puklý talíř, rozvařený hrnek, strhávali zlatku ze služby. Hotovými jí beztoho neplatili. Její paní platila jí šatem z krámu. Viděla, co Rozárka potřebuje, dávala jí tedy místo peněz šátky, košile, punčochy a zástěry. Byla očividně šizena, ale všechno to snášela, jen aby doma ve vsi se jí nesmáli, že „utekla“.

Až jednou náhle, v plném létě, když už skoro rok sloužila u Picků, přiběhla časně ráno do Holic. Byla jen lehce oblečena, bosa, v lehké jupičce a jediné spodničce. Ani šátek na hlavě neměla.

Tak přiběhla do baráku k tetě Choré v Holicích.

„I pro pět ran, holka, co se ti stalo?“ lekla se jí Chorá a upustila peřinu, kterou právě ustýlala.

„Utekla jsem ze služby,“ řekla zahanbeně Rozárka a skryla celou tvář v rozpraskaných dlaních.

„A co tak najednou? Co ti udělali? Udělali ti něco? No, mluv jenom, mluv přece,“ dotírala

Chorá, a jak se k ní s těmi otázkami blížila, teprve si všimla, že přiběhla tak, jak vstala z lože.

„Ne, neptejte se,“ vyrazela ze sebe Rozárka, „nechci tam sloužiti, utekla jsem,“ tu ale zvedla hlavu, v očích zaslzených kmitl se jí jako ohnivý blesk, a hlasem tvrdým, jakoby mrtvým, řekla před sebe: „Věřte si nebo ne, ale na duši svoji povídám, že je lepší sloužit dobytku, než lidem,“ a stála tu tak smutna, jakoby stála nad mrtvolou. I Chorá mlčela, jen zrakem, zvědavostí rozšířeným, dívala se na tu dívku rozčilenou, až se jí bála.

Teprve po chvíli hlasem už zlomeným, klidným, ale pláčem zalitým, zeptala se Rozárka: „Nevíte nic, tetičko, nepotřebuje tu žádný sedlák děvečku ke kravám?“

Touto střízlivou otázkou teprve Chorá se vzpamatovala.

„Děvečku? Ke kravám?“ opakovala dosud bezmyšlenkovitě. „Počkej, ano, ano,“ oživila celá najednou. „Beranům včera odešla, vidíš, to se hodí, to se hodí.“

Tak se Rozárka z města vrátila, šla do statku k Beranům sloužit, ne už za mladšinku, ale stala se tam děvečkou, a měla na starosti celý kravín.

V neděli teprve jel jí strýc Chorý s trakařem do města k Pickům pro šaty.

„A co vám povídala?“ vytahovala milostpaní ze strýčka.

„Nu, povídala nám — povídala,“ kýval hlavou potutelně Chorý.

„A co vám mohla povídat?“ podepřela si najednou židovka boky, a přestala házet Rozárciny šaty i prádlo do vlnáku. „Co vám mohla povídat? Je to ztřeštěná holka... Mladý pán, náš Rudolf,

přijel na prázdniny, studuje na doktora ve Vídni, zažertoval si s ní, a ona myslila Bůh ví co. Nu, a to je to celé," a vztekle vázaly její tučné ruce veliký uzel.

„Tudy na to," hvízdal si v duchu Chorý. Celou cestou se těšil, jakou novinu poví ženě, a jak chytře to na Pickové vytáhl.

„Hloupá Rozárka," zlobil se na ni chvílemi, „nemusila být tak ztřeštěná, mohla mít dobré časy, i nám mohlo něco kápnout," postavil trakař a maloval si v duchu různé plány. Po chvíli však mávl rukou, shýbl se, a tlačil trakař dále.

Rozárka sloužila... Kydala hnůj, podstýlala kravám, řezala slámu, sekala jetel, krmila a dojila. Byla šťastná, a chvílemi jasnila se jí tvář. Jako děvečka nebyla tak podřízenou a měla přesně vyměřenou práci. Konala ji ráda. Krávy se čistotou jen třpytily, dojily víc než jindy, a maso na velkých kostech se jim houpalo. Hospodář byl spokojen a chválil Rozárku, která v sebe uzavřena, nedůvěřivě dívala se na své okolí. Všimali si jí víc, a viděli opravdu, jak se rozvíjí a kvete plnou krásou nevinné panny. Spaly v ní dosud všecky vášně, jen prací honěna, neměla ani času mysliti na hřích, ani příležitost nakaziti se morovým dechem jeho.

Až teď lidé to byli zas, kteří se k ní blížili, a budili v ní tu spící bestii. Surově ji tlačili do bahna hříchu, ale ona se ubránila.

Byla tichá zimní noc. Modravý svit měsíční plížil se po zasněžených střeších a zdech hospodářských budov, jejichž černé stíny ostře rýsovaly se na bělostném dvoře. Prudký mráz kouzlil svoje exotické květy po oknech a všecko živé zaháněl do tepla a sucha. V kravíně — na

svém chudém loži pod okénkem klidně spala Rozárka — když slyšela zaťukat na sklo.

„Rozárko, otevři,“ prosil tlumený hlas.

Vyskočila, zamrzlé okénko pod horkým lidským dechem roztálo a v měsíční záři poznala hlavu čeledína. —

„Co tu chceš? Zde není konírna — táhni do svého,“ vykřikla hrubě.

„Prosím tě, otevři,“ žadonil kočí a oči vášní hořely mu jako tygru.

„Neotevru,“ odpověděla rozhodně a ulehla klidně. Venku zachrupal sníh a už zapraskaly dveře. Na dvoře zuřivě rozštěkal se pes — krávy po stáních vstávaly — „dobývá se na mne“ řekla si Rozárka a chvatně se oblékala. Dveře konečně povolily a v nich stál opilý chasník.

Když po chvíli přiběhl s lucernou sedlák — spatřil děvečku oblečenou, stojící rozkročmo na svém loži, v ruce držela hnojné vidle, nezkrocená zášť jí šlehala z očí a až na zásep slyšel její hněvem a odporem dušený hlas: „Sáhneš-li na mne,“ dralo se jí sípavě z hrdla — „probodnu tě jako vzteklého psa.“

„Kdybych nebyl přišel a oráče nevyhodil, byla by to jistě udělala, neštěstí bylo by se stalo,“ dokládal sedlák, když se vrátil do teplé světnice.

Ano, takovou byla Rozárka. Nebyla tak mravnou ani tak čistou, ale tak silně a vášnivě nenáviděla lidi, že jiný cit zatím v jejím srdci místa neměl.

„Co chtějí na mně teď pojednou? Proč teď se ke mně tlačí — lísají se — pohladí a polaskají —? Proč ne dřív?“ tázala se sama sebe a pocítila celou nízkost té lidské lásky nynější.

Chodila beze slova, jako němá, a zarytě mlčela ke všem dvojsmyslným vtipům.

„Klášternice!“ — „Přetváří se.“ — „Pyšná je.“ — „Čeká, až pro ni přijedou s kočárem,“ i teď zas plivali po ní lidé, ona však ani brvou nehnula.

Jen v chlévě někdy při dojení kravám zpívala a s nimi mluvila, plácajíc je po strakatých hřbetech.

IV.

V tu dobu přistěhoval se do Vrbice nový pan farář. Vrbická fara byla nejchudší na celém patronátě, na té faře nejstarší kaplan vždy život farářský začínal, a jak se něco uprázdnilo, už z ní utíkal.

Vrbičtí faráři všichni vzdychávali: „Ó kde jsou ty časy kaplanské,“ a všichni slýchali stejnou útěchu:

„Začátek je každý zlý, jen trpělivost, po Vrbici přijdou brzy další fary.“

Nový farář vrbický až dosud kaplanoval, byl už skoro dvacet let knězem, než se dočkal vrbické fary a mohl si vystrojit slavnou instalaci. Pozval mnoho hostů, okolní své pány bratry, pány učitele i všechny pány starosy z přífařených obcí.

Oddechl si, když na samý večer hosté se rozcházeli. Poslední odcházeli obecní starostové.

„Mám starost,“ louče se s nimi, urápeně povídal farář, „přivezl jsem si s sebou maminku, aby mi vedla skromnou moji domácnost, ale ještě bych potřeboval osobu mamince k ruce, služku, která by za ni těžší práce konala, prala, myla, kravičce posloužila, ovšem hodnou, žádnou světačku.“

„Stafra, velebníčku,“ trhl sebou holický sta-

rosta, „u nás je taková holka, říkají jí všichni klášternice, vždyť ji znáte, Rozára Chorých je to,“ obrátil se řečí k ostatním, „co slouží už kolikátý rok u Beranů.“

„Ta ano, ta by se hodila, ta je pro faru jako stvořená,“ kývali šmahem všichni.

„Ó, tělem i duší za ni ručím,“ horlil starosta, a vyprávěl faráři některé podrobnosti z jejího života.

Asi za měsíc potom stěhovala se opravdu Rozálie Chorá na faru.

Šla tam jenom proto, že tam bude sama. Že ji drzé oči, dotěrné pohledy dvorské chasy nebudou obtěžovat. Bude mít pokoj, pokoj od lidí, sama do pole nebude musit, tráva pro kravku roste jen ve velké farní zahradě.

Sama proto vzala svůj kufřík plný už šatů a prádla, a na trakaři přivezla ho před faru. Nechala ho stát venku, šla dovnitř a bez pozdravu, urputně se optala:

„Tak, kam si to mám složit?“

Farář se na ni překvapeně podíval, a se slovy: „To vám řekne maminka,“ odešel do kuchyně, a víc se neukázal.

„Tak to je tedy naše Rozárka, ne?“ něžně ozvalo se Rozárce vstříc z kuchyňských dveří. Za tím hlasem vyšla ze dveří stará už paní, sehnutá, v povadlé, vráscité tváři měla vlídný úsměv, brejlemi dívaly se dvě laskavé oči. „Tak jen pojdte dál, pojdte,“ volala cestou, a zavazujíc si šáteček na šedou hlavu, běžela si čiperně ke dveřím pro Rozárku.

„Tu tedy máme kuchyni,“ švitořila maminka, když přivedla Rozárku na práh čisté, klenuté

světničky s jedním zamřížovaným oknem, vedoucím na dvůr s vyhlídkou dozadu do zahrady.

„Tuhle je vaše postýlka, moje hned vedle, vidíte, v tomhle pokojíčku, jenom tenká zeď nás dělí, tady budeme vedle sebe spávat.“

— — — Teď náhle se protrhla Rozárka ze svých myšlenek. Bylo jí tak divně, tak milo po boku té stařenky, jako nikdy v životě před tím. Tak ráda ji poslouchala, tak mile zněl její hlas, jakoby ji teplou, měkkou rukou někdo po tváři pohladil, tak příjemně jí dosud bylo. Až teď najednou, co to na ní chtějí?

„Tady abych spala? To snad ne? Já bych tu ani neusnula,“ řekla rychle, jako by se bála, ustrašeně ze sebe vyrazila Rozárka.

„Copak se vám tu nelíbí? Farka je malá, roztažovat se nemůžeme,“ omlouvala hned stará paní, „já tu sama až dosud spala, v létě tu budete mít, pravda, horko a mouchy, ale zato v zimě, to si pohovíte,“ a říkala to tak měkkým hlasem, jako by se bála, aby Rozárku nerozhněvala, aby ji upokojila...

Rozárka stála před ní rozpálena studem, jako plamen. Plna rozpaků byla, viděla, že jí ta paní staříčká nerozuměla, myslí si, že je jí to špatné v kuchyni líhat, a zatím ne, to ne. Ale jak jen to říci?

„Nejsem na to zvyklá,“ vyrazila najednou ze sebe, „já dosud nikdy ve světnici nespala.“

„A kde jste tedy spala?“ optala se překvapeně stařenka.

„Vždycky jenom na půdě anebo ve chlévě,“ tvrdě, klidně řekla jí na to Rozárka.

Starou paní polily slzy. „Proto ona nechce

v kuchyni spát,“ blýsklo se jí hlavou, a osvětlilo jí to najednou kus života Rozárčina.

„I to si zvyknete, to si zvyknete,“ radostně jí povídala, „a semhle si postavte tu svoji truhličku,“ ukazovala kloubovitým prstem do rohu vedle postele.

Rozárka teprve si vzpomněla na trakař s kufříkem před farou. Rychle si proň vyběhla.

„Počkejte, počkejte, pomohu vám,“ volala stará paní a cupala drobnými krůčky za ní.

Ale kdepak se chuděra stará k tomu dostala! Viděla jenom, jak Rozárka sehnula se k trakaři, roztáhla obě ruce, jako by jej chtěla obejmout, popadla truhlici za obě železná ucha, a s hlavou dozadu nahnutou sama vnášela si kufřík do kuchyně na označené místo.

„Pomalu, pomalu, uděláte si něco, stane se vám něco,“ úzkostlivě křičela stařenka, ale Rozárka se jenom samolibě usmívala.

„A zač bych stála, abych takovou hračku neunesla?“ řekla jaksi lhostejně, ale v duši se jí něžně dotýkala ta starostlivost, ta péče neznámé paní. „Ta je jiná než lidé tady,“ kmitlo se jí v duchu.

„A tuhle nahoru, nad truhličku, pověste si křížek nebo obrázek své patronky,“ mluvila už zase na ni stařenka, a přehrabovala při tom prádelník, hledala tam něco, „už to mám,“ uklouzlo najednou radostně jejím rtům, vytáhla čistý, bílý šat a pokryla jím odřené víko kufru.

„Teď to budete mít jako klekátko,“ smála se dobrácky, „když si na zem kleknete, opřete si ruce o truhličku, ráno i večer se tu modlit můžete i z knížek modlicích.“

„Co to jen povídá? Co to na mně zase chce?“ v duchu ptala se drsně Rozárka.

„Já dlouho a dlouho se modlívala, klečíc u židle,“ vzpomínala si stará matka dále, „na židli mi blikávala lampička a při ní si říkávala z modliteb...“

„I z knížek docela, abych se modlila,“ projelo hlavou Rozárčinou, byla to těžká myšlenka, protože s ní hlava se sklonila k prsoum, a tvář celá zruměnila. Bože! Bože! Vždyť neumí číst ani se modlit! O, neměla sem raději chodit, neměla — měla zůstat u krav tam — a plaše dívala se kolem. Uteče?

„Nyní musíte se mnou na půdu, ukáži vám, kam si pověsíte šaty, aby se vám nepomačkaly,“ vytrhla ji zase ta něžná, sladká řeč, která jí vlídností tak okouzlovala, pak ji vyvedla na dvůr, ukazovala slepice, psa u boudy, kočičku, i kravku v chlévě.

Rozárce se zajiskřila radost v modrých očích. Hněď šla k ní a poplácala ji po krku. „Je pěkná,“ chválila nahlas, „a mladá, jestlipak hodně dojí —“

Tak se dostaly spolu až do zahrady. Byla veliká, na kraji černala se ulehlá zem, nezrytá ještě po předchůdci, s pahýly zbylými po loňské zelenině, dále stály řady stromů, holých dosud, ale pupeny už byly nalité na prasknutí, a pod nimi zelenal se trávníček. —

„A já tu zryju kousek,“ vykřikla radostně Rozárka spatřivši rýč, zaražený v zemi, jak hrobník, který měl zahrádku přerýt, od práce někam odešel.

„I s Pánem Bohem,“ smála se stařenka, „a já musím do kuchyně, bude čas svačit...“

Rozárka prudce skočila k rýči... Byla radostně naladěna, ač nevěděla, proč... Štěstí, jaké dávno nepocítila, plnilo jí celičkou duši, smálo se jí tam a hřálo ji. Chtělo se jí smát, zpívat, rukama tleskat; v té bujné náladě chytila rýč. Vytrhla

ho, pozdvihla a prohlížela. Byl ostrý, veliký, a leskl se v záři slunce.

„Ó, s tím to půjde,“ vykřikla vesele a nahlas, a hned se dala do rytí. Silnýma rukama zarážela rýč a nohou tlačila ho do hloubky, ulamovala celé kusy tvrdé, ulehle země, obracela je a sekala do nich, aby v hrudy neseschly, šátek svezl se jí s hlavy, a ona uzarděla, nakláněla se nad rýč, pracovala, ryla, od kraje ke kraji. Jen po dlouhé vždy chvíli se zvedla, utřela si zástěrkou opocené čelo, a podívala se před sebe na černou, zrytou zemi, kde se v bolestech kroutily vyryté dešťovky, některé přesekané a rozšlápnuté, a pak za sebe, kolik jí ještě zbývá. Byla už v polu, když slyšela překvapený hlas. To se stará paní přišla na ni podívat, ale spráskla ruce údivem a vyčítala hned: „Rozárko, Rozárko, ublížíte si, co to děláte jen, ryjete jako muž, já myslila jen kousek, záhonek pro zábavu.“ — Rozárka pozvedla svoji plavou hlavu, a po prvé krásnýma očima zcela se podívala na tu stařenku sehnutou, ustrašenou, plnou obav, obav o ni — o Rozárku... „Je to možná, je to možná?“ šlehalo jí duší, jak jí tam hořela a hřála neznámá radost. — „Pospěš, pospěš si lenochu,“ švihali ji dosud všichni jako koně k rychlejšímu klusu. Až dosud všude ji plísnil, honil, málo všechněm udělala, málo pracovala, ač se jim jinak dřela, než v té zahradě tady — — Až ta paní, ta stařenka milá zde před ní je jiná. Odkud sem přišla asi, jistě zdaleka, je zcela jiná, nežli lidé tady.

„A jak jste zpocena, ještě se tu nastudíte, nestůjte zde, honem se mnou do kuchyně,“ a už ji zase táhla za ruku. Nikdo, nikde a nikdy ji takhle nevedl, nikdo se o ni nebál. „E, copak

ta, jen ji nechte, mráz kopřivu nespálí, však ona se vylíže," říkali o ní a před ní, když se potácela, bledá a nemocná, kolem svého díla. A zde ta paní, co jde vedle ní! Srovnávala ji, nevědouc o tom, s ostatními. Jak se ta stařenka o ni bojí, a znovu se na ni po straně podívala a teprve zas slyšela její hlas:

„Zdraví, ach, zdraví, to je poklad, a kdo s ním plýtvá, tuze hřeší," to jí vyčítal ten hlas, ale tak vlídným, sladkým způsobem, jaký dosud nikdy nebyla slyšela. Jako by v tom hlase byly stlačeny starost a láska. Dřív, když jí něco vyčítali, jak tvrdá to byla vždy slova, jak hrubý tón, co zlostných urážek a jedovatého záští v těch slovech po každé bylo ukryto! Křičívali s ní, že to bývalo slyšet až do třetího dvora, a jak hrubě jí spílali! To zase už srovnávala ty hlasy, oboje jí živě zněly v uších, jeden hrubý, tlustý jako provaz konopěný, druhý měkký jako hedvábí. Kde jen ta stařenka bere tak pěkná slova — — — a dívala se jí vděčně na povadlé rty, jež v kuchyni už hovořily: „Tu si sedněte a odpočiňte, velebný pán již se nasvačil, posvačíme teď spolu," a stavěla před ní hrnek kávy s chlebem. — — — To byl první den její na faře, a takových dnů prožila nyní celou řadu. Stále se krčila, teď to přijde, teď se mi budou vysmívat, stále nejistě dívala se modrýma očima, jako by se ptala: je to tak dobře? nebudu plísněna? — Ale časem zbavovala se té plaché nejistoty, protáhla se z toho trpkého přikrčení. A vystupovala i chovala se rozhodněji. I na malou kuchyňku si zvykla. Zprvu zdálo se jí, veliké, hranaté a silné, až k smíchu, že by zde v té kuchyňce malé s jedním oknem měla se větší část dne pohybovat, pracovat, spát, zůstávat, byla

zvyklá na veliké prostory, na dlouhé patro anebo vysokou půdu, na dlouhé střechy, sbíhající se nahoře v ostrý kout, plný uprášených, velikých pavučin, anebo na široký stáj, ve kterém ve dvou řadách vlnily se hřbety dobytka. Leč i v té kuchynce časem zdomácněla, ač zvolna jen odvykala si prudké pohyby a dlouhé, těžké kroky. Ale krotla, zmizel jí urputný výraz ze tváří i očí, a dívala se kolem vlídněji. „Ještě mne neplísnilí,“ říkala si, „a mohli už,“ dodávala v duchu, kdykoli si vzpomněla, co nádobí už pomlátila, kolik sklenic a lahví nemotorností převrhla. Ale nikdy nic. Stará paní jen trpělivě vždy zvolala: „pomalu, Rozárko, jen pomalu,“ styděla se vždy, a dávala si pozor, větší a úzkostlivější, než když na ni jinde křičeli. Měla jen jednu touhu: té stařence dobře se zachovat, nerozhněvat si ji. Proto oči její jako oči věrného psa obracely se stále k té šedivé hlavě, do ohně by byla pro ni skočila, všechno za ni udělala, jen když to dovedla. Dovedla nasekat dříví, nasekat trávy, spravit a pořídit krávu, to všechno uměla a ráda dělala. Ale hůře bylo, když se měla postavit k neckám, plným bílého prádla kostelního jako sněhu. Toho se vždy bála. V silných rukou se jí jemné krajky i tenké plátno trhala, a stará paní nestačila křičet: „Pomalu, Rozárko, jen hodně pomalu!“

„To je prádlo, jako pavučiny,“ stěžovala si nahlas, „ani člověk za to chytit nesmí,“ dodávala potichu.

Konečně i prsty jí změkly, vracel se do nich jemnější cit, staly se pružnějšími, ohebnějšími. Nesvíraly celý den jen násadu rohatin a kopáčů — zvykaly i jemnější práci... A jako s těma rukama, bylo to i s její duší. Tvrdá a okoralá, mrazem

lidské nelásky ošlehaná a záštím naplněná, počala měknout. Ta stařenka šedá, vrásčitá, našla si k ní cestu, a našla v ní i místo. Pamatovala se Rozárka na to dobře, jak jí jednou vážně, ale hlasem lítostivým, skoro prosebně, řekla: „Rozárko, vždyť jsme na faře, před jídlem i po jídle musíme se modlit!“

„A co se mám modlit, co jen?“ optala se tenkrát zahanbená, „umím jen Otčenáš a Zdrávas z kostela, jiného nic,“ a čekala, že ji budou za to plísnit, se jí smát, ale nestalo se to. Naopak. Od té doby klekávala stařenka každý den vedle Rozárky, a nasycovala lačnou její duši vůní modliteb. Učila ji krásným modlitbám Marianským a vykládala jí je. Jako zprahlý květ nebeské vláze otvírala se pošlapaná, lidskýma rukama pomačkaná duše Rozárčina. Paměť její, ladem dosud ležící, neunavená, svěží, odpočatá, chápala ku podivu rychle. „Co už teď umím modliteb,“ říkala si radostně, a počítali v mysli: Anděl Páně, Zdrávas Královno, Pod ochranu Tvou, Anděle Boží, Věřím... to všechno umí, ale umí víc: umí všechna přikázání Boží i církevní, svaté svátosti, základní pravdy, a co kratičkových vzdechů! Věděla nejen jak, ale i kdy se má modlit — — — a život se jí tu v té chudé faře, vedle té vadnoucí staré ženy, zdál tak novým, krásným, že mu ani nevěřila. Myslíla, že je to pouhý sen. Ten sen že jistě pomine, že i tu ji skrytá nějaká ruka udeří, probudí, zažene tu přítomnost a srazí zpět do toho hrozného života minulého.

A aby se tak nestalo, za to modlila se, jak uměla nejvroucněji.

V.

Byl opět jasný zimní večer. Venku na nebi třásly se zimou droboučké hvězdy a dívaly se oknem do teplé, farské kuchyně. Tam obě ženy vstávaly se země, na níž na kolenou klečely. Modlily se.

„A tuhle modlitbu s litanii máte jistě v modlitbách, ukažte mi je, najdu vám ji,“ řekla tichým, stlumeným hlasem, zbožnou náladou prochvělým, šedá stařenka. Rozárka znovu si klekla ke kufru, pozavihla jeho víko, a podala jí své modlicí knížky. Byly nové, s kostěným křížkem a zámečkem, a kolem nich leskla se ve světle voskového sloupku zlatá ořízka.

„Máte je nové, ještě jste se z nich jistě nemodlila,“ hovořila stařenka, a krátkým dechem foukala do listů, pozlátkem na okraji slepených.

„A nejsou nové,“ pomalu povídala Rozárka, „už je opatruji kolik let. Hned u Bendů jsem je měla.“

„Tak jste je nenosila?“ divila se stařenka a listovala v nich dál.

„Nosila každou neděli,“ zas tak těžce dral se Rozárce z hrdla hlas, „ale já se z nich nemodlila,“ a obrátila hlavu ke zdi.

„A proč?“ nevinně, nic netušíc, optala se paní a obrátila zvědavě hlavu k Rozárce. Ta klečela

stále u kufru, a chvíli mlčela, až najednou vzdychla, a jakoby odhodila nějakou překážku vyhrkla prudce: „Neumím ani číst — —“ a zahabena, položila hlavu do dlaní. Dala se do usedavého pláče, do pláče prudkého, štkavého. Celým tělem probíhal jí ten pláč a lomcoval jí. Plakala hanbou, lítostí, zlostí, nespokojeností sama se sebou, byla to směs hořká všech těch pocitů, křížily se v ní, mučily ji, až jí vytlačily ven z očí horké slzy. Od dětských let už neplakala, lidé ji týrali, křivdili jí, neplakala, neulevila si nikdy pláčem, naopak, zaskřípala zuby a zařala pěsti, až teď z puklé její duše, z hloubi její vytékal očima ten slaný pramen slz. „Neumím číst,“ to přiznání vyvolalo jej a v něm viděla Rozárka skrytu celou svoji dosavadní bídu duševní, celý její minulý život stál před ní, připadala si jako slepá, tma byla v duši její, a teprve ta stařena dobrá počala tam vnášeti trochu světla. A už zase zazníval jí u samé hlavy spasný její hlas: „Nu, proto neplačte, Rozárko, neplačte, to je lidí, co neumějí číst, to já vás naučím, jen neplačte už, neplačte,“ to klečela vedle ní matka velebného pána, a rukou vyschlou hladila ji po světlých vlasech...

„Můj nebožtík muž — dej mu Pán Bůh nebe — byl přece učitelem, vždyť to víte, ledacos jsem pochytila, naučím vás všemu, všemu, Rozárko, jen už neplačte,“ nadzvihla její hlavu, a vzala ji za ruce.

„Ó, co já v dětství zkusila, oč mě lidé připravili, vždyť já to ani sama nevěděla, necítila, až teď, až tady...“ zabědovala si Rozárka, a její smutné dětství se jí zjevilo.

„Pojďte ke mně, pojdte a povídejte mi,“ táhla ji k sobě do židle stařenka, cítila, že srdce Ro-

zárčino přetéká, a touží po srdci družném, kam by se přelilo. Hvězdy jedny odcházely a ustupovaly jiným, aby se podívaly oknem do farské kuchyně...

Tam seděla ve své pohodlné židli stará, šedovlasá žena a tulila k sobě mladou hlavu Rozárčinu. V této chvíli důvěrně poznala celé její mládí — celé mučednictví jejího života u Chorých v dětství i po službách. Stará hlava šedé stařeny roze-trásla se nyní pláčem sama. Plakaly obě ty hlavy k sobě přitisknuté, slzy jejich se mísily, a smísily se v nich i obě jejich duše. — Porozuměly si — pochopily se a splynuly spolu.

Farář se ráno divil, když slyšel, že matka říká Rozárce: ty, že ji volá: „Rozárko, pojď sem,“ a ještě více, když Rozárka říkala jeho matce tak jako hrobník a kostelník: panímaminko.

„Přitiskly se k sobě,“ broukl spokojeně a nepátral po příčinách.

Když on nahoře sedal u brevíře, skláněl se nad papírem, studoval anebo četl večer při tlumeném svitu veliké lampy, i pod ním dole ve škole se učily. Byla tam škola. Panímaminka učila Rozárku večer jako večer číst i psát. Uměla to výborně. Kolikrát za nebožtíka muže až do kuchyně, rok jako rok po dlouhá léta slýchala, jak muž v první třídě učí, a dobře věděla, které písmenko už děti umějí. A jak to od muže slýchávala, tak učila Rozárku písmenám... Tajně, aby pan syn nevěděl, přinesla z kanceláře papír i péro, malovala čárky vlasové i stínové, a nutila péro Rozárce do chvějící se ruky. Ta brzy odložila všechno stud. S lačnou touhou dohonit, co zameškala, se zrakem radostně planoucím, dychtivě

rozšířeným, sedala po práci, večer ke stolu, a rukou radostí se chvějící neúnavně malovala písmenky a vrývala si v paměť jejich tvar. Připadaly jí jako kouzelné klíčky ke skrytým pokladům, které našla a kterými se všech těch pokladů snadno zmocniti může.

Zajásala jako opilá radostí a rozkoší zavýskla a objala panímaminku, když po prvé sama si přečtla krásnou litanii loretánskou.

Stín mizel z její duše a teplý svit zářného slunce padal jí do všech koutů. Sluníčko lásky to bylo, pod jeho hřejnými paprsky v oné noci pukla kůra jejího nesdílného srdce, pod jehož paprsky to srdce tvrdé měklo, rozšířilo se, zbavilo té nenávisti, jež ležela na něm těžká jako kámen, chladná jako led a černá jako křídlo noci. Odpustila tetě Choré, Bendové, všechněm. Jenom bolestná vzpomínka a trpká zkušenost zůstaly v tom jejím srdci, nevyhledávala už nikdy společnost jiných lidí. Doma, byla-li s panímatkou sama, byla plna řeči a samý smích, leč jakmile vešel někdo cizí, zmlkla hned, plachá a nedůvěřivá. Nikam nechodila, a kde mohla, vyhnula se lidem.

„Je to divák,“ říkali zato o ní.

„I to ona je tak pyšná, že slouží na faře.“

„Nu, ovšem, teď jí narostl hřebínek.“

„Povedlo se jí, povedlo. Chodí si jako slečna, vypraná, vyžehlená, Bože, a jaký to býval v Holících spratek špinavý — jenom po těch mezích se válela.“

Křivdili jí všichni, nebyla pyšnou. To jen paní maminka v ní pěstovala smysl pro čistotu a pořádek. Shýbala se k ní do bláta, snížila se k Rozárce a zdvihala ji k sobě nahoru, na tu výši, kde

její stará duše stála, tam zdvihla zvolna, jemně duši Rozárčinu. Očišťovala ji z prachu, který se na ní byl usadil, omývala, hladila, k zpovědi i k prvnímu přijímání ji připravila, vzdělávala, až z té duše stala se vzácná perla pravé ceny. Jako na poli, které dlouho ladem leželo, tak v duši Rozárčině bujně se zvedala, rostla a vlnila setba panímaminky. Nový život probouzel se v té zanedbané duši — krásný, čistý, duchovní; jiný než ten tělesný, kterým dosud žila. V krásném těle jejím kralovala krásnější duše, a modrýma očima, jako okny krásně malovanými ve velebném chrámu, dívala se ven.

To všecko byla práce panímaminky, ona ji zlomenou a pošlapanou přijala, narovнала ji — opatrovala jako květ, zušlechtila ji, oblékla ji, odvykla nepořádku a nečistotě, zvykla ji bydlet i žít jako lidé, a probudila v ní konečně celý nový život duševní — — —

„Ó, na tom dítěti lidé mnoho hřešili,“ říkala často svému synu, když mluvili o Rozárce.

„Tak to jen napravte, matko zlatá, napravte, získáte duši a vykonáte dobrý skutek,“ odpovídal jí na to pan farář a jen povzdálí se zálibou sledoval, jak se dílo jeho matce daří. Díval se na ně a radoval se vděčně, že ty dvě duše si tak stačí, že jako dvě ptáčata stlačená v přízemí fary mají zde svůj celý svět, že netouží po společnosti, nezvou si návštěvy, nedychtí po novinkách, jakoby celého světa, ba ani okolní vsi pro ně nebylo.

Tak tiše tu žily, nemile dotknuty obě, když někdo zvědavě k nim se větřel, aby drzým zrakem prohlédl, co dělají a jak žijí. A těch lidí v poslední době přicházelo, vtíralo se nápadně mnoho. Všecky ty lahodné babky s košíky na

rukou, i různí strýcové úlisní chtěli mluvití vždycky jen se „slečnou“ Rozárkou, nejraději však mezi „čtyřma očima“, a přinášeli jí „něco moc důležitého“.

Rozárka vždy po takovém hovoru pobíhala neklidně, uzardělá, zamyšlená, stávala někdy nemluvná po celé chvíle, až náhle se vzpamatovala, probouzela — a jakoby ztlučená, znavená tím stálým přemýšlením, oddychla si vždy zhluboka a vracela se ke své práci.

Duševní její rovnováha byla porušena. Na cestu jejího života kladli jí zas už lidé kámen, přes který Rozárka klopýtala, který se sama snažila odvaliti.

Panímaminka se dlouho na ni dívala mlčky.

„Vtírat se jí už teď nebudu, to není jako s počátku, však o mně ví,“ říkávala si zarmoucená, a cosi jako hořká lítost bolného zklamání válo stařeckou její duší.

Trvalo to dlouho.

„Ztratíme asi Rozárku,“ řekla jednou po takové návštěvě svému synovi, „abys se zas poohlídl po nějaké nové Rozárce,“ a otřela si šátečkem zarosené oči.

„A proč? Co se jí najednou nelíbí?“ divil se farář.

„Ó, líbí se jí, líbí, ale lidé jí nedají pokoje, má v hlavě vdavky. Ta její teta z Holic, ta Chorá, dolízá za ní,“ stěžovala si panímaminka, „a nutí ji, už ji celou pobláznila.“

„Ach, to je jiná, nu, s Pánem Bohem, štěstí jí kazit nesmíme, jen neplačte, maminko, zvykla jste si už, ale dá Bůh, že přijde zase nějaká hodná duše k nám do domu,“ těšil ji upřímně syn — a připravovali se na rozloučení — na změnu. Oba hleděli napiatě vstříc budoucnosti. „Jen aby ta

nová služka nebyla klepna, netoulala se, nepřátelila s každým," lekali se oba předem.

„To vím, Rozárka to již jistě nebude," naříkala si panímaminka a dívala se tak smutným pohledem po Rozárce, že tato vždy vyběhla ven z kuchyně, jen aby ty smutné, vyčítavé pohledy panímaminky neviděla.

Teta Chorá lezla do fary. I venku, když šla Rozárka ke kupci aneb pro maso, číhala na ni. Rozárka se jí vyhýbala, utíkala před ní, ale neubránila se. —

Jednou zas přišla, a panímaminka poslala ji za Rozárkou do zahrádky. „Jděte tam, jděte, tam ji jistě najdete," rychle a nevrle povídala jí z kuchyně na síň, kde stála.

Ale po malé chvíli slyšela ze zahrádky křik, zlý křik. I pan farář ho slyšel a s maminkou spolu oba rychle letěli do zahrady.

„Hned jděte, hned," slyšeli cestou rozvášněný hlas tak tiché jindy Rozárky, který se mísil s chraplavým hlasem staré Choré.

Oba se v běhu zastavili.

„Jste moje zlé svědomí, jste mi všude v patách, okradla jste mne o všechn pokoj, mne i panímaminku, díváme se na sebe jako cizí.“

„Mlč, nekřič, jen nekřič tak," krotila ji Chorá. „Chci jenom tvé štěstí, tvoji budoucnost mám před očima.“

„Stokrát jsem vám řekla, že se nevdám," vybuchla znovu Rozárka, „a tisíckrát jste za mnou přilezla, ale dnes vám povídám naposledy: nechci se vdát, dokud bude panímaminka na živu, a teď si jděte, nebo —“

Stará paní se synem se rychle vraceli, jakoby jim platilo to velitelské Rozárčino „jděte“.

„Nu, tak, máte po starosti,“ usmíval se pak na maminku pan farář.

„Je zachráněna, zachráněna,“ šeptala stařenka, a radostné slzy tekly jí z očí hlubokými vráskami po tváři dolů.

Po chvíli přiběhla radostně, udýchaná, s uplakanýma očima, ale s usměvavou tváří Rozárka.

Stará paní s brejlemi na nose seděla spokojená, blažená ve své kožené židli a spravovala pozorně nějaké bílé prádlo. Pozdvihla hlavu a Rozárka už letěla k ní: „Mám vás ráda, raději než každého, i všechny dohromady,“ šeptala jí, schovávajíc uzardělou tvář na jejím klíně.

„Rozárko, Rozárko!“ hladila ji panímaminka, a silné pohnutí třáslo jí bezzubou bradou. „Co bych si já stará pápěrka bez tebe tady byla počala, kdo by mě stařenu vetchou byl tu zastával!“

V té chvíli stál před duševním zrakem Rozárčiným obraz její pravé matky. Neviděla jí nikdy, ale ku podivu, v té chvíli se jí postavila před oči a měla podobu té stařenky zde — panímaminky.

Od té doby panoval trvalý klid v srdci Rozárčině. Rozhodla v okamžiku tom o svém celém životě. Jedna ze sopek, které v srdcích lidských bouří a dýmají, v srdci Rozárčině vyhasla.

Doslouží panímamince k smrti — a co potom s ní? Snad přece měla pravdu ta Chorá, když tou otázkou na ni doléhala. Ano, co potom? „Klášternice,“ mihla se jí tenkrát nadávka, kterou ji stíhali v Holicích, „ano, klášternice, dám jim své vysloužené peníze, a půjdu k nim dále

sloužit, třeba nemocným, ale nevšímám se, nevšímám," řekla si pevně a klidně se dívala, jak z jejího srdce ulétal zpěvavý pták pestrých barev ohnivých, a ohlédl se po ní. „Leť si jen, leť," mávla po něm rukou.

„Do kláštera," mazlila se s tím slovem. Což se musí vdát, musí? Jsou všechny květiny určené jen pro plesové a svatební kytice, jen do dírek knoflíkových a do vonných kadeří? Žádné nekvětou a neuvadnou na oltáři? I ona svoje květy jakoby v té veliké chvíli shrnula do klínu a postlala jimi stupně oltáře, zřekla se jich krásy i vůně, zřekla se rozkoší, jichž si květy svého mládí opatřiti mohla. Do kláštera půjde. Šťastně dobojovala těžký boj. Čím více stárla, tím snazší jí ten boj připadal, tím tlumeněji zazníval rachot hromu, tím řídčeji projížděly a chvěly tělem silné otřesy, a tím slaběji hlavou kmitaly rudé blesky pollačených vášní.

S celou silou bujně, ohnivě duše přilnula zato k panímamince, jako svlačec pnula se po ní, a v každé tísní opřela se o její radu.

Stará, zkušená žena viděla čisté nitro své mladé družky a pečovala o ně něžnými rukama, jen aby se neposkvřnilo. Učila Rozárku proto zvykat si na čistý šat, čisté tělo, na čisté ruce, na celé čisté okolí a napomínala ji, pracovat ji učila, jen aby čas jí nebyl dlouhý.

„Slábně mi zrak, Rozárko," říkávala jí, „budeš mě musít zastat," a dávala jí nadívat malou jehličku tenounkou nití, učila ji šít, škrobit, žehlit jemné prádlo kostelní, i hrubší domácí.

Za okny celé fary měly v hrncích řady krásných květin; proto učila ji zvlášť na jaře kvě-

tiny zalévat, ošetřovat, přesazovat, zemi mísit, rozmnožovat.

A co práce dala Rozárce zahrada! Byla její pýchou. S rozkoší čisté duše kráčela záhony, plnými bujné zeleniny a lemovanými na okraji řadou pestrých květů. Každý den tu na ni čekalo nové překvapení, nový květ a nová radost.

A tak se hnala radostná, veselá, čistá z jednoho do druhého a necítila ani, že ohnula se jí trochu záda, vystoupily z nich lopatky — uhoněná a stále k práci skloněná její postava byla nyní jako nalomená — svěžest tváře uprchla a kyprost těla povadla. Ale čím více vadlo její tělo — tím krásněji rozvíjela se v ní její duše — jakoby se ta bývalá krása jejího těla do té duše její přelévala.

Nyní už měla paníaminka úplně po starosti.

Lidé už se přestali Rozárce dotírat a ji obtěžovat. Nelíbila se už.

Paníaminka sedávala proto spokojeně po celý den na své ušaté kožené židli, které říkala žertovně „kajícnost“ — protože v ní přemýšlela o marnostech světa — a všechno přenechala Rozárce.

Už i nohy stařence dobré vypovídaly službu. Chodila jen s velikým namáháním, chytajíc se cestou po kuchyni kusů nábytku. Šla-li někam dál, stála vedle „kajícnosti“ zahnutá hůl rákosová — byla po nebožtíku panu učiteli — a tou se opírala.

Proseděla skoro celý den — a pracovitě její ruce pletly synovi ponožky — ale její dobrácká očka často odlepovala se od práce a přes kostěné okraje brejlí zalétala k Rozárce, která tiše a hbitě konala všecky své dřívější práce. Zde v té židli jsouc ponořena, byla přece osou, ko-

lem níž se tichý život ve faře točil a hýbal. Z té židle všecko nařizovala a poroučela, zde se jí Rozárka na každou maličkost ptala. Zde před jejíma očima nasazovala z jara kuřata i káčata, zde panímaminka diktovala kolik vajíček má dát pod kvočnu, zde se jí ptala Rozárka, kdy má prát, kdy žehlit, co vařit, co nasázet do zahrádky, kam dát cibuli, kam celer — a sem do zahrádky si ji za teplých dnů vynesla, před ní plela, zalévala. Dosud měla panímaminka i celou kasu ve svém koženém kapsáři, ukrytém pod čistou zástěrkou. Vždycky po prvním, od té doby co byla zde na Vrbici, přicházel syn a vysázel jí na stůl „kongruu“ — jak se smával — těm pěti desítkám, z nichž panímaminka „všecko živila a platila“. — Někdy ovšem — ukazujíc na nepředvídané vydání — žádala o „zvýšení kongruy“ — pravidelně však dobře vycházela — všichni dělníci, řemeslníci i žebráci chodili si pro peníze k ní — k paní mamince. Pan syn nahoře neměl nic, než těch pár zlatek štolý na knihy a noviny. Ba stalo se nejednou, že dostal k svému svátku od paní maminky pěkné bytelné sukno na oblek, přivedla mu krejčího, poslala k němu nahoru ševce — ale jenom vzít míru. Účty už vyrovnávala sama — „a to je všecko z kongruy“ chlubila se mu, když se smál, „že má banku a ty peníze tiskne zrovna.“

Tak se oň starala, jako když byl malý, jednala mu všecko sama, počítala mu prádlo, prohlížela šátky a koláry...

„Kdepak on má pro to smysl,“ — stěžovala si naň — „je samý spolek, samá schůze, samé knihy a noviny — otrhaný by chodil“ zahubovala dobřácky — „ale pomoz Pán Bůh — až zavru oči —

až jednou nebudu“ — hlas se jí lámal a měkl a zarosený její zrak vždy prosebně spočinul na Rozárce.

Tak šetrnou byla paní maminka a k šetrnosti vedla i Rozárku. — Sama jí opatřila spořitelní knížku — a do ní jí poštovní poslíček ukládal každý měsíc celé služné — i jí kupovala paní-maminka šaty ze svého. „Jen šetři — šetři —“ napomínala ji ze své židle — a bránila jí, když v dobrotně srdce chtěla ze své služby poslati někam nějaký příspěvek — nebo almužnu — „nevíme, jak s námi Bůh ještě naloží“ — leč v tom se zdálo, že padají slova její na půdu skalnatou. Ten praktický smysl — ten ohled na sebe — to Rozárce už vrozeno nebylo... Štěstí bylo, že paní-maminka bděla i nad její kasou — pokud ještě mohla. Nyní už stáří hlásilo se vážně ke svým právům — a jednu nitku po druhé rvalo jí z rukou. Paní-maminka chřadla vážně. Zprvu jí přes den otekly nohy a do rána se otok opět ztratil, ale pak už tvrdošíjně vytrvával a musila trvale ulehnout.

Pan farář chodil s hlavou sklopenou a býval po celý den v pokojíčku u maminky. I psací stůl dal si tam přenést — a v noci u ní ponocovala Rozárka. Pan doktor těšil, že se to poddá, že to odejde — a odešlo to na chvíli — na čas. Ale na podzim, když žloutlo listí a padalo se stromů na rozblácenou zemi, i paní-maminka slabla, nejedla a chvěla se jako lísteček zčernalý, zkroucený, jen jen se odloupnout od stromu života a položit do klínu země. Na faře bylo smutno — a lidé ještě toho smutku přidávali. — Chodili paní-maminku do pokojíčku navštěvovat. I tací chodili, kterých ona nikdy nezvala.

Hu, jak se těch návštěv bála — a jak nerada brala z jejich rukou láhev vína — nebo cukrovinky, jež jí přinášely. Bála se jich — protože každá vždy končívала:

„Naše Týny — ta je čistá, vzdělaná — kdybyste si přála, ona by vás po čas nemoci zastala — ona děvečka přece jen všemu nerozumí — chcete-li, hned ji sem pošlu“ — anebo zas jiná útrpně pohlížela kolem: „och, jak špatnou máte obsluhu — kdepak služka! — ta k tomu není — ale mám sestru — je vdovou po lesním — zaplať Pán Bůh ještě že je bezdětná — jenom řekněte, napíši jí pár řádek a hned přijede...“

Stařence bylo hrozně — tváří i rukama, celým tělem odmítala tyto služby — viděla zřejmě, z jak nekalých pohnutek se prýští — a přece jen takové návštěvy stavěly jí před oči otázku: jak bude po mně? Co se stane se synem?

O Rozárce věděla, jak miluje myšlenku na klášter — mluvily spolu o tom — a když tu bývaly jeptišky na sbírkách — dlouho s nimi hovořovala Rozárka a na vše se vyptávala. I několik adres na představené klášterů ženských měla opsáno. —

„Mám jednu starost,“ řekla jednou zvolna Rozárce — byl zase tak jasný večer a v něm dívalo se s nebe dolů do tmy tisíce zlatých očí — „a nemohu umřít — ta mě ještě pojí se životem — tlačí mne — jenom k vůli ní ještě vás i sebe tu trápím“ — bolestně si naříkala paní maminka — „a ty — ty jediná mně můžeš polevit — vzít mi tu starost“ a oteklé ruce, které dosud bezvládně ležely na peřině — těžce se zvedly — jakoby prosily — k Rozárce. Ta k ní skočila, zlíbala ty ruce opuchlé, vodnaté, a hlasem pláčem dušeným

volala do peřin: „Ó všecko, paní maminko, všechno pro vás udělám.“

„Slib mi, dušičko, slib mi to, ať mohu umřít, že tu i po mně — na mém místě — zůstaneš —“ těžce mluvila stařenka a její kalné oči zavěsily se na Rozárku — „slib — než zemru mi to slib —“ nutila pohnutě — a dívala se na Rozárku, jež tu klečela u ní bez řeči... „nech ten klášter — nech —“ zase hovořila nemocná — „služ tu — ve světě Pánu Bohu — budeš mít větší zásluhu —“ Rozárku roztrásl pláč... Bez paní maminky zbýval jí jen klášter. — Tak přivykla té myšlence, tak s ní srostla, a teď ji má vytrhnout ze své duše, sama zlomit — cítila tu bolest. —

„Až jednou — přežiješ-li syna — potom jdi — potom teprve do kláštera —“ prosila stařena znovu, a z duše ulétala Rozárce do té šedé dáli — do toho temného budoucna horoucí její tužba — ta slova paní maminky trhala síť — bořila plány — a kácela všechny touhy. „Slib — mi to — Rozárko — slib,“ nutila stařenka a tu noc pak usínala klidně, s líbezným úsměvem na tváři.

Když ráno po mši sv. přišel k ní pan farář, přitáhla si ho k sobě a slabounkým hláskem už mu jenom šeptala: „Vojtíšku — dítě mé — potom až umru — neber si nikoho — ani tu Týnu — ani tu fořtku — nech si Rozárku — nech — ona za ta léta — všemu rozumí jako já...“

Pan farář se zarděl. „A co vám to, maminko, napadá, nač bych koho bral, Rozárka je jako naše.“

„Tak, dítě, tak — já to věděla...“ a blaženě přivřela oči. Už nic nemluvila — rty její šeptaly jen modlitby a v ruce křížek tiskla s růžencem... Měla po poslední světské starosti.

Druhý den ráno panímaminku už nevzbudily ani modlitby pana syna, ani pláč Rozárčin, ani zvonek umíráček — ba ani všechny zvony, když jí hrany vyzváněly.

Paní maminku z vrbické fary vynesli a pochovali. Rozárka jí dala na cestu do rakve, do hrobu i na hrob všechny květiny, které jí ještě v té pozdní době v zahradě a za okny kvetly, pokropila je všechny čistou rosou opravdových slz hlubokého smutku a opředla páskou vroucích modliteb.

Se šálkem přitlačeným na pláčem zkřivená ústa potácěla se za rakví mezi lidmi, a když na panímaminku házeli hrudy, a když dutě bubnovaly o její tvrdou rakev, klekla si na krajíček hrobu, a taková silná touha ji pojala, aby si lehla k paní mamince, aby je opět jen ta tenká prkenná stěna dělila a aby ji ti lidé zaházeli s ní. — A ta touha po smrti už se jí z hlavy nevytratila.

Už když šla s pohřbem, slyšela před sebou:

„Kohopak si vezme asi jemnostpán k sobě?“

„Snad si nechá Rozárku, měly se s nebožkou tuze rády.“

„Rozárku, leda za služku, ale za hospodyni koho?“

To všechno při samém pohřbu za rakví slyšela a bylo jí tak hrozně, že chvílemi ani dýchat nemohla. Došla domů a donesla si s sebou srdce rozbolněné, naplněné velikým zármutkem.

V poledne pan farář nejedl. Přišel do kuchyně a řekl Rozárce: „Budete teď v kuchyni místo paní maminky, ona si to přála, to bylo její poslední přání — a i jemu zalily se oči slzami, otočil se rychle a odešel.

Tak se stala Rozárka farskou hospodyní.

VI.

To bylo divení, když farář odmítal každou nabídku a když přímo každému řekl: „Ponechám si Rozárku.“

„Nu, ta to chytla, slyšeli jste už?“ povídali si na potkání ve vsi „i ba, je toho plná osada, kdo hubu má, tak na to hubuje —“

„A takové osoby se nabízely, takové osoby, jako Týny správčovic, Mici důchodních, paní fořtová —“

„Anebo naše Katy, kde ta už všude byla, až někde u moře v lázních sloužila, a u jakých vrchností, a jak pere, žehlí, to se tahle husa z Holic na to ani podívat neumí —“

„Nu, vždyť říkám, čím neřád větší, tím štěstí lepší —“

Čas plynul, hojil bolestné rány na faře, a zčerený povrch zvolna uléhal. Lidé zapomněli na paní maminku, na Rozárku — a jako lační psi vrhali se na jiné události, aby na nich hlodali a do nich zakusovali ostré svoje zuby...

Život na faře pohyboval se v kolejích, které už za vlády nebožky paní maminky tak hluboko byly vyjetý. Její duch beztoho ve faře zůstal a jeho pečlivým strážcem byla Rozárka. Viděla

ji stále, jak sedí v „kajícnosti“ a upírá k ní dobré svoje oči.

„Nebožka paní maminka to dělávala takhle.“

„Kdyby tu byla paní maminka, jistě by se to bylo nestalo,“ říkávala smutně kolikrát za den.

Přibyla jí nyní denně jedna cesta. Cesta smutná — na hřbitov. Chodívala k paní mamince na hrob sázet a zalévat květiny, radit se s ní a vypravovat jí. V její duši stála ta stařenka ustavičně, s ní rozmlouvala, ptala se jí a jí si stěžovala. A k denním jejím modlitbám přibyl po každé nový otčenáš „za nebožku paní maminku“, šeptala a se zvláštním zanícením říkala slova prosté modlitby. Konala vše, jakoby paní maminka byla živa. Vše se hýbalo a šlo v témže pořádku. „Jemnostpán“ byl i nyní hlavním předmětem její starosti a prací. Zdělila to po té stařence a v duši své si uzavřela ten jemný cit, sloužiti knězi, starati se o jeho pohodlí, nevyrušovati jej z jeho práce, odvracet od něho zbytečné starosti, skrývati před ním vše, co by ho bolelo, roztrpčovalo, ušetřiti mu každou zlost a rozčilení.

Ač řídila v pravdě sama celý dům, přece jen zůstávala služkou, nic více. Měla ten vrozený takt, nekompromitovati, nezahanbovati svého chlebodáře — jemnostpána.

Poznala za ta léta život na faře a na vlastní oči kolikrát viděla, co kněz zkusí, a slýchala často, jak si pan farář hořce paní mamince stěžoval. Jí si teď nikdy nestěžoval — jenom se časem bolestně chmuřil, ale dokud byla paní maminka živa, tu se kolikrát s hlavou sehnutou jako sbitý, skopaný vtáhl do jejího pokojíčka a slýchat bylo často do kuchyně pláč obou. Od té chvíle, co jeho matku zem tlačí, nechával si

však radost i žalost, všechno pro sebe. Jen někdy, v nejsmutnějších chvílích, stával v pokoji u okna, kterým bylo viděti přímo na hřbitov a bílými prsty klepal na okno, jakoby někoho volal, budil. Často, často zakalily se mu najednou oči, chytil klobouk a spěchal rozrušen tam na to pole svaté, pole klidu, odpočinku, zalít rosnou vlahou z očí svých veselých kytiček na mamincině hrobě.

Vskutku po každé vracel se uklidněný a potěšený.

Jí samé třáslo se v duši jedno jen přání: ve všem vyhovět jemnostpánu. Nevyrušovat ho, nevytrhovat z jeho prací, myšlenek a psaní. Proto k němu do pokoje nikdy nevolaná nevešla, zato v jeho nepřítomnosti, jakmile odešel do chrámu, do školy, už tam vklouzla a úzkostlivě pečovala o jeho pohodlí. Vše, čeho se bílá jeho ruka kněžská jenom dotkla, musilo se třpytiti čistotou... Ani prášku nikde netrpěla, slídivě bloudilo její oko po pokoji ve všech koutech, nerozeznávala předmětů, ty jí byly lhostejné, jen na jejich povrchu hledala peříčko, prášek, aby se po něm rukou mohla rozehnat a ho setřít...

Milovala vášnivě květiny. Ty nejkrásnější, které vypěstovala, ty nejkrásnější, jež by pod širým nebem na hrobě paní maminky musily zhynout, nosívali ministranti panu faráři každý den před mší svatou na oltář, a po mši svaté ona je stavěla něžně, jakoby z nich cítila svatou vůni zázraku, jemuž byly přítomny tak blízko v kostele, zbožně až stavěla je za okna do pokoje jemnostpána.

Další její radostí bylo kostelní prádlo. S něžnou péčí právala je ve zvláštní vodě, oddělené od košil, límečků a sukní. Vždy zvláštní týden věno-

vala albám, rochetkám a oltářním prostěradlům.

Byla proniknuta hlubokou vírou, a díky paní-mamince — vzdělána četbou dobrou o vznešenosti oltáře a jeho službě. Proto ta něžná úzkostlivost a pozorná čistota ve všem a na vše, co z její ruky do chrámu přicházelo. To vše mělo zvláštní místo, zvláštní příhradu ve skříní, zvláštními stuhami to bylo složené svazováno, do zvláštních krabic ukládáno, by i zvláštní vůně uvadlé resedy dýchalo to prádlo.

A jak trpělivou byla!

„Vyplývá všecku svoji vlídnost v obcování s jinými lidmi, ve škole, v kostele, v kanceláři — proto už na nás mnoho nezbude,“ těšila ve-sele kostelníka, hrobníka i sebe, když se jemnost-pán někdy na ně osopil.

Ona sama ovšem to bývala, na které si vyléval svůj špatný rozmar nejčastěji. Věděl dobře, že té tiché oddané duši často křivdí, ale nemohl si kolikrát ani pomoci. Dusilo ho to, duše mu hořkostí přetékala, musil se někde vybouřit, vyzlobit, vylíti ven ten kalný obsah své duše, vyčistiti z ní tu nastrádanou trpkost, která se na jejím dně jako špinavé bláto vždy po čase byla usadila — jinak by tam nebyl měl ani místa pro další křivdy, pro další ústrky, kterými život kněze šlehá.

Druhý den, po malé chvíli třeba, bylo mu už Rozárky líto, zvlášť když ji vidíval smutnou, schlíplou, tichým krokem bez úsměvu konati pilně denní práce — ale cítil úlevu, bylo mu snáz. Rozárka nikdy se ani neozvala, mlčela a jako spráskaný pes — byť i nevinně — odcházela do kuchyně a cestou už prudce mrkala víčky, jen aby jí z očí ven nevypadly dotěrné slzy — —

Vzpomínala si vždy na nebožku panímaminku, jak ona často říkala: „Ó, kněží, ti bývají někdy divní, tuze divní patroni.“ — —

Ale ona — Rozárka — to chápala. Vždyť to viděla, jak kolikrát na chodbě i před farou mu nadávali, jak s ním hrubě jednali, jak tvrdě, bezohledně vůči němu si počínali, a jak on se musil přemáhat, trpělivě poslouchat, ke každé prosbě ochotně přikývnout, na každého laskavě promluvit, vlídně se usmát a něžně s mnohými zažertovat. — —

„Nic nám nezbude, nic — než ty křivdy na něm páchané,“ říkala si v duši a trpěla a ráda trpěla, věděla, že tím ulevuje si jemnostpán — že po takovém výbuchu je zas vlídnější, laskavější — — —

Přicházely k ní na faru časem různé babky, podomní obchodnice, nabízely ovoce, zeleninu, látky, hrnky a ledacos. Jen aby odbyly, lichotily jí a říkaly jí: slečno Rozárko anebo i paní Rozárko.

Jakoby ji uštkl jedovatý had, trhla sebou a pouštěla z rukou hned zboží, které kupovala. Popuzená, opravdu rozhněvaná hned křičela: „jak mi to říkáte, co? Jak jste mi to říkaly za živobytí panímaminky? Chcete si ze mne blázny udělat — vím to dobře — a po osadě rozkřikovat, že si dávám říkat „slečno“ a „paní“,“ tak tvrdě a bezohledně odbývala pochlebníky — až se divila, kde po letech ten rozhodný až surový tón řeči zase našla, ba, kdyby se byla viděla v takových okamžicích, byla by poznala i tu starou — šlapanou Rozárku — tak jako dřív na lidi i na ty pochlebníky teď vraštila čelo a kabonila tvář. Ale uhájila se, zůstalo jí i nadále — v nové její hodnotě — staré její jméno u všech: Rozárka.

Vždyť nezměnila se v ničem ani ve způsobu

svého života. Sedávala s druhou služkou v kuchyni, s ní společně jedla, ba i v kuchyni dál se služkou spala, jen aby ten pokojík nebožky panímaminky zůstal netknutý — neporušený — aby její duch tak na všem dále lpěl a zůstával. Bylo to asi tak, jakoby se měla babička každý den vrátit z daleké cesty: tak mile, tak čistě byl její pokojík pro ni přichystán...

I jinak pracovala jako dřív — skromná a zdržlivá. Nebylo ji nikdy viděti, jak sedí v kočáře nebo vozíku a veze se, zato vídali ji lidé před poutí a visitací, jak se plazí z města pěšky a k zemi se prohýbá pod tíhou nůše naplněné vařivem.

„Proč se nenecháte dovézt — anebo proč si nezjednáte někoho mladšího — třeba služku si vezměte, aby vám to donesla,“ domlouval jí často pan farář, vida ji uřícenou, unavenou, ale po každé jenom odpovídala mu: „Ach, co by řekli lidé — lidé jsou zlí — tuze zlí —“, říkávala více pro sebe a ohlížela se při tom v duchu na své mládí vzdálené. „Darmo bych jim dala pohoršení,“ dodávala s útrpným úsměvem.

Ovšem, ani tak se lidem nezachovala, pomlouvali ji přece a křivě podezřívali.

Syčák, otrapa, když nemohla mu vyhovět, každý, komu nedala anebo méně dala, než on chtěl, každý, kterému nebyla po vůli, vynadal jí třeba před farou, veřejně sprostými jmény házel po ní jako tvrdými kameny a jízlivými slovy dráсал jí a špinil citlivou měkkou její duši.

„Nevídáno, Rozára Chorých...!“ — říkaly jí sprosté duše často do očí — „bude se teď nafukovat, jakoby lidé už nepamatovali, když přišla postrkem z Vídně.“

„A jakpak? Čímpak byla vaše maminka, co?“
píchnali jiní. „A jak se jmenuje tatínek, nevíte?“

Tak hrubě, tak sprostě uráželi ji ještě teď, ale už ji nacházeli obrnělou, silnou, bolelo ji to sice, zaplakala si, ale už se nehněvala, nerozčilovala. Odpouštěla jim a silna vstávala, vědoma své čistoty a neviny, k dalším pracím. Lidé sami ji k tomu přivedli a nebožka panímaminka ji tak zušlechtila. Podobala se stromu roubovanému. Zranili ho, seřízli, kůži sedřeli, rozštípli, a do těch ran zaráželi očka a rouby. Pak to pěkně pokryli vonným voskem, ránu obvázáli lýkem a plátnem, až se zahojila a strom obalil se sladkým ovocem. Tak, zrovna tak s ní bylo. Lidé obstarali ty bolestné řezy, ty hluboké rány, ale pak, když nejvíc zraněná duše její krvácela, smíloval se nad ní Pán Bůh a poslal jí na životní cestu panímaminku. Ona jako zkušená zahradnice do těch otevřených ran choré, bolavé duše, do té tak krutě rozorané kůry sázela dobrá předsevzetí, pevné úmysly, ovazovala je a potírala balsámem útěchy, olejem modlitby, živou vírou, cvičením se v pokoře a trpělivosti.

A jak děkovala za to nyní, když byla zase sama, dobré panímamince. Neboť z té její setby vyhnalo v duši její veselé mlází, vlídné, dobré, mírné povahy — povahy, kterou nyní, zde, zde na faře zvláště potřebovala.

Sloužila, sebe zapírala, přemáhala se, zaplakala si třeba, ale nikdy už žádná, sebe surovější urážka nerozpálila ji hněvem, nezvířila v ní touhu po pomstě, po odvetě, byla bolestí zušlechtěná, proto tak trpělivá a klidná.

Takový život tedy vedla Rozárka po smrti panímaminky na vrbecké faře.

VII.

„Tak se chystejte, Rozárko, asi za měsíc se postěhujeme,“ řekl jí jednou z čista jasna pan farář.

Ruce jí sklesly, a nohy se pod ní zachvěly. Opřela se o zeď a jako by dobře nechápala, vyjeveně podívala se na jemnostpána.

„Stal jsem se farářem v Bořicích, na větší faře, dál v kraji,“ zase tak klidně, až ledově lhostejně mluvil farář, „asi za měsíc tedy mějte všechno připraveno.“ —

„A co panímaminka?“ vydechla ustrašeně Rozárka. —

Tu teprve pan farář sklopil hlavu. Jako výčitka připadala mu ta poznámka Rozárčina. Nu, ano, nechá ji tu, musí, bez ní se postěhují. Nevděčníci! Tak mu to šumělo hlavou. Zadíval se ke hřbitovu a jako by mluvil sám k sobě, tak zvolna, smutně si povídal: „Ach, ach, co já se narozvažoval, než jsem zažádal, mám či nemám, ptal jsem se jí v duchu, a jako bych ji, tu zlatou maminečku, byl slyšel, šeptala mi sladce: Vojtíšku, nic se na mne neohlížej, jdi jen, jdi, stárneš, hlavu máš už šedivou, olezlou, táhne ti šedesátka, chodíš o holi a krčíš se k zemi, tam bude kaplan, ubudou ti školy, bude přece zastání, a tak jsem si zažádal...“ A náhle procitl, jako by se byl styděl za

tu slabou chvilku, za tu měkkou náladu, do jaké před Rozárkou upadl, řekl kvapně tvrdým, ztuhlým hlasem: „A jaké řeči, promyslíl jsem si to dobře, tož poslechněte a balte, za měsíc tedy se přestěhujeme,“ a zvednuv hlavu, kvapně odešel z kuchyně.

Rozárka tu zůstala samotná, měla ruce sepiaté na prsou a dívala se do prázdna — neviděla nic — nerozeznávala nic — jen to slovo přestěhovat — odstěhovat — jako údery zvonu znělo jí v uších. O tom slově všemi schopnostmi svého ducha přemýšlela, ono naplňovalo celou její bytost: „Přestěhovat“ hořelo jí stále před očima, „přestěhovat“ šeptly občas bledé její rty.

Protrhla se sice a šla za svojí denní prací, ale myšlenky o tom slově šly všude s ní. Jako mouchy bzučely jí v hlavě, dotěrné a marně se snažila je zahnat. Od každého předmětu, na který si pomyslíla, našla se cestička, a ona se vrátila po ní k slovu „přestěhovat“. Konala všechno nevědomky, po paměti, ze zvyku. Rozdělala oheň, přikládala, naházela zrní drůbeží, běžela do zahrady pro zeleninu, vařila oběd, — nakrmila kočku i psa, ale nic nevěděla o tom díle vykonaném, na to nemyslíla, myslela jen stále na to, co jí tu v kuchyni ráno povídal jemnostpán.

Přestěhuje se — a hrob panímaminky tu nechá! Tak hrozně nevděčné, až nemožné zprvu se jí to zdálo.

„Nu, a má se tu v té Vrbici jemnostpán udržít, lítat stále do přespolečných škol, k nemocným, pro pohřby, vždyť stárne!“ probouzel se v ní jiný hlas, a nyní se ty dvě myšlenky v její hlavě spolu svářily; rvaly se.

„Nu tak, ať si jde jemnostpán, a já zůstanu

u hrobu paníamaminky,“ zaradovala se najednou, že celý ten spor šťastně rozřešila, jemnostpán si polepší a paníamaminka nebude tu opuštěná; ale krátce trvala ta radost, už zase lezly nové chmury na duševní obzor. „A kdo se bude starat tam o jemnostpána, nikdo ho nezná, a teď, když už stárne. — Co jsi slíbila? co?“ a jako by tu seděla s paníamaminkou, a jako by slyšela ten její zmírající hlas: „až jednou umru, přežiješ-li syna...“ nesmí tedy jemnostpána opustit — nesmí. — — —

Balila už do beden a kufrů, ale nic svého, stále jen jemnostpánovo, neboť dosud nebyla rozhodnuta.

Zabalila už všechny sklenice, mísy, talíře, všechno to křehoučké zboží porculánové, co se z něho pilo jen dvakrát v roce: o pouti a visitaci. Složila i prádlo a šatstvo, a stále nevěděla, co má jemnostpánu říci a jak by mu to měla říci, že do Bořic se jí nechce. Plakala, kdykoliv si jen vzpomněla, že má opustiti hrob, zahrádku, kostelíček, kuchyňku svoji... a jíti jinam, kde nic nezná. — —

„Ale kde tě také lidé neznají,“ usmálo se jí radostně v duši. Ano, zbaví se tak těch lidí tady, nebudou jí vyčítat minulost, nebudou jí závidět, podezřívat, přijde, „kde ji lidé neznají,“ a to poomyšlení činilo jí stěhování alespoň poněkud svůdné, vábné — jako světélko mihala se jí ta myšlenka v hlavě, ozařovala pobyt v neznámých Bořicích, a Rozárka k němu upírala svoje znavené, ale dosud krásné modré oči.

„Jste-li pak připravena?“ řekl jí jemnostpán po měsíci, když se vrátil z delší cesty, — byl se podívat v Bořicích — „musíte tam už pozítří, asi na tři dny přede mnou, instalace bude v neděli

odpoledne, hned jak tam přijedu, a uchystáte tam svačinu nějakou, asi tak pro dvacet osob...”

A to jí řekl tak klidně, tak určitě... Zajisté ani zdaleka netušil, co bouřilo její duši, jaký boj v ní zuřil. Dívala se na jeho ustaranou tvář, utrápenou, rozechvělou, s očima zapadlýma, s opuchlými víčky od nevyspání — a ztratila všechnu sílu, řící mu do očí, že ho opustí, že se nepostěhuje.

Odstěhovala se před ním, jak chtěl, tiše, neloučíc se s nikým, jenom s jedním přítelem: hrobem panímaminky, vzala si s něho několik květů a trochu země s sebou — a plakala hořce, že si sebou vzíti nemůže celý hrob. — —

Pan farář se chodil loučit „jen co se zařídím, jen to stěhování co bude pryč,” říkal známým, tiskna jim srdečně ruce. Ale bylo mu v duši také nevýslovně smutno. Ba v neděli ráno po mši svaté, když ve Vrbici nadešla mu chvíle rozloučení s osadou, kde tolik let ztrávil a matičku pochoval, když viděl dospělé i děti plakati, zapomněl rázem na všechna příkoří zde mu učiněná. Viděl zde svůj spolek, který založil, své žáky, které vychovával, muže, které oddával, všechny je znal, cítil zřejmě, že kořeny jeho bytosti tu tkví, tu v těch lidech, v jejich tvářích, v jejich srdcích, v jejich osudech, že jsou ty kořeny zapleteny, a jak je nyní rval z té hluboké půdy, bolelo ho to, a litoval v duši toho kroku — ale pomoci už si nemohl.

Tam v Bořicích kdesi už se svolávaly spolky a scházely do hospod, aby přivítaly jej jako nového duchovního správce.

Byly asi dvě hodiny odpoledne, když přijel na nádraží. Zde už stáli hasiči s lesklými přilbami i vysloužilci s vlajícím praporem, na kraji školní děti v řadě, několik mladíků, oblečených ve vydlužený národní kroj, sedělo na koních, a dva kočáry byly připraveny. Když to z vlaku viděl, už se mu usmívala radostí jeho tvář a překvapením zářily oči.

„Také asi jsou tu dobří lidé, hodní lidé,“ hřálo mu v rozbolené duši.

„Takové překvapení, takové uvítání, jako panu biskupu,“ mluvil hlasitě k velebnému pánu, dříve administrátorovi, jenž mu přišel naproti.

A hlas se mu zase pohnutím chvěl jako napiatá struna, když asi po půl hodince vylezl na kazatelnu v novém kostele svém, a po prvé mluvil k osadě, prose ji o lásku a poslušnost. Když končil: „...hledám u vás jenom už poklidné stáří, a potom zde, na tom hřbitově vašem, malinké místočko pro hrob, jdu k vám umřít, moji milí...“ nemohl dále, celý kostel plakal s ním a soucitně díval se na toho starce, jenž teď zdál se býti o mnoho starším, než opravdu byl.

Konečně i tato vlna se položila a když k večeru opět poslední host z fary odešel, pan farář si odechl a odešel do pokoje, který mu Rozárka v celé faře vybrala. Našel ho v pořádku tak zrovna, jako ho měl ve Vrbici. Ale když přistoupil k jednomu oknu, viděl před sebou oprýskanou zeď panských chlévů. Rychle se obrátil k druhému. Tam bylo veseleji. Kývaly mu sem na pozdrav večerním vánkem kolébány koruny stromů v prostorné zahradě.

Ale stále ještě nachyloval hlavu a hledal očima. Hledal hřbitůvek, nenašel ho však. Smutně při-

vřel oči a po zvyku zas zaklepal si prsty na okno — — — Duch jeho letěl — letěl — zpátky do Vrbice, zdálo se mu, to že tam ve faře stojí u okna, a duchovním zrakem viděl vrbický kostelík, kolem hřbitůvek — a na něm hrob paní-maminky — — — Ó, jak často potom v Bořicích tak stával s přimhouřenýma očima u tohoto okna. — — —

Rozárka jako stín od rána do večera potácela se velikou farou. Urovnávala, rozestavovala, polámané květiny přesazovala, ale všechno to činila smutná, bez úsměvu; jako ty květiny těžko se jí zde ujímaly, tak i ona těžko z malé fary zvykala si na tu velikou budovu a nové poměry v ní. Byla také jako ta květina, přesazená, vytržená, vyrvaná násilím, cizí vůlí ze země a zastrčená do půdy nové.

Vše jí tu bylo neznámé, cizí. Nedůvěřivě se dívala kolem. Neměla zde duše, ke které by přilnula, ani ruky, o kterou by se opřela. V sebe uzavřená, jakou byla, zůstala zde i nadále osamocena. Zprvu se jí nabízeli lidé, chodili ji navštěvovat, přišla paní řídící, paní správcová, zvali ji, říkali jí důsledně, přes všechno bránění „slečno“, a to slovo jí tak zatvrdilo. Neoplatila jim návštěvy, nepřijala jich pozvání, rozhněvala si je, a zůstala sama se svým steskem. A byla později, až poznala, co práce má, ráda z celé duše. Zde by nebylo času na návštěvy.

Byli tu na faře dva kněží, farář a kaplan. Musila pro dva všechno chystat, prádlo do chrámu i doma úklid... Celý den se ani nezastavila, a často dlouho do noci skláněla hlavu nad bílým prádlem a šila, šila, až se jí oči kalívaly. Mnula si je zprvu a potírala vodou, leč když to nepomá-

halo, vzpomněla si na brejličky po nebožce paní-mamince, nasadila si je, a ku podivu: dobře viděla.

Ó, jak ji to těšilo, jak si jich vážila, vždy se jí prsty přímo chvěly radostí, kdykoliv si je na oči nasazovala.

Kolik let tu už žila, po svém si všechno zařídila, v zahradě i za okny květiny se jí dařily, ale šťastnou tu být nemohla, cítila, radostná doba jejího života že už leží za ní, a čím dál, tím víc že se od ní vzdaluje, zrak jí slábl a šedivěla. Z toho stesku vzrušovala se a oživovala pouze tenkrát, když pan farář odjížděl sám, anebo ji posílal jednou dvakrát v roce do Vrbic na hrob panímaminky.

Tu byla by potrhala celou zahradu a snesla všechny květináče s azalkami, fuksiemi, begoniemi. „O, tyhle, tyhle mívala panímaminka ráda — — a ještě tyhle jí dám — tyhle přivezu,“ jásala omladlá, vzrušená.

Tak s koši květin jezdívала na hrob své křisitelky, své veliké dobrodějky, a vracívала se vždy celá uplakaná, nemluvná, cele po kolik dní v sebe ponořená. Přinášela jemnostpánu několik povadlých, zakrsalých kvítků zpět, a když mu je stavěla do malé vázičky na psací stůl, šeptala si: „špatně jí to tam hledí — nezalévají — nezalévají.“

A přece sama ze svého, ze svých měsíčních šesti zlatek, při každé návštěvě dala jednu hrobníkovi s prosbou: „abyste nezapomněl zalévat.“ A co jemnostpán se mu peněz nastrkal a přece nacházeli po každé hrob s květinami povadlými.

„To jsou přepjatí lidé,“ mračil se hrobník, „co ti s tím hrobem nadělají,“ a potřásaje penězi ve špinavé kapse, byl rád, když už zase odjížděli.

Rozárce se tu v Bořicích stýskalo stále po paní-

mamince — jen po ní. Nedovedla si ji tu ani představit, nikdy ji zde neviděla, sem si ji nikam nemohla vmyslit, postavit. Kdykoli o ní přemýšlela, za ni se modlila, vždy ji jen viděla na faře vrbecké, buď jak sedí na židli, nebo jak je s ní v zahrádce, anebo konečně, jak leží bezvládně na loži oteklá, plna vody, tichá — umírající. Ani její světničku už tu nešlo tak zařídit. Bylo tu v přízemí všecko klenuto, ani obrázek nebylo možná rovně zavěsit.

Zde ta veliká kuchyně, hrozná chodba s vyšlapanými, červenými cihlami a dutou ozvěnou ji až děsila.

Po celá léta, jež tu prožila, neubránila se Rozárka dojmu, že ta fara je jako kamenný hrob — jako krypta — — A byla opravdu hrobem.

Po nějaký čas už upírala Rozárka na jemnostpána starostlivě oči.

Nelíbil se jí.

Se stolu odnášela nyní jeho talíř vždy buď čistý anebo s hojnými zbytky, jen tak, že do něčeho píchl a přece teď vařivala mu právě to, co vždy nejraději jídal.

Ztrácel se ve tváři, a jda po schodech nahoru, dvakrát, třikrát si musil odpočinout. Kabát s něho visel, jako by na něho ani šitý nebyl, ba i klobouk zapadal mu až na samé uši. Vysýchal. Ráno vždy nacházela Rozárka propocenou noční košili a rozhrabané lůžko svědčilo, že pan farář špatně spí. Dřív spával tak klidně — „jako dítě“ říkávala o něm panímaminka — vždy na té straně, na kterou si lehl, a na polštáři zřetelně bylo viděti vytlačený dolík, kde spočívala hlava.

Jednou nemohla se Rozárka přemoci a hlasem

šetrným, prosebným, mírně se ho ptala: „Schází něco jemnostpánu? Bolí ho něco?“

Ale bylo zle, jak se popudil. Co prý po něm tak pase, nač ho špehuje, že zrovna cítí ty její velké oči, jak jsou stále na něho namířeny, že je s něho ani nespouští, co je jí do toho, stárne, a to je celé, má sedm křížků na zádech, to není maličkost — — — Až mu to pak bylo líto, že ji tak úporně odbyl. Rozkládalo se mu to v hlavě, nikoho už nemá, byli s maminkou sami, tatínek mu dávno už zemřel, bratra ani sestry neměl, jen tu Rozárku zde mu maminka vychovala, ta jediná se oň třese, pečuje, jinak nikdo, v celém světě nikdo by se oň nestaral. A cítil radost v srdci, že se Rozárka přece optala, a neříkal už nic, když se naň občas pátravě podívala zarosenýma očima. Ona zřejmě viděla, jak se jemnostpán přemáhá a nutí, aby na něm domácí ničeho nepozorovali, hnal se do práce, chtěl do školy, do kostela, ale nešlo to.

Jednou musili ho z kanceláře do jeho pokoje nahoru po schodech vyvést.

To byla jeho poslední cesta. A jaká smutná... Velebný pán držel ho pod jednou paží a kostelník pod druhou. Šedivá hlava jako zlomený květ kývala se mu na vyschlém krčku, svěšená na prsa — a dole pod schody tiše plakala Rozárka.

Ten den ulehł, rozstonal se opravdu pan farář a navštívil ho lékař.

„Proti věku — není léku, vypij třeba apotéku,“ řekl s jemným úsměvem velebnému pánu ve dveřích. „Vysýchá — schází stářím — poleží si, poleží — ale běhat už nebude —,“ říkali kněží.

Pan farář stonal.

V jeho pokoji v oknech místo květin byly spu-

štěny záclony a panovalo tam šero. Na stolečku jindy plném papírů a knih, stály teď lahvičky a kelímky s různými nápisy, láhve s vínem a vodou. Celou farou šířila se pronikavá vůně léků. Jako v lékárně bylo už na chodbě zde cítit éter. Rozárce se zdálo, že to cítí smrt. Když paní-maminka měla umřít, právě taková vůně plnila i vrbeckou faru.

Kdykoliv vešla k jemnostpánu, aby vystřídala milosrdnou sestru, jež ho obsluhovala, vždy se ohlížela šerem pokoje, zda tam někde v koutku schoulená, v tmavém rohu přikrčená, nechystá se ke skoku. S nevýslovnou bolestí pozorovala jeho žlutou, scvrklou tvář, viděla ho mizet, ztrácet se, vadnout v těch bílých peřinách. Viděla, jak mu ulétají síly jeho těla i ducha, jak leží netečně, ztrativ smysl a zájem pro celé své okolí. Od smrti paní-maminky a zvláště zde v Bořicích byl on pružným pérem celého domu, o všem chtěl vědět, a zle se zlobíval, stalo-li se něco bez jeho vůle. A teď zde ležel tak nevšímavě, ani se neoptal na nic, jen zraky své upíral k vysokému stropu, jako by ho chtěl tím pohledem provrtat — prohlédnout, anebo pohledem utkvěl na protější stěně na velikém kříži, pod nímž stálo odřené klekátko s brevířem. V celém domě všichni chodili po špičkách, a zvolna, jemně, otevírali a zavírali dveře — jako by se báli, že vyplaší tu dušku, která ještě v těle pana faráře jako v klícce malé zůstávala...

„Už je s ním zle,“ vyprávěli si lidé po vsi.

„Už je prý zaopatřen.“ A otáčeli zvědavě své zraky k faře.

Nahoře u lože pana faráře hlasitě se modlil mladý kaplan. Pan farář s počátku šeptal slova

za ním, pak už jenom poslouchal a bezhlasně pohyboval oběma rty, pak už ani retem nepohnul, ani na mladého kněze se nepodíval, ani nezavadil zrakem o milosrdnou sestru a Rozárku, které se modlily, klečíce u nohou jeho — točil jimi stále po stěnách a stropě, dýchal těžce, namáhavě, otevřenými ústy lapal po vzduchu, najednou se ztišil, bloudící zrak našel, co hledal, zachytil se na kříži, cosi jako světíčko radostné v těch očích se zakmitlo, ústa se usmála, ruka vztáhla se k tomu kříži, ale v půli klesla — —

„Umřel,“ řekl velebný pán, a odloživ z ruky kříž, přisunuv si blíže hořící hromničku, modlil se litanie.

„Odpocinutí věčné dejž mu, o Pane.“

„A světlo věčné ať mu svítí!“

„Ať odpočívá v pokoji!“ — „Amen!“ mísily se spolu tři hlasy, a vroucně prosily za duši nebožtíkovu, za duši knězovu...

Poté kaplan vstal a otevřel okno.

„Už je asi po něm,“ vykřikl kdosi dole tak surovým, lhostejným hlasem, že v té rozbolněné náladě bylo všem uvnitř pokoje, jako by někdo otevřeným oknem byl sem hodil tvrdý, veliký balvan.

Po chvíli, když rozplakal se v nezvyklou hodinu na věži veliký zvon, tu celá ves s křikem: „Už umřel — už umřel!“ hrnula se na faru. Milosrdná sestra odešla, činila přípravy k svému odjezdu. Rozárka zůstala zde v pokoji s mrtvým jemnostpánem sama a sama. Ani si nevšímalá ruchu na faře, ani neslyšela, jak velebný pán rychle zavírá dveře a hádá se s lidmi, deroucími se do fary.

„Umřel,“ najednou si uvědomila celou hrůzu

toho slova. „Umřel,“ hučel na věži zvon, a na stole kmital se, kroutil, bolestně svíjel v průvanu ohnivý jazýček hromničné svíčky. „Umřel,“ vykřikla najednou Rozárka, a celou farou proletěl její kvílivý, zoufalý pláč. Sražená na kolenou, klečela u postele, třásla se jako list a pláčem zkřivenými rty líbala studenou ruku, která bez vlády, mrtvá visela s postele dolů. Dole šuměly kroky, křičely hlasy, a nahoře s rukama křečovitě sepjatýma sama a sama plakala pro jemnostpána Rozárka. Z modrých očí valily se jí slzy jako hrách bohaté, koulely se jí po tváři a padaly na tu chladnou ruku, šedivá její hlava klepala se křečovitě nad ohnutými zády a naříkavé štkání její letělo oknem ven — ven, a hledalo tam sluchu a soucitu...

„Kdybyste toho nechala, a hleděla si něco odnést,“ jakoby ji hrubě, neočekávaně kopl, tak probudil ji ten tvrdý hlas, „dole vám i z kuchyně všechno odnesou,“ vykřikla na ni ve dveřích upocená kostelnice a zase rychle odběhla. Vstala se země, zapotácěla se a vytřeštila oči do prázdna.

„Jděte ven! Zavolám na vás policii,“ hrozil dole kaplan. — —

„Kradou,“ zavolala hospodyně, a jako věrný pes obrátila hlavu s ustrašeným zrakem k jemnostpánu, aby ho upozornila, a čekala chvíli, co na to řekne.

Nic neřekl, klidně dál ležel, ani se nehnul. Ba zdálo se jí, že to také vidí, vždyť měl oči otevřené, a přece nic neříká, nebrání, nehýbe se, jen rty se mu stejně tak usmívaly, jakoby si na ten její poplašný výkřik myslel: „i ať si kradou, už toho nepotřebuji, ať to všechno pokradou,“ tak mluvila jeho mrtvá lhostejnost. —

„Ale vždyť umřel, umřel,“ zaválo jí znovu hlavou a v duchu se jí zjevila mrtvá panímaminka. — Vzpomněla si v té chvíli živě, co jí po smrti musila udělat, jak za živa ještě jí to nařizovala, a už zaměřila pevným krokem ke skříní. Povinnost ji volala. Rukama chvějícíma, ale bez pláče už vybrala nejlepší sněhobílé prádlo, černé jeho šaty, novou kleriku s límcem, čistý, plátěný kolár. A když byl ustrojen, podvázala mu bradu přes uši černým šátkem hedvábným, přes oči mu stáhla chladnoucí, vrásčitá víčka, a na ně ještě položila vlhké muselínové klůcky, jakoby se bála, aby tu spoustu dole ve faře i na dvoře neslyšel a neviděl...

Vtom se dole ozval rozezlený mužský hlas, slyšela až nahoru zřetelně velitelská slova: „Ve jménu zákona — —“ To tam četník zakročoval a činil pořádek. Lidé opouštěli faru, kde se rohostilo svaté ticho. —

Nahoru se vrátil znovu velebníček, a spolu s Rozárkou položili ztuhlého jemnostpána na prázdnou, vykradenou postel. K jeho hlavě postavili hořící olejovou lampičku a na ruce sepiaté ovinuli mu růženeček po nebožce panímamince, s velikým kostěným křížkem. Rozárka rozložila bílé prostěradlo, pokřižovala jemnostpána, a přikryla ho celého tím čistým rouchem, a odcházela. Ani se jí nezdálo, že zde zůstane přes noc jemnostpán sám. Zrak její maně zabloudil na zeď, kde v černých rámcích visely mračivé obrazy dvou nebo tří předchůdců pana faráře. A v této chvíli, když k nim zatěkal její uslzený zrak, zdálo se jí, že se ty tváře vlídně, laskavě usmívají, a oči všech že se upírají na to bílé plátno, skrývající tělo jemnostpána. Stanula ve dveřích, a viděla

v duchu všechny ty kněze nebožtíky, kteří ve zdejší faře od dávných dob tam v rohovém pokoji umírali, a odtud, ze sálu ve tvrdých rakvích byli odneseni na hřbitov za ves. Tu mihla se jí před očima řada křížů u zdi na hřbitově: „kněžské hroby“ říkají jim lidé. Znala je všechny, věděla, ve kterém kdo odpočívá, vždyť jemnostpán tuhle dal všechna ta jména zašlá znovu pozlatit, a ona je po všecka ta léta, co v Bořicích byli, ošetřovala, kvítím osazovala, plela a zalévala. Rejsek, Strádal, Rorát, Beneš, táhla se jí ta jména hlavou, a zlaté písmeny s křížů mihaly se jí před očima, a jakoby je všechny viděla, zde u toho vykradeného lože kolem jemnostpána, jak se k němu tlačí, naň se usmívají, s ním se vítají, volajíce naň po kněžsku: „pane bratře, bratříčku, pane sousede.“ Vtom viděla u „kněžských hrobů“ nový hrob, na něm nový kříž, a na kříži jméno: „Vojtěch Tichý“.

Zkřížila ruce na plochých, povadlých prsou a po špičkách, aby ty stíny kněžské nezahnala, vytratila se ze sálu, zpět dveřmi do pokoje jemnostpánova.

Ten jediný zůstal netknut, smrt sem až dosud nikoho nepustila, jenom teď stál u psacího stolku kaplan se starostou, otvíraly jednu zásuvku po druhé a prohlíželi ji, hrabali se v jeho dopisech, v jeho zápiskách, rukopisech — hledali poslední vůli —

Hledali ji marně. Umřel bez testamentu.

Rozárka stála ve dveřích, bylo jí smutno při tom pohledu, hořko v duši, nejraději celý stolek byla by pochovala s jemnostpánem, vždyť u něho ztrávil skoro celý život, srostli spolu — — Když všude smýčila a utírala, na jeho psací stolek ne-

směla ani hmátnout, ani knihu přeložit, o ten si pečoval sám, vždy sám, teď viděla ty lhostejné tváře a cizí ruce všechno převracet. Odvrátila se a odešla, aby toho neviděla.

Jak šla zvolna po schodech dolů, níž a níž, tam v šeru toho schodiště číhala na ni otázka.

„Co teď? napadlo jí v půli schodů a zadrželo jí nohy. Ani hnouti se nemohla.

Ano, co se teď s ní stane? Kam půjde? Kam? Rdousily ji ty otázky na temném schodišti. Tam za ní na těch schodech bylo ještě jasno, bylo vidět — — — Ale čím dál dolů kráčela, tím bylo na schodech temněji, konce jich ani neviděla... Vtom kdosi otevřel ze dvora dveře na síň, a konec schodů se rázem osvětlil.

„Půjdu přece do kláštera, teď už mě na faře nic nezdržuje,“ tak v hlavě se jí vyjasnilo. Měla odpověď na otázku: „Co teď“ „Do kláštera, do kláštera!“ křičelo v ní probuzené, omlazené přání z minula, a spěchala do kuchyně. — Zde stála milosrdná sestra, připravená k odjezdu. Vykonala svoji povinnost a vracela se domů do kláštera. Byla už tu zbytečnou. K ní upřela Rozárka unavené oči svoje.

„Sestřičko, sestřičko, pojedu s vámi, co bych tu dělala. Chci do kláštera,“ povídala jí důvěrně.

Sestra obrátila k ní křídovou svoji tvář a měkce, držíc ji za ruku, hlasem tichým, soustrastným jí povídala: „Ach, dušičko, kdybyste byla mladší, teď už vás žádný klášter nepřijme, leda byste mu přinesla věno, kolik tisíc věna.“

Venku zahrřel vozík, jeptiška políbila Rozárku, poděkovala jí za všechno a odešla od ní, jež tu stála jako zkamenělá... Byla připravena v té chvíli o veliký poklad: spasnou naději... Už dáv-

no odjel vozík a zanikl rachot jeho kol, a Rozárka stála uprostřed kuchyně a retы její nad střepy spasné myšlenky šeptaly jen:

„Co teď? Co teď“ — — —

Třetího dne měl pan farář slavný pohřeb. — V kuchyni u rozpálené plotny stála Rozárka a stírala s uzardělé tváře pot i slzy... Vtom zazněly zvony, to nesou jemnostpána už z kostela na hřbitov, skočila k oknu, a hleděla na kostel. Jako rybník jí připadal, z něhož vytrhli stavidlo. Vytékali z něho lidé, ven se drali, hrnuli, tlačili, už i zpěv slyšela, už jdou kněží, a za nimi ho nesou, uzřela rakev vysoko na marách zvednutou a věnci pokrytou, a v záři sluníčka leskl se kalich s patenou, vprostřed na víku přibitý; oběma rukama zakryla si vrásčitou tvář a hlasitě zaštkala...

„Hnedle se vrátí,“ napadlo jí náhle, a už se vlékla znovu ke kamnům, tahala z trouby pekáč, odkrývala puklice, přikládala na oheň, chystala nádobí, příbory — —

A zase už zahoukly zvony — — „Už ho kladou do hrobu,“ vykřikla a klesla na židli u kuchyňského stolu mokrého, plného nožů, vidliček, mis a hrnků. „Ó, co se mnou nyní, co se mnou?“ kvílela a slzy stékaly jí po vrásčitých lících do úst, až cítila slanou jejich příchut'. „Vždyť není prostřeno,“ šlehla jí znovu neúprosná povinnost a hnala ji do sálu, odkud před několika hodinami vynesli jemnostpána. Musí míti oběd, musí, vše musí stranou. Nahoře v sále, uprostřed, místo rakve, stál veliký stůl, bíle prostřený, a služka kladla naň porculánové talíře jako listy ve stejných mezerách od sebe. „Už jdou,“ vykřikl kdosi

ve faře a vskutku lidé se už vraceli ze hřbitova, přicházeli už i kněží. Sjeli se snad z celého vikariátu doprovodit svého bratra do hrobu. Jezdili k němu na pouť, přijeli i dnes a odnesli ho na ramenou v černé truhle za ves na hřbitov. Vraceli se smutni a vážni, ale na faře se pak rozpovídali, mluvili o nebožtíkovi, hádali, kdo bude jeho nástupcem, pojedli, kávu vypili, a zvolna se rozjižděli. Jenom v koutě stál zamlkle kaplan, s nímž pan vikář horlivě rozmlouval. Konečně se oba vzali za ruce, a sešli do kuchyně.

Tu seděla Rozárka a plakala tak hořce, až jí srdce usedalo...

„Tak jak bude s vámi, Rozárko?“ ptal se otcovsky pan vikář.

„Jak bude se mnou?“ opakovala po něm, políbivši mu uctivě ruku, „asi špatně, jemnostpane, tuze špatně —“ a zakryla si oči.

„A pročpak, máte přece zajisté nějaké úspory, odstěhujte se zde ve vsi do nějaké světničky, a odpočiňte si,“ a díval se na ni, ustaranou, utrápenou, povadlou...

„Tak, Rozárko, za tři dny přijede panímaminka tuhle velebného pána, tak abyste jí tu udělala do té doby místo...”

„Za tři dny, za tři dny —“ říkala si Rozárka zoufale, a ani nevěděla, že už je sama. „Za tři dny, za tři dny. Kam se poděje? Kam se odstěhuje? Do Holic? Či k panímamince do Vrbice? Ó, kdyby mohla k ní — k ní tam pod zem!“ A tu ji zas, jako tehdy u otevřeného hroby nebožky matky pana faráře, popadla touha po smrti. Umřela panímaminka, umřel jemnostpán, do kláštera ji nechtějí — cítila se tu tak zbytečnou,

jako šat odložený, ježž nikdo nenosí, a který zbytečně visí na hřebu v uzamčené skříni...

Ne, nesmí do Holic, ani do Vrbice! Říkalo jí srdce a připomínala si, co potupy, co závisti tam pro ni lidé měli — a jak by se jí teď teprve posmívali...

„Najměte si zde, ve vsi, nějakou lacinou světničku,“ tak to řekl pan vikář, a křečovitou silou duše v nerozhodnosti tonoucí chopila se té myšlenky, a druhý den už farský čeledín nakládal nábytek z pokojíčku panímaminky na řasuňkový vůz, a stěhoval je k Pajmům do světničky. Ten nábytek jí panímaminka odkázala za to, že ji k smrti dochovala. „Co bych si teď počala,“ napadlo Rozárce, „kdyby té moudré stařenky nebylo bývalo?“ A viděla se, jak na trakaři přivezla si odřenou truhlici před faru. V malé světničce u Pajmů zařizovala si rychle svůj pokojíček, a štěstí bylo, že měla ten starý známý nábytek s sebou, i s ním se jí dlouho a dlouho stýskalo zas po její kuchyňce. Vzpomínala, jak tam všechno měla už na svém místě, v okně květináče, na okenní liště košíček se šitím, několik knížek, na hodiny tam bylo takové pěkné místo, zrovna z okna na ně světlo padalo, a postel jí tam zašla právě do výklenku, a to všechno zde nebylo. Tam z okna dívala se přes hlavičky květin do zahrádky a přes zahrádku na kostelíček, který polévalo zlaté slunéčko a zde viděla jen na rozházené, špinavé dvořiště, o, jak se jí stýskalo po těch záhonech pestrých, plných macešek, aster, cynií a jiřin; po kuřátkách, kachnách, po všem, co vyplňovalo její život. Teď tak marným, prázdným zdálo se jí to žití, které jí lidé zase ztrpčovali. —

„Ta si nahospodařila! Což ta!“ říkali tak, aby to slyšela.

Nahospodařila si! Tak ji ranilo a bolelo to slovo, jakoby ji do tváře rukou udeřil. Srdce jí bolelo a slzy se jí draly do očí. Vzpomínala, jak byla nucena hospodařit s každým grošem, a jak jí jemnostpán často říkával: „Šetřte, Rozárko, šetřte!“ — byť i sám nešetřil a štědrou rukou podporoval spolky, jednoty, družstva a jiné podniky.

Když nezbylo po něm jmění, říkali všichni: „Božítku! Na takové faře! Kam by se to podělo! Pobrala to Rozárka!“

Ba až do světničky za ní přicházeli, aby ji sužovali. —

„No, to se vám povedlo, to máte teď spokojené časy,“ přišla zbožná duše, jež pořádala poutní průvody na osadě, objednávala družičky, a chodívala často na faru. Slídivě dívala se kolem. „A, tu jsou štokůry nebožtíka pana faráře,“ to se divím, že vám je nechali vzít.“

Po ní, po čase přišel kostelník, týž, který se jí dřív tak lísal: „Schází nám zelený ornát, nevzala jste ho, nemáte ho někde tady?“ a zase tak se rozhlížel její světničkou. „Jó, jó,“ přešlapoval, tu je to menší, než na faře, vidíte? Musíte halt zvykat — — Pořád nesmí být posvícení — já říkám, že je Pán Bůh spravedlivý,“ tak ji uráželi. Zardělá studem, pokořená, stávala před nimi jako v sebe shroucená, tváříc se, jakoby neslyšela urážky, laskavě, vlídně jim odpovídala: „Ach, nevím — nevím, nic jsem nevzala, pranic, vždyť tam byl velebný pán — hledejte.“

„Nu, udáme to,“ ještě ji ten surovec mrskl ve dveřích, a se slovem: „musí se to vyšetřit,“ hrdě

odcházel. Mna si spokojeně ruce, řekl pak doma ženě chlubným jazykem: „to jsem jí dal —“

Cítila zas už chvílemi takový odpor, jako za svého mládí, k těm lidem vůkol, kteří ji tak mohli ubližovat... Cítila jejich úšklebky, radost z jejího nedostatku — — — Chtělo se jí utéci z jejich středu — zkrátka umřít se jí chtělo. Neměla dětí, bratří, sester, její ztrátu nikdo nepohřeší, pustý život, prázdný a smutný jako Sahara, táhl se před ní. Natahovala se, aby už viděla jeho konec...

„Až Pán Bůh dá,“ vzdychla si vždy a vpravovala se v nový způsob života. Každý den ráno chodila na mši svatou a na hřbitov, a nic nedbala, když lidé za ní říkali: „Ta má teď časy, co? Nic nedělá a dobře se má.“

Jako by neslyšela, s hlavou sklopenou, kráčela dál — i v zimě si ve sněhu vyšlapala cestičku ke hrobu jemnostpána, a čekala, trpělivě celý rok čekala, až v řadě těch kněžských křížů přibude nový, se zlaceným jménem: Vojtěch Tichý, ale marně. Už rok osazovala hrob květinami, opravovala ho a zalévala jako ostatní, ale kříž, kříž měl mít jako ti druzí jeho kněžští bratři.

„A kdo by ho dal, kdo?“ řekl jí hospodář, co tam bydlila. „Příbuzných nemá, nikdo po něm nic nezdědil, to je těžké.“

Rozárka chodila kolik dní s hlavou svěšenou. V neděli ráno stáli na dvoře koně zapřažení do vozíku. Hospodář musil jeti do města. Když už sedal, přišla k němu Rozárka: „Prosím vás, hospodáři, kupte tam ve městě kříž na hrob panu faráři a dejte mu napsat nápis, zlatý nápis, jako mají ostatní,“ a podávala mu dvě desítky.

„Musí být i kámen pod kříž — a za dvacet

zlatých — nevím, Rozárko, nevím — je to pro kněze — aby to přece bylo důstojné,“ kroutil se Pajma, „na našem hrobě ten kříž s kamenem stál čtyřicet jednušek — —“

„Ano, důstojné — hospodáři — důstojné — nádheru nebožtík jemnostpán nemiloval, ale jen co je slušné,“ kývala Rozárka, odběhla na chvíli a v třesoucích se rukou přinesla tenkou, modravou knížku.

„Tu je knížka spořitelní, mám tam všechny svoje vysloužené peníze, však jsou všechny od jemnostpána — každý měsíc mi šest zlatých dával, po tolik let,“ vzpomínala blaženě, „vezměte si, kolik budete potřebovat, jen ten kříž ať už je tam.“ A zase ho viděla jako tenkrát při smrti, jak stojí na konci kněžských hrobů a na něm jak hoří slova: Vojtěch Tichý.

Kříž přivezli, postavili a vysvětili, takový, jak si ho Rozárka přála. — Když jí ale Pajma vrátil knížku, tu pozvedl výstražně ukazováček pravé ruky: „Rozárko, na ty peníze pozor — aby vám jednou nescházely — nevíme, jak vás tu Pán Bůh dlouho nechá.“

To slovo vzbudilo v Rozárce celý nový roj myšlenek a starostí. Otevřela tu knížku a počítala.

Měla v ní, když šla z fary, skoro sedm stovek. A za ten rok spotřebovala z nich dvě už. Před očima se jí zatmělo. Jak dlouho s nimi vydrží... dvě — nejvýš tři léta — bude-li tak žít — a pak musí umřít — a neumře-li? -- Ovšem — ten kříž pana faráře stál padesátku — ale to nic — to ji nemrzí — ale ona sama třikrát tolik spotřebovala.

Tou chvílí na úzkém obzoru jejího života vystal zprvu nepatrný mráček. S tím mráčkem

chodila nyní stále v duši, ležel jí na srdci, tísnil ji a vtěloval se ve slova: „stačí to až do smrti? stačí to?“ Při této otázce vyvstával na ní pot, a rukou žilovitou sahala si na vrásčité čelo, a pak se vždy dlouho a úpěnlivě modlila. Prosila Pána Boha — aby ona nepřežila svoje peníze, ale peníze aby přežily ji, aby jí zbylo až umře alespoň ještě na pohřeb a malý — skromný jenom křížek.

VIII.

Před Rozárkou teď často stával děsný přízrak: hlad — nouze.

„Což neumře-li za pět — za šest let?“ Mučila ji myšlenka, a hnala ji, aby si opatřila práci, aby se sama živila, na své úspory sáhnout nemusila...

„Té spadl hřebínek,“ jásali lidé, když od nich přijímala šití, látování prádla, když se jim nabízela děti opatrovat, punčochy plést, peří drát...

„Tu to naučilo, ve faře s nikým ani nemluvila — ani s paní správcovou, ani s paní řídící — a teď jim žehlí za kousek jídla — —“ radovali se zase tak zlomyslně.

Mluvili pravdu. Dlouho do noci vidívali lidé den co den blikati malé světélko ve světničce Rozárčině. Skláněla se tam nad šitím, jehla kmitala se jí v rozpíchaných prstech, mdlé oči za brejlemi únavou se zakalovaly. Ráno vstávala časně. Aby sama nemusila topit, aby ušetřila trochu paliva, chodila prosit selku, aby jí dovolila svařit mléko, ohřát cihličku, šila jí za to vše, co potřebovala po celý rok.

„Co jsme vám nyní dlužni?“ ptávali se lidé Rozárky, když jim odváděla hotovou práci. Ta otázka vždy ji zahanbovala, vždy ji to pokořo-

valo, a za živý svět nemohla si diktovati sebe menší obnos peněz.

Vycítili to brzy její zákazníci, ani se jí už nevyptávali a odbývali ji trochou mouky, bochánkem chleba, několika vajíčky.

Jako žebračku ji odbývali. Ale ona jim i za to byla vděčná. Nemusí to koupit, platit. Nemusí peníze vytahovat ze spořitelny, uživí se.

Šila jen to hrubší — jemnější věci dávali všichni buď do města anebo mladší švadleně z povolání. Rozárka už na to také neviděla. Ani brejličky nebožky panímaminky nedělaly dobrotu, v poslední době ani nepostačila je stahovat s nosu a mnout si zakalené oči, jak jí pálily. Stehy se jí před očima měnily, šila už špatně; po hmatu jen a po paměti, zákaznice reptaly, šití jí ubývalo, až konečně ho nebylo. Přestala šít i žehliti.

Zbylo jen to peří a dětičky. Peří drala a měla mnoho draní. Selky věděly dobře, že stará Rozárka je poctivá, že si ani pířko jejich nenechá. Proto na podzim, když podškubaly husy, mohly zanést stařenku pytlíky natlačenými bílým peřím. A odpoledne, když matky uvařily a chtěly do pole, přiváděly jí svoje děti: „Rozárko, dejte mi na Aničku pozor, dejte!“ volaly k ní do světničky, strkajíce tam malou žabku nebo hošíka... S laskavým úsměvem vstávala Rozárka od stolečku, uklidila peří a stávala se chůvou. Jako v dětské zahrádce to tam u ní vypadalo časem. Rozárka jim pohádky vyprávěla, náboženství je učila, hrála si s nimi, a ty nejmenší i krmila. Matky jí přinášely mléko i mouku na kaši.

V neděli o velké vřdycky po kázání napiatě poslouchala, čekala na ohlášky. Celá radostně zatrnula, když byla ohlašována svatba. Brali si ji

totiž na svatby vařit — a to bývalo pro ni v jejích očích pravým štěstím. Dostala za to několik grošů (ač se vždy zardívala studem, když si hosté kolem stolů podávali talíř se slovem: „na kuchařku“) a ještě hojnou výsluhu si nosívala domů. Žila dlouho, kolikrát celých čtrnácte dnů, z takové výsluhy, ohřívajíc studená jídla a rozpekajíc v troubě u domácích plesnivé koláče... Proto se těšila na svatby, a hrozila se myšlenky, že by ji nevzali vařit — ač jinak byla potupou pro ni každá taková svatba. Byla stará a musila všechny žerty a zvyky svatební nést. Umazali ji ve tváři sazemi, zakryli ji prostěradlem a vedli ji ženichovi místo nevěsty. Plakávala v duši nad tím pokořením, ale když chtěla všechno položit a utéci, vzpomněla si na svoje mizící peníze a blížící se bídu.

„Nu, to jste si nepomyslela, že budete vařit po chalupách, když jste komandovala na faře, co?“ natahovali se před ní svatebčané, „jo, časy se mění, nevíme nikdy, koho budeme potřebovat, život je dlouhý.“ —

Leč nikdy jim na to neodpovídala. Zdálo se jí, že by se sama ještě ponížila, kdyby se jim bránila, kdyby jim dokazovala, že na faře nikdy nevládla — ale sloužila — mlčela jen.

Leč nadcházely jí vskutku ještě horší doby.

Jednou přepadla ji na prahu v její světničce závrť. Upadla i s dítětem, které nesla, a od té doby byl konec.

Její světnička zpustla, neozývala se víc dětským smíchem — plnil ji jenom stařecký pláč.

A zrak ji opouštěl. Drala čím dál, tím hůře, lidé nacházeli v peří vždy více nesedraných pírek, špatně oddělovala prach, neviděla na černá péra,

aby je vyhodila, přestali proto k ní chodit i s peřím.

Poslední zdroj příjmů vyschl, zmizel, ztratil se, a čím ho nahradí?

Až dosud měla stále těch pět stovek v modravé spořitelní knížce — uživila se sama. Ale teď?

Mrak, který tísnil její duši, stáčí-li jí ty peníze až do smrti, přiblížil se k ní, vyrostl, zčernal, a zakryl jí všechno štěstí, které jí tu zbývalo. Věděla, že musí nyní na své úspory sáhnout, z nich žít, a počala šetřit... Přestala pít kávu a kupovat mléko, jen polévku z chleba vařivala si ráno na plotně u domácích, v poledne si ji ohřívala a večer ulehala lačná, žmolíc nanejvýš v bezzubých dásních tvrdou kůrku chlebovou, ale za rok přece jen zmizela stovka z její spořitelní knížky.

„Ještě čtyři — čtyři jsou tam,“ šeptala a myslila na své vysloužené peníze, na ta svoje vložená čtyři sta, „ještě čtyři — nejdéle čtyři léta smíš žít,“ říkal jí v duši suchý hlas jejího rozumu.

Po paměti, poloslepá, chodívala, potácela se do kostela a na hřbitov. Milovala to svaté pole, dlouho vždy na něm prodlévala, byl jí tou nejkrásnější zahradou a chtěla už tu zůstatí stále, přála si to upřímně, už i místečko si vyhledala, dřív toužila ležeti ve Vrbici, vedle paníaminky, ale už i toto přání s mnohými jinými vyrvala jí nouze z hlavy, a teď chtěla spáti zde, tam dole za cestou, kde jsou ty travou zarostlé hroby chudých. Trávívala tu v myšlenkách v létě celé půldne často, živě si představovala, jak ji sem ponесou, zvony jí budou hráti, a pan řídící se slečnou jí budou zpívat po cestě: „Smiluj se nade mnou, Bože — — —“

„Jen zbude-li na pohřeb — — —“ vynořilo se

jí najednou před očima, „což jestli všechno projíš, utratíš?“

Celá se hrůzou schoulila a opakovala si slova: „Smiluj se nade mnou, Bože, smiluj už, smiluj.“ Umřít se jí chtělo. Smrt, to by bylo jediné vykoupení, stovky by zbyly, na pohřeb, na hrob, na křížek i na fundaci za její duši by se dostalo, ale neumře-li, všechno sní, a až zlost, odpor cítila k sobě a hněv, že je ještě živa. Dívala se duševním zrakem na ten svůj život zpět, a zdálo se jí, že už dlouho, hrozně dlouho žije, žití připadalo jí jako malinký, tenký pramének, který stále pučí, stále teče, nešumí, nebouří, ale přece teče tak dlouho už — tak dlouho. Kdy už vyschne? Kdy vyteče poslední kapka? Nejlíp by bylo jedním rázem převrhnout tu nádobu, aby kalný zbytek najednou z ní se vyvalil, udělat všemu konec...

Zatřásla se hrůzou, kam až v těch myšlenkách zabředla, a hned zbožně se pokřižovala při tom nápadu hříšném... „Ne — ne, jen to ne,“ šeptala si, „to raději všechno trpět,“ a trpěla. Sílila zoufalou duší svojí vírou, svojí zbožností: „Bůh mne neopustí, živí ptactvo nebeské, kvítí polní odívá, ví i o mně — —“

S tou pevnou vírou vracela se zpět do své světničky, byla klidnou den, dva dny, ale znova ji zákeřně přepadl ten strach; ruce na skráních, oči vypoulené, ústa pootevřená, tak zírala před sebe v němou prázdnotu, blízka šílenství. Volávala hlasitě, tím strachem naplněná, v komůrce svojí k nebi: „Pane, ať umru,“ a přece neumírala.

U Bořic v širém poli stála stará hruška. Přívaly jí servaly s kořenů všechnu prst, čněly teď na

povrchu nahé, zkroucené, jako dravčí spáry do země zařaté. Vichry ji polámaly, blesk ji rozpůlil a jádro její vyžehl, stála jen její kůra, jen obal rozčísnutý, ale přece se jí vršek zelenal. Každý rok měla ještě hrst bílých kvítků a na podzim dvě — tři malé hruštičky. Přicházeli k ní pastevci z celé vsi a házeli po její koruně tak dlouho kameny, až jí ty hrušky srazili, lámali si její suché větve, kladli je na oheň, ohřívali se při nich, a přšelo-li, tu v dutém jejím kmeni před deštěm se schovávali. Ale nikdo tu hruši neokopal, nezaléval, nebránil. Takovým starým stromem byla Rozárka. Co už ji všechno potkalo, co už ji zranilo, co už přestála a přetrpěla, a nic ji nesklátilo. Žila dosud a bude, musí žít až do té chvíle, kdy ji Pán Bůh z toho světa odvolá, tak pevně byla rozhodnuta, a přemýšlela o nových úsporách.

Dosud ji stálo nejvíce hotových peněz dříví a uhlí. Netopila si tedy; byl-li hospodář doma, sedávala celý den u nich u kamen a ohřívala se. Modlila se za ně, aby jim Bůh to dobrodiní, které jí tím prokazují, odměnil, stokrát zaplatil, a doma zalézala buď hned do peřin, anebo sedala zabalená v houních a starých šatech — — —

Ale peníze jí přece ubývaly, takřka mizely pod rukama.

Když jí Pajma vyzvedl novou pětku, a když vracel jí zpět knížku, upřela k němu poloslepé oči: „tak kolik tam ještě mám, hospodáři, kolik tam mám?“ ptala se bázlivým hlasem.

„Poslední stovku, Rozárko, zrovna tak na pohřeb ještě,“ řekl jí lhostejným hlasem, a položil jí knížku s pomačkanou pětkou do klína.

„A teď už nevyzvedneš ani krejcaru víc,“ řekla si přísně, jaksi slavnostně. Byla patrně na ten

okamžik připravena. „Až sem — a ne dál,“ plísnila se, a když pětku utratila, zvedla se, a namáhavě doplížila se ke svému kufru. Byl to týž, se kterým se druhdy přistěhovala na Vrbickou faru. Pamatoval její nejkrásnější léta, choval v sobě vzpomínky na ta léta a dožil se i těch smutných dob přítomných. K tomu kufru na obě kolena klekla si Rozárka, chvíli hledala bílým, ošoupaným klíčkem zámek až konečně otevřela a pozvedla víko. Byl v něm vzorný pořádek. Kostnatou rukou sáhla jistě po jedné z četných krabiček a zavřela zase opatrně.

V krabičce ležela malá, zlatá, kulatá brož. S kamenným klidem ve tváři sáhla si téměř rukama na pravé ucho a vyndala náušnici. Šla těžko ven, a ještě hůře z levého, obě je položila k broži, zvedla se a šourala k domácím: „Hospodáři, prosila bych vás, až půjdete do města, doneste mi tohle k zlatníkovi prodat,“ a podávala mu krabičku, „ale, prosila bych vás,“ a tu se jí hlas zatřásl, kolena pod ní klesala, rychle jí přišoupli židli, „prosila bych vás, abyste to neříkali, aby lidi nevěděli, že už nic nemám, že už jsem — — — žebračka,“ a rozplakala se jim tu takovým houkavým, kvílivým pláčem, že i všem domácím stáhlo se útrpnou lítostí srdce, a že měli tu starěnku co uchlácholit.

Prodala to! Jako zločin jí to připadalo, když o tom doma přemýšlela. Jasně viděla ten krásný štědrý večer, kdy jí tuto broži nebožka paní-maminka darovala:

„To vám, Rozárko, přinesl Ježíšek,“ slyšela dosud ta její slova, a ona to prodala, zbavila se toho. Ale může si pomoci, může? Má umřít hladem? A kdo má dědit po ní, kdo? Má ještě stovku,

pravda, ale tu má na pohřeb, na hrob — — — Za broží a náušnicemi šel prstýnek, srdíčko na stříbrném řetízku, zlatý křížek — — to všecko jí bída kostnatou rukou rvala. A nechávala jí jenom ty vzpomínky, které se k tomu pojily. Vzpomínala si, co dostala k svátku, co z cesty, když se pan farář vrátil, co od panímaminky o jejím svátku. Ó, co tepla, co dobroty a lásky v tom bylo uloženo, a plakala, plakala očima už zcela slepýma.

Oslepla — zármutkem a lítostí, aby neviděla, jak si lidé odnášejí i věci po nebožce panímamince, jen aby ona neumřela — hladem — — —

V poloprázdné světničce své sedí slepá na obě oči Rozárka. Je žebračka, nemá už nic. Jenom tu stovku na pohřeb žárlivě opatruje. Nemá už nic! Rozkřiklo se to o ní, a milosrdenství lidské se jí ujalo.

Přišel k ní Vavrouš, sedlák, a přinesl jí pod paží bochník chleba, „pekli jsme — Rozárko — a vzpomněl jsem si na vás.“

„Zaplať Pán Bůh, zaplať Pán Bůh,“ šeptala Rozárka.

„Znáte mě? Víte, já jsem Vavrouš, sedlák, vzpomínám si na ty časy, když jsem nebožtíku jemnostpánu ministroval, dala jste nám leďacos smlsnout. Třešně, rybíz, maliny farské z vašeho klína chutnaly nám výborně,“ smál se dobrácky rolník.

„Vavroušek, Vavroušek si tedy vzpomněl, a to jste hodný; i vidím vás stále, jak jste běhával do kuchyně s konvičkou pro víno,“ rozpomínala se Rozárka, a teplo lepších časů oválo jí popelavou tvář. — — —

V neděli, když se hrnuli lidé z velké, zastavila se u ní paní správcová; nyní už byla z ní paní ředitelová:

„Ale pro Boha, osobo — že nic neříkáte,“ spustila hned ve dveřích, až se Rozárka ulekla, „nemáte prý skorem co jíst. Chcete-li, můžete si obden poslat hrnek na polévku, my ten krapet nepoznáme, u nás se vaří beztoho vždy o něco víc pro žebráky —“

Rozárka cítila ten osten až u srdce. „Pán Bůh to oplať, milostpaní, ale nemám, opravdu nemám, koho bych si s hrnkem poslala —“ promluvila přece vlídně.

„A kdo vám slouží, vaří, pere? Vždyť jste prý slepa.“

„To já všechno po paměti, zde u nás v celém domě chodím jako vidoucí, každý kámen tu znám —“

„Nu, když bude míti služka čas, donese vám to sem sama,“ jako náhlou lítostí jatá, svolovala zdravím kypící, ač také už stará ředitelka, a zadívala se na tu stařenku ohnutou, shrbenou, s hlavou spuštěnou na prsa, a v rukou s klokočovým, ohmataným růženečkem, sedící na odřeném kufu a mluvící bez pohnutí, stále jedním směrem, bez živosti, aniž by hlavu pozvedla.

O svátku sv. Mikuláše bývala na fáře rozdávána nadace pro chudé. Plno žebráků scházelo se ten den po mši sv. na farské síni — a pan farář je poděloval. Obecní strážník toho dne odpoledne přinesl almužnu i Rozárce, a dáváje jí do klína dva stříbrné zlatníky, houkl jí do ucha: „Z nadace pro chudé!“

Rozárka je hned radostně oběma rukama ohmatávala.

„Zaplať Pán Bůh, že si jemnostpán vzpomněl. budu mít na dříví,“ zalibovala si, a už slyšela v zalehlých uších praskot vyschlého, smolného dříví...

Na věži občas rozhučely se zvony.

Rozárka kvapně sebou hnula, a směrem k oknu nastavila ucho: „Hranu zvoní, zas už jinému, jenom mně ne — jenom mně ne,“ pokřižovala a modlila se za tu šťastnou duši, které skoro až záviděla, že jí tělo umřelo.

Pak vzala berličku, tutéž, co mívala paníaminka, a šourala se ke dveřím.

„Prosím vás, lidičky, komu pak to zvoní,“ ptala se na prázdno, a kolikrát ji nechali dlouho čekat, dvakrát, třikrát ptát, než se otevřely dveře naproti, a nevrlý hlas na ni vykřikl: „E, Lence správcovic!“ Bouchli dveřmi a zlostně si pak uvnitř povídali: „Ta se naomrzuje — je zvědavá jako dítě!“

A stařenka s odpovědí v hlavě se vrátila na svůj kufřík u postele. Celý den o těch slovech myslila: „Lenka tedy umřela,“ znala ji jako děťátko, všechno měla, teplo, jíst, peníze, a umřela. A ona tady, nač ji tu Pán Bůh nechává? Žebračku — žebračku...

„Nu, snad si vzpomenou,“ doufala zas, „budou jistě strojit oběd pro hosty a pošlou mi výsluhu.“

A tak se spoléhala na všechny pohřby a svatby.

„Ó, najím se, najím,“ radovala se vždy už před tím, „jen krapet hovězí polévky kdyby také poslali,“ toužila marně. Už dávno ji nejedla, jí jen z vody, bramborů, někdy z chleba.

Sedala potom na kufru, těšíc se na jídlo očekávané, třestila slepé oči své a hlavu natahovala ke dveřím. Nevěděla, kolik je hodin, svoje što-

kúry po panímamince už dávno prodala, dva pytle bramborů jí za ně dali — ošidili ji — ale co si mohla počít? Celý den tedy tak čekala... Teď se jí zdálo, že slyší kroky... Vskutku slyší je, jdou po zápraží — už jsou v síni — „vzpomněli si — nesou mi — nesou,“ hrálo jí v celém těle. — Ale tu se kroky obrátily ke dveřím domácím — to šel k nim někdo a ne k ní — a jakoby ostrý vítr ledový zadul, rázem jí zhaslo zlaté světélko radostné naděje.

„Nu, snad nepošlou, nemohou — nejsem tu sama — je nás tu víc žebráků než já — těm také se musí dát — každému někdy —“ omlouvala je hned — ale vzbouřená touha po jídle neulehala...

Hlad ji týral mocněji a neodbytněji než dřív. Zvedla se — bloudila světničkou a všude hmatala studenýma — nataženýma rukama. Hledala, co by snědla. Věděla, že nenalezne nic — už kolikrát tu cestu vykonala — ale přece hledala... Což kdyby přece našla — třeba jen kůrku plesnivého chleba — jen kůrku...

Ale marně.

Unavená znovu si sedla a připomínala si mimoděk, co vařivala na faře... Vůně vařených jídel, teplých ovanula ji — cítila ji tak živě, že ruku vztáhla do vzduchu, myslíc: jistě tu stojí přede mnou. Cítila páru vařených knedlíků z pšeničné mouky, jak je z vody vytáhla a na polovic rozřezávala, a zas polévala jí tvář ta milá vůně vysypaných bramborů — viděla, jak se z nich kouří, jak leží na míse rozpukané, moučnaté. Byl to zrakový i čichový klam, tak silný, že u Rozárky působil jako skutečnost, byla přesvědčena, že ta jídla zde jsou, před ní, viděla je i cítila, ale jíst jich nemohla.

Zesláblé její tělo ji tak klamalo... Ale tu ne-
odolala nikdy.

Tu sahala vždy po své spořitelní knížce — no-
sívala ji k hospodáři a vyzvedávala z poslední
stovky několik zlatek.

Pud sebezachování ji k tomu nutil — ač potom
— když seděla nasycená — zlobila se na sebe
a styděla se za svoji slabost, že si povolila a
zase vyzvedla...

Ale když hlad se ozval, vstávala a blížila se
k chlebu, ráda, že ho zase má. Ruce se jí chvěly,
když si ho uřízla krajíček, ohmatávala ho a
v prstech zkoušela jeho sílu, zda si snad neukro-
jila příliš veliký...

„Ach, jak ho ubývá,“ vzdychla si bolestně, když
zbytek zabalovala zas pozorně v bílou šatku.

Potom nasycena usedala spokojeně — očka
se jí sklízila a zdřímla si, anebo tvář se jí celá
ozářila a rty se jí usmívaly — to se pohřížovala
do vzpomínek — viděla se s panímaminkou —
mluvila s ní, smála se jí — v těch chvílích měla
duši plnou jasné radosti, a kdyby nebyla slepá,
jistě by v těch chvílích schválně přivřela oči, aby
neviděla přítomnou skutečnost. To všechno viděla
jasně, viděla barevné květy ve farské zahradě,
zelenou trávu, modré nebe — i zlaté hvězdy na
něm si představila.

Hůře bylo, když se dostavoval hlad — a nutil
Rozárku, aby otevřela kufr a sehnula se pro
knížku v modrých deskách...

Tu vzpomínky smutnější kroužily pod jejím če-
lem do vrásek bolestně staženým. Vzpomínala
na smrt panímaminky, na smrt jemnostpánovu.
Jen ona tu po nich zůstala. Kdy si pro ni přijdou
— kdy už — kdy? Aby si ji vzali zas k sobě —

aby se nad ní zas smílovali — jako tenkrát, když přišla k nim od Beranů. Před jejím zrakem vyhaslým mihl se oltářní obraz z bořického kostela: nanebevzetí Panny Marie. Tisíckrát za vřelých modliteb líbaly její její vidoucí oči, a teď její živě viděla, jak visí v kostele vysoko na oltáři. Kéž by i ona mohla odejít se světa — a vystupovat výše a výše — k panímamince, k jemnostpánu — — —

Ale marně — marně toužila, a znovu s knížečkou tenounkou v rukou vydala se na cestu k domácím:

„Prosím vás — hospodáři — pěkně prosím — kolik tam ještě mám v té knížce?“ ptala se opět jednou, stojíc před ním opřena o hůlčičku.

Hospodář otevřel ohmatané listy, podíval se a nezvedaje oči s těch čísel, „už jenom pětku, Rozárko,“ chtěl říci, ale nedořekl.

„Pětku!“ vykřikla stařenka a svalila se mu k nohám, ani čas mu nestačil, aby ji zachytil.

„Ježíši Kriste...“ zabědovala selka a skočila k ní. V obou procitl najednou soucit s tou dobrou starou osobou, která ztrávila u nich řadu let —

Hospodář sám sebral ji se země do náručí a nesl ji za ženou do světničky. Když ji kladl na rozestlanou postel, řekl ženě: „Chudinka, je lehká jako věchýtek.“

„To je tak hladem vymořená,“ řekla mu žena a oběma vyhrkly slzy z očí.

Sedlák přivedl lékaře, vzkřísili Rozárku, nemohla hýbat rukou ani nohou po levé straně, i ústa měla k levému koutku zkřivená.

„Mrtvice ji ranila,“ řekl lékař, jak se na ni podíval, „záchvat se bude opakovat — přiveďte jí kněze.“

Druhý den ráno, hned po klekání, rozplakal se umíráček. Zvonili jen krátce, malou chvíličku.

„Kdopak to umřel?“ volali z oken na kostelníka, když se vracel ze zvonice k domovu.

„Stará Rozárka — u Pajmů —“ odpovídal nevrle.

„Nad tou se Pán Bůh smíloval.“

„Ta měla život — chuděra.“

„A jak hodná, trpělivá byla, ani slyšet o ní nebylo — a co jiní žebráci se nalezou a naobtěžují —“ soucitně litovali ji lidé, a několik jich přišlo i na pohřeb. — —

Byl všední den — muži byli na práci. Ženy ji tedy samy donesly do kostela, a odtud ji na hřbitov doprovodil pan farář.

Zvony nehrály, a pan učitel nezpíval.

Jen zpěv několika skřivánek vysoko pod modravým nebem pletl se mezi lhostejné hlasy, odříkávající za knězem „otče náš a zdrávas“ — —

*

To byl život „Rozálie Choré, žebračky, narozené ve Vídni a příslušné do Holic,“ jak zní nápis v úmrtní matrice bořické.

Týden po její smrti — přišel na obecní úřad v Holicích účet za pohřeb Rozálie Choré.....

Obecní úřad v Bořicích oznamoval:

Za rakev 3 zl. a za hrob 1 zl.

„Zaplaťme to, je to beztoho to poslední,“ řekl mladý starosta ve schůzi obecního výboru.

„A kdo to byl — prosím vás — znal jste tu osobu někdo?“ optal se mladý mlynář — —

A nikdo už se v Holicích na Rozárku nepamatoval. Odpočívej v pokoji — po boji!

O B S A H:

Cestou křížovou	5
Žebračka .	. 137
